1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca her geçen yüzyıl eğitime verilen önem artarak devam etmiştir. Eğitim gelişmişlik, refah, güvenlik, üstünlük gibi meziyetlerin iskeletini oluşturur. İnsan beyninin büyük bir kısmının hâlâ kullanıma açılamamış olması da eğitime bu derece önem verilmesinin sebeplerindendir. İnsan beyninin çalışma kapasitesi ne kadar artırılırsa, öğrenme ve geliştirme yöntemleri de o oranda artacaktır.

Farklı ve etkili öğretim yöntemleri üzerine yapılan araştırmaların çok değer kazandığı bu yıllarda, bu alanda ortaya atılan önemli kuramlardan biri de Howard Gardner'in ÇZK (Çoklu Zekâ Kuramı)'dır. ÇZK'nın öne sürdüğü görüşler, insan beyninin var olduğuna inanılan, hiç keşfedilmemiş alanlarını bulmaya yönelik yöntemleri de içermektedir.

Tez konusu olarak üzerinde çalışılan bu araştırmada, ülkemizde uygulanan eğitim yöntemlerine yeni bir seçenek sunmak ve bütün insanlarda bir şekilde var olan ancak yeterince önemsenmediği için kullanılamayan zekâ alanlarının keşfedilmesine, kullanılmasına ve geliştirilmesine dikkat çekebilmek amacıyla ÇZK' yı konu edindik. Ülkemizdeki eğitim sisteminde sınırlı şekilde uygulanan yaparak yaşayarak öğrenme hem kolay öğrenmek, hem de öğrenilenleri hayat boyu kullanabilmek ve unutmamak için en uygun yöntemlerdendir. Yaparak yaşayarak öğrenme eğitimde fırsat eşitliğini, kişisel farklılıkları ve yetenekleri ortaya çıkarabilmek için kullanılacak yöntemlerdendir. ÇZK bütün bu ayrıcalıkları bünyesinde barındırmaktadır.

Genel itibariyle çalışmanın çerçevesini belirlemek gerekirse, ÇZK' nın eğitimle ilgili yönünü tanıtmak, 9. sınıf ve 10. sınıf edebiyat ders kitaplarındaki

divan şiirlerinin işleniş yöntemlerini ÇZK doğrultusunda görmek ve eksik yönlerini tespit edip, öneriler hazırlamak bu çalışmanın yöntemini oluşturacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, 2005 yılında kabul edilen ve uygulanmaya başlanan yeni EP (Edebiyat Programı)'ye ve daha önceki yıllarda uygulanan TDE (Türk Dili ve Edebiyatı) programına uygun olarak hazırlanmış 9. sınıf ve 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarındaki divan şiirlerinin ÇZK açısından incelenmesidir.

Araştırmayla, ders kitaplarında kullanılan çoklu zekâ unsurları ve yeterlilikleri belirlenmeye çalışılırken, yeni ve eski 9. sınıf ve 10. sınıf EP'ye göre hazırlanmış ders kitaplarının ÇZK' ya göre kullanılışlıklarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Çalışmada eski programa uygun ders kitaplarında çoklu zekâ unsurlarının yeterince kullanılmadığı düşünülmektedir. YY (Yapısalcı Yaklaşım) ve ÇZK ile hazırlanan 2005 Türk Edebiyatı ders programına uygun kitaplardaki çoklu zekâ unsurlarının daha etkili olduğu varsayılmaktadır. Bunların yanında çalışmamızda, ÇZK doğrultusunda divan şiirlerinin işleniş yöntemini belirlemek ve öğrenmenin daha kalıcı olmasını sağlamak için yöntem geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırmayla, belirlenen kitaplardaki divan şiirleri ÇZK' ya göre incelenecek ve yeni programla daha önceki programlara göre hazırlanan kitaplar arasındaki farklar ortaya konulacaktır.

ÇZK' ya göre sekiz zekâ alanı birbiriyle ilişki içerisindedir. Bu nedenle, "9. sınıf ve 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarındaki divan şiirleri çoklu zekâ unsurlarından hangilerinin daha etkili kullanılarak daha kalıcı öğrenme sağlanabilir? İncelenen ders kitaplarında yer alan çoklu zekâ unsurlarının nitelikleri nelerdir ve bu nitelikler zekâ alanlarının gelişimine etkili midir?" soruları bizim çalışma ve alt amaçlarımızı belirleyecek sorularımızdır.

Sonuç olarak;

1. Yeni ve eski 9. sınıf ve 10. sınıf Türk Edebiyatı programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarında yer alan çoklu zekâ unsurlarının ve niteliklerinin ortaya konulması, karşılaştırılması,
2. Öncelikle her öğrencinin farklı bir zekâ ve öğrenme yapısına sahip olduğu görüşünü savunan bu kuramın, değişik öğretim yöntemlerinin uygulanmasını önermesi bu çalışmanın amacını oluşturmuştur.

1.2. Araştırmanın Önemi

İnsan, içinde yaşadığı zaman ve kültürel ortamda ÇZK içerisinde belirtilen zekâ odalarından sürekli destek ve yardım alır. Bu yardımı alırken de insan, zekâsını çalıştırdığı için kendilerinin gelişmelerine, tecrübe kazanmalarına yardımcı olur. Bunun tam tersini düşünürsek insan, hayatı algılarken, bir problemi çözerken tek bir zekâ odasını kullanıp diğer zekâ odalarını kullanmaya imkan tanımazsa, diğer zekâ bölümlerinin gelişmemesine ve zamanla körelmesine sebep olur. Yani ÇZK' yı, insanları zekâ türlerine göre ayırıp, herkesi kendi zekâ türünde kullanmak veya onları diğer zekâ türlerinden soyutlamak büyük yanlışlık olacaktır. Çoklu zekâ insanların zayıf ve güçlü yönlerini keşfedip, kendi gelecekleri ile ilgili yerinde kararlar almalarını sağlamak ve herhangi bir sebeple kendi yeteneklerinin farkına varamamış, bu yeteneklerini geliştirememiş olanların kendilerini tanımalarına, keşfetmelerine yardımcı olmak amacıyla kullanılabilir.

Bu araştırmadan elde edilecek bulguların, eğitim öğretimimizin eksiklerinin giderilmesi noktasında, başta TDE öğretmenleri olmak üzere fakültelerimizin öğretmen yetiştiren ilgili bölümleri ile sınıf içi başarı ve verimliliği üst düzeye çıkarma amacında olan araştırmacı ve uygulamacılara katkı sağlayacağı, özellikle divan edebiyatını ve divan şiirini öğretme ve öğrenmede zorluk çeken öğrenci ve öğretmenlere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma 2005 Türk Edebiyatı programına göre MEB tarafından hazırlanmış Türk Edebiyatı 9. ve 10. sınıf ders kitapları (2007) ve DK (Davranışçı Kuram) temel alınarak 1992 EP'ye göre hazırlanmış MEB yayınları Türk Dili ve Edebiyatı Edebiyat 1 ve 2 (2003), İnkılap yayınları Türk Dili ve Edebiyatı - Edebiyat 1ve 2 (2001), Serhat Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı - Edebiyat 1(2005) ve 2 (2005), Şimşek Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı - Edebiyat 1 ve 2 (2001) kitaplarıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırma sınırları dahilinde 100 edebiyat öğretmeninin görüşlerinin incelendiği anket uygulaması, araştırmanın temelini oluşturmamakla beraber, tezi desteklemek amacıyla kullanılmıştır. Anket bulgularının geçerliliğinin öğretmenlerin içinde bulunduğu ruh hali ve yer alan soruların kalitesine bağlı olarak değişkenlik gösterebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

1.4. Araştırmanın Sayıltıları

1. Araştırma sırasında kullanılacak ders kitaplarının veri toplamada geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

2. 2005 yılında kabul edilen ve uygulamaya konulan EP'ye uygun olarak hazırlanmış ders kitaplarında yer alan çoklu zekâ unsurlarının, eski edebiyat programlarına göre hazırlanan ders kitaplarına nispeten daha etkili kullanıldığı varsayılmıştır.

3. Yeni edebiyat programına uygun olarak hazırlanmış ders kitaplarında çoklu zekâ unsurlarının divan şiirlerini incelemede geçerli fakat yetersiz olduğu varsayılmıştır.

4. ÇZK' nın her yönüyle yeni bir kuram olmadığı, yapılan bazı etkinliklerin kuramın savunduğu fikirlere uygun etkinlikler olabileceği düşünülmüştür.

5. Anket uygulamasında araştırılan öğretmen görüşlerinden 2005 EP' ye göre hazırlanan edebiyat kitaplarının ÇZK'nın öğretim stratejileri açısından eksik ve yetersiz olarak çıkacağı düşünülmüştür.

1.5. Tanımlar – Terimler

Eğitim: Amerikan filozofu John Dewey eğitimi "tabiata ve insanlara karşı gerek entellektüel gerek hissi temel tutumunun şekillendirilmesi işlemi" olarak tanımlamaktadır (Dewey 1960,81). Dr. John Park ise; "Eğitim bilgi ve alışkanlıkların öğretme ve öğrenme yolu ile iletme veya elde etme işlem veya sanatıdır" görüşündedir (Park 1958, 83). Bir başka eğitimci, Profesör Herman H. Horne de; "Eğitim bedenen ve aklen gelişmiş, hür, şuurlu bir beşerin fikri, hissi ve iradi çevresinde kendini gösteren Allah'a ebedi bir yaklaşma işlemidir" şeklinde tanımlar (Horne, The Philosophical Aspcets of Education, p176).

Öğretim: bireyde meydana getirilen istendik davranış değişikliğinin okulda, planlı ve programlı bir şekilde yapılması süreci ya da öğretmeyi klavuzlama işidir (Senemoğlu, 2001:7) (Demirel, 1999:141).

Zekâ: Zekâ insan beyninin karmaşık bir yeteneğidir. Zihin algılama, bellek düşünme, uslamlama, öğrenme gibi birçok işlev içerir. Şöyle bir tanımlama yapılabilir: Zekâ, zihnin öğrenme, öğrenilenden yararlanma, yeni durumlara uyabilme ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneğidir. Buna göre zeki insan, öğrendiğini değerlendiren, yeni durumlara yeni çözümler getirebilen kişidir. Bu ise nesneler, sayılar düşünceler ve olaylar arasında bağlantı kurabilmeyi, oradan da yeni bir sonuca gitmeyi gerektirir. Görüldüğü gibi zekâ, zihnin neredeyse bütün işlevlerini kapsayan genel bir güçtür. Ancak duygusal yaşamımız ve iradeye bağlı eylemlerimiz bunun dışında kalır. Öğrenme ile zekâ arasında yakın ilişki vardır. En zeki kişi en çabuk öğrenen ve en çok öğrenebilen kişidir. Ne var ki bu iki yetenek arasında salt koşutluk da yoktur.

Zekâyı ilk kez kuramsal düzeyde inceleyen psikolog Guilford'dur. Guilford'un geliştirdiği zekâ testi, insanın bilişsel sisteminin yapısal bütünlüğü olduğu ve süreçlerle ilgili işlemlerin bireyden bireye farklılık gösterdiği görüşüne dayanır. Guilford, zihin yapısını incelemiş ve zihinsel becerileri: işlemler, ürünler ve içerik olarak üç boyutta ele almıştır. Ancak düşünmenin karmaşık ve çok soyut olması nedeniyle zihin yapısına ilişkin ayrıntıları açıklamada yeterli olamamıştır (Demirel, 2002: 38). Bloom'a göre ise genel zekânın ölçüleri, belli bir alanda gerçekleşecek olan başarıyı bu alanın bilişsel ön şartların kapsadıkları oranda yani bu alana özel bilişsel giriş davranışları ölçüsüyle örtüştükleri ve bu bilişsel giriş davranışlarının varlığını yansıttıkları oranda ortaya çıkarlar (Bloom, 1998: 63).

Gardner'in zekâ tanımı diğer kuramlardan farklı yaklaşımı ile hemen ayırt edilebilmektedir. Şöyle diyor Gardner : İnsan zekâlarını ve kombinasyonlarını fark etmemiz ve geliştirmemiz son derece önemlidir. Birbirimizden bu kadar farklı oluşumuz, hepimizin farklı zekâ kombinasyonlarına sahip olmamızdan kaynaklanmaktadır. Bunun farkında olursak hayatta karşımıza çıkan sorunlarla baş etmemiz kolaylaşır (Kaptan 2001: 47).

Gardner'in zekâ kuramı, daha doğrusu insan zekâları kuramı; bütün insanlarda değiştirilmeden aynen bulunması gereken bir özellikte olmayıp, bütün insanlarda değişik farklı yeteneklerle kendini göstermektedir.

Çoklu Zekâ: Çocukların hepsi birbirlerinden farklıdır. Her birinin farklı yetenekleri, farklı ilgi alanları ve farklı öğrenme düzeyleri vardır. Her birey farklı yollarla öğrenir ve bunun için farklı öğrenme ortamlarına ihtiyaç duyar. Başarısız gibi görünen bir öğrenciye uygun öğrenme ortamı sağlanırsa mutlaka yetenekleri çerçevesinde başarıya ulaşacaktır. Okullar bu gerçekleri göz önünde bulundurarak, eğitim programlarını Howard Gardner' ın "Çoklu Zekâ Kuramı" çerçevesinde yürütmelidir.

İnsan zekâsı hakkında ileri sürülen geleneksel yapıdaki görüşün yetersiz olduğunu fark eden Gardner (1983)'te "Frames of Mind (Zihnin Çerçeveleri)"adlı

eserinde bir insanın en az yedi temel zekâ alanları çeşitlemesinden oluşan geniş bir yetenekler yelpazesine sahip olduğunu öne sürmüştür. Gardner yedi değişik zekâ alanını tanımlamakla birlikte, bu sayının yeteneklerin çokluğunu ifade etmekte asla yeterli olmadığına ve daha fazla zekâ alanlarının da olabileceğine dikkat çekmiştir. Nitekim, Checkley'in (1997) Gardner ile yaptığı bir görüşmede, Gardner sekizinci bir zekâ alanının varlığından söz etmiş ve 1999 yılında yayınladığı "Intelligences Reframed (Zekâ Yeniden Yapılandırıldı)" adlı eserinde bu yeni alanı da kapsayacak şekilde çoklu zekâ teorisini yeniden formüle etmiştir (Saban,2004:6).

Gardner'ın çalışmalarının ürünü olan "Çoklu Zekâ" kavramı toplam yedi zekâ türünü içermekteyse de, daha sonra buna bir tür daha eklenmiştir. Doğa zekâsı denilen bu zekâ türü ile birlikte toplam sekiz zekâ türü tez çalışmamızda tek tek ele alınarak açıklanacaktır.

Divan Edebiyatı: 13. yüzyıl'ın sonlarından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden; düşünce yapısını İslam dininden, tasavvuftan, Arap ve Fars edebiyatından alan; estetik kaidelerini ise Arap, özellikle de Fars edebiyatından alan; Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların büyük ölçüde yer aldığı, kendine has sanat anlayışı, sınırlı duygu dünyası olan Türk edebiyatına Divan Edebiyatı denir.

Yeni edebiyattan ayırma düşüncesiyle, Edebiyat-ı Kadime ve Şi'r-i Kundema denilmiştir. Bunun yanında Havas Edebiyatı, Enderun Edebiyatı, Medrese Edebiyatı, Yüksek Zümre Edebiyatı, Saray Edebiyatı adlarıyla anılan bu edebiyat, daha çok Divan Edebiyatı adıyla anılmış ve yaygınlaşmıştır. Bunun nedeni şairlerin şiirlerini topladıkları eserlere 'divan' denilmesidir.

2. TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Çoklu Zekâ Kuramının Doğuşu

Nöropsikolog ve eğitimde gelişim uzmanı Gardner, Harvard Üniversitesinde "Sıfır Çalışması" adlı bir projede normal ve üstün yetenekli çocuklar ile beyin hasarlı yetişkinler üzerinde yaptığı araştırmalarda, beynin bir kısmı hasar görse bile kişilerin bazı yeteneklerinin normal insanlar gibi işlevini yerine getirdiğini görmüş, bu araştırmalar esnasında bireyin kendini tanıması için yaptığı psikometrik çalışmalarındaki gözlemlerini şu şekilde ifade etmiştir: "Çocuklar ve beyin hasarlı yetişkinlerle yaptığım günlük çalışmalar beni insan doğası ile ilgili bedensel bir olguyla derinden etkiledi: insanlar çok geniş, çok sayıda kapasitelerle dolu… Bir bireyin bir alandaki üstünlüğü, bir başka alandaki gücüyle karşılaştırılabilecek ve tahmin edilebilecek kadar basit değil!" (Bümen 2004:4)

Gardner; felç olan bir insanın beyninde belirli bölümlerin hasara uğradığını ve bu hasar sonucunda nelerin ortaya çıktığı konusunda araştırmalarında müziksel yeteneğini kaybeden insanların konuşma yetisini, dilsel yeteneğini kaybeden insanların şarkı söyleme yetisini devam ettirebildiklerini ya da mantık yeteneği zedelenen insanların sosyal hayatta etkin bir görev sergilediklerini gözlemlemiştir. Bu durumda bir yeteneğin kaybedilmesi diğer yeteneklerin de kaybolacağı anlamına gelmemektedir. Yapılan bu gözlemler Gardner'ın, insanların tek bir zekâya sahip olmadıkları düşüncesine yoğunlaşmasına yol açmıştır.

Bu çalışmalar Gardner'ı, sadece beyin araştırmaları dünyasına götüren bir anlayış olmamış, aynı zamanda ÇZK' ya götüren neden olmuştur. (Tarman, 1999:13).

Araştırmaların sonucunda Gardner insan beyninin çoklu bölümlere ayrıldığını ve her bir bölümün de farklı özelliklere sahip olduğunu savunarak zekâyı şöyle tanımlar; "Zekâ bir ya da daha fazla kültürel yapıda değeri olan bir ürüne şekil verme ya da problemleri çözme yeteneğidir" (Gardner, 2004:xi).

ÇZK' yı bilişsel bilim, gelişimsel psikoloji ve nörobilimden yararlanarak her bireyin zekâ düzeyinin otonom güçler ya da yetenekler tarafından oluştuğunu ve sekiz zekâ gücünün var olduğunu savunmaktadır. Zekâlar her zaman birlikte çalışırlar; ancak bu çok karmaşık yollarla gerçekleşir. Bir zekâ, dahiler ve (beyinden kaynaklanan) özürlü bireyler dışında her zaman birbiriyle etkileşim halindedir. Örneğin bir futbol oyuncusu bedensel zekâyı; sahada koşarken, kalede topu yakalarken ve topa vururken; uzamsal zekâyı, sahayı ve oyundaki görevini tanırken; dil ve sosyal zekâyı kendini değerlendirirken kullanmaktadır (Akt.Talu, 1994:166).

Gardner, ÇZK ile zekâ kavramına daha geniş bir bakış açısı kazandırarak insanların sahip oldukları yetenekleri ve potansiyelleri 'zekâ alanları' olarak adlandırmıştır. Gardner'in zekâ alanlarını inceleyen pek çok kişi, bu kategorilerin (özellikle de bedensel, müzikal ve uzaysal zekâ alanlarının) niçin yetenek ya da beceri değil de zekâ olarak ele alındığını merak etmişlerdir. Gardner, insanlar arasında "çok zeki değil ama müthiş bir müzik yeteneği var" gibi konuşmalar geçtiğini belirterek her kategoriyi zekâ olarak vurguladığını belirtmektedir (Tuğrul ve Duran, 2003:225).

Gardner, Çoklu zekâ fikrini ortaya attıktan sonra mizah, yemek yapma, altıncı his becerisi gibi pek çok zekâ alanı da düşünülmeye başlanmıştır. Ancak Gardner zekâ olarak düşünülen bu alanların ya diğer zekâlar içinde yer aldığı ya da tam olarak zekâ sayılamayacağı görüşünü belirtmiştir. Bu tartışmaları sonuçlandırabilmek için Gardner ölçütler belirlemiştir. Bir özelliğin zekâ olabilmesi için;

1. Bir dizi sembole sahip olabilmesi
2. Kültürel yapıda değeri olması
3. Aracılığıyla mal veya hizmet üretebilmesi

4. İçinde problem çözülebilmesi gerekmektedir (Akt.Talu,1994:165).

Yapılan araştırmalar sonucunda Gardner zekâyla ilgili bazı ölçütler ortaya koymuştur. Bu ölçütler; biyolojik köken, insan türünün evrenselliği, yeteneğin kültürel değeri, nörolojik temelin varlığı ve sembolik temsil yeteneğidir (Demirel, 2006:13).

1995 yılında Doğa zekâsı, doğadaki nesneleri tanıma ve sıralama becerisi, sekizinci zekâ olarak kabul edildi ve bu konu üzerinde çalışmalar sürmektedir (Yavuz, 2001: 13-15).

Gardner, zekânın dokuzuncu bir yönü üzerinde de çalışmalarını sürdürmektedir. Dokuzuncu zekânın varoluşla ilgili olduğunu düşünen Gardner buna "varoluş zekâsı" (existential intelligence) adını vermiştir. Ancak, çalışmaların nasıl bir sonuç ortaya çıkaracağı henüz belli değildir (Demirel, 2006:15).

Gardner'ın insanda var olduğunu kabul ettiği bu sekiz zekâ alanı şunlardır:

1. Sözel- Dilsel zekâ
2. Mantıksal- Matematiksel zekâ
3. Görsel- Uzamsal (Uzaysal) zekâ
4. Müziksel- Ritmik zekâ
5. Kişilerarası – Sosyal zekâ
6. Kişisel- İçsel (Öze dönük) zekâ
7. Bedensel- Kinestetik zekâ
8. Doğa Zekâsı

2.2 Çoklu Zekâ Kuramında Yapılan Araştırmalar

İlk olarak 1967'de Nelson Goodman öncülüğünde bir grup çocuğun ve yetişkinin sanatsal eğitimi ve problemlerini görmek üzere çalışmalar yapılmıştır. Yeni projejeler üzerine zekânın doğası, anlama, düşünme, yaratıcılık ve insanın öğrenmesine farklı bakış açılarının ortaya çıkarılmasının amaçlandığı Project Zero çalışmalarında, kırk yıldır ABD'de binlerce araştırma yapılmış, pek çok makale ve 85 kitap yayımlanmıştır.

Project Zero'nun bir parçası da, Sanatsal Düşünce (Artful Thinking)'dir. Sanatsal Düşünce, Harvard Eğitim Okulu tarafından geliştirilmiş ve New Bedford, Massachusetts'de uygulanan bu araştırmadır. Bir resim (boyama) üzerine tartışma şöyle gerçekleştirilir: "Resimde ne görüyorsunuz? Hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizi şaşırtan nedir?" gibi basit üç soruyla başlayıp fikirler, anlamlı bağlantılar, çoklu bakış açıları, provokatif sorularla sınıf derinleşen bir tartışma içine girer. Sadece sanat üzerine göreli düşünceler değil, ayrıca diğer öğrenme alanlarına kayan düşüncelerin ortaya çıkarılması da sağlanır. Sanatsal düşünce programının temelinde, sanat üzerine öğrencilerin çok yönlü düşünmesine yardımcı olabilecek bir öğretimi içeren müfredata izin verilmesi vardır. Artistin yapıtı sanatsal düşünce paleti ile; soru sormak – araştırmak, gözlemlemek – tarif etmek, sonuçlandırmak, karşılaştırmak – bağlantı kurmak, bakış açılarını keşfetmek ve karışıklığı bulma çalışmaları aracılığıyla, sınıf ortamına sinerji aktarılır.

Project Zero'nun diğer bir çalışması olan Düşünme Kültürleri (Culturels of Thinking) Melbourne, Avustralya'da Bialik Kolejinde yapılan bir projedir. Uzun soluklu düşünme kültürü projesinde; düşünmeyi öğretmek ve yetenekleri geliştirmekle kalmaz, düşünceleri korkusuzca dile getirecek, ortaya çıkaracak, kullanmayı öğretecek araştırmaların denenmesi gerektiğini de ortaya koyar. Bu çalışma; öğrencilerin fikirlerini tartışmak ve tartışmalara dayanak olması için dokümantasyon yöntemi ile düşünceleri bir araya getirmek ve ortak bir düşünce dili oluşturmak için kullanılan anahtar uygulamalardan biridir. Dil, çevre, fırsatlar,

alışkanlıklar, modelleme ve beklentiler, kültürel güçler ve bunların hepsi ortak bir düşünce şekillenmesini sağlar. Doğru düşünen grupların geliştirilmesi, rutin düşünce yöntemi kullanılması ve öğrencilerin düşüncelerini kavramlaştırma ortak bir düşünme kültürü oluşturacaktır.

Disipliler Arası Çalışma Projesi (Interdisciplinary Studies Project) Boston Arts Academy, Newton Public Schools, and the Washington Center for Quality Undergraduate Education tarafından desteklenen bir Project Zero projesidir. Disiplinler arası eğitim yayınları, öğrenciler, öğretmenler, fakülteler, araştırmacılar arasındaki meydan okumalara ve fırsatlar üzerine çalışan bir projedir. Disiplinler arası çalışmaların amacı, idrakin deneysel düşüncesini ve sosyal ölçülerini oluşturmak ve eğitim kalitesini arttırmak için uygulamalı geliştirme araçları oluşturmaktır. Disiplinler arası çalışma yaklaşımı eğitimciler için modern problem çözme ve keşfetme, ürün ortaya çıkarma, açıklamalar üretmede en bilinen yöntemdir. Project Zero çalışmalarından çıkan sonuç:

1. Öğrenciler nedensellik hakkında basit ve zincirleme olarak nedenlerin sonuçlara yakın olduğu kanısındadırlar. Bu kanılar bilimsel öğrenmeye engeldir.
2. Ders programları öğrencilerdeki kanıyı derin anlayışa yönlendirir.
3. Bir nedensel form başlığı öğrenilirken diğer bir konu başlığına geçiş olabilir. Konular birbirine yakın ya da uzak olsun doğru destek tipini elde eder. Bilginin ve fikirlerin gelişmesi sağlanır. Sağlıklı doğru bir zincirleme neden sonuç ilişkisi oluşturulur.

Yapılan çalışmalarda, öğrenci ve eğitmenlerin edinilen ve öğrenilen bilginin ilgi alanında kullanımının geliştirilmesinin sağlanması gerektiği önerilmektedir (Seidel, 2007:1-20).

Campbell ve Campbell (1999:1) beş yıl süreyle devam eden araştırmasında ÇZK uygulamalarını ve eğitimsel sonuçlarını incelemişlerdir. Altı farklı okula beş yıl

süre ile çoklu zekâ programlarını uygulayarak, programların öğrenci başarısına katkılarını araştırmıştır. Bu araştırma için belirlenen okullardaki eğitimci ve idarecilerle görüşmüş ve okul, öğrenci, öğretmen nitelikleri hakkında ön bilgi edinmiştir. Yapılan araştırma sonucunda, ÇZK' nın; öğretmen ve öğrencilerin başarısını, zekâ gelişimini ve öğretim stratejilerini olumlu yönde geliştirdiği sonucuna varılmıştır.

Campbell ve Capbell, (1999:1-10) dokuz farklı okul idarecisiyle ÇZK'yı okullarında nasıl uyguladığı konusunda görüşmeler yapmıştır. Harward Üniversitesinde yapılan ve "Project Zero" adı altında yürütülen araştırmada, ilk bulgular ÇZK'nın bu okullara doğrudan ya da dolaylı yollardan yardım ettiğini göstermiştir.

Çoklu Zekâ Kuramı;
Öğrencilerin:

- Tartışarak program geliştirmelerini,
- Eğitimi sanat formuna dönüştürmelerini,

Öğretmenlerin:

- Takım ruhu içinde çalışabilmelerini,

İdarecilerin:

- Farklı sosyo ekonomik şartlara sahip öğrenciler için daha verimli ve güçlü eğitim şartları oluşturmalarını, sağlamıştır. (Bümen, 2002:72).

Amerika Birleşik Devletleri, Harward Üniversitesi'nde yürütülen bir diğer projenin amacı ise;

- Araştırma yapılan okullardaki çalışmaların önemli kısımlarını belirleyip mevcut verileri "kaynak döküman" olarak bir araya toplamaktır.

Araştırma sonunda:

- Öğrencilerin uygulanan standart testlerde başarı oranlarının arttığı,
- Sınıf yönetimindeki problemlerin azaldığı,
- Öğrenme zorluğu çeken öğrencilerin durumunun gelişme gösterdiği,
- Velilerin, öğrenciyle ilgilenme, okul etkinliklerine katılma oranlarının arttığı, belirlenmiştir.

Bununla birlikte, yapılan araştırma sonunda ÇZK' yı uygulayan/uygulayacak okullara fayda sağlamak amacıyla altı ana unsur belirlenmiştir. Sonuç olarak, elde edilen veriler, kuramı uygulayan okulların sonuçlardan memnun olduğunu göstermiştir.

Armstrong (1994b), ÇZK' yı çocuk yaştaki öğrencilerde zamanı okuma, söyleme alıştırmalarına uygular.

Bilgisel amaçlarla;

- kelimeler,
- sayılar,
- resimler,
- müzik,
- kinestetik amaçlar,
- sosyal ilişkiler,
- kişisel deneyimler, arasında bağ kurarak dersler işlendiğinde, öğrenci başarılarının arttığını ortaya koymuştur.

Campbell, B., Campbell, L. ve Dickinson, D. (1996) yaptıkları araştırma, öğretmenlerin bir bölümünün ÇZK' yı ders içeriğine dair bir süreç olarak algılarken, diğer bir bölümünün ise öğrenci yeteneklerinin erken yaşlarda tespit edilip geliştirilmesi şeklinde algıladığını ortaya çıkarmıştır.

Araştırma sonucu; öğrencinin öğrenme becerilerini olumlu yönde geliştirmek için bu kuramı uygulayan öğretmenler, projeye dayalı bir programla eğitim verirken; bir kısmı da çeşitli meslek dallarından uzmanlarla birlikte, çıraklık programı adı altında, öğrencinin gerçek yaşamdaki becerilerini hedef alan bir eğitim vermeyi seçtiklerini göstermiştir.

Belma Tuğrul'un Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan (24:224-233-2003-) "Her Çocuk Başarılı Olmak İçin Bir Şansa Sahiptir" adlı makalesinde; okul öncesi eğitim programlarında "Çoklu Zekâ Kuram" temeline dayanan eğitim programlarının özelliklerine değinilmiştir. Çocuklara ileriki yıllarda, onları yönlendirme fırsatı sunacak olan okul öncesi eğitim programlarının doğru olması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Tuğrul'a göre her çocuk zekâ alanlarına sahip olarak doğar, çevresel faktörlerin etkisiyle bazı zekâ alanları gelişirken, bazıları gelişme şansı bulamaz. Çocukların sahip oldukları zekâ alanlarının özelliklerine uygun gelişme şansının tanınması, okul öncesini programlarını kapsar.

Satı Tilbe "Çoklu zekâ kuramına göre hazırlanan Türkçe öğretiminin öğrenci erişisine ve kalıcılığa etkisi" adlı araştırmasını; ÇZK' ya göre hazırlanan Türkçe öğretiminin, öğrencilerin Türkçe dersindeki başarılarına ve öğrenilenlerin kalıcılığına etkisini belirlemek amacıyla yapmıştır (Tilbe, S. 2006, Çoklu Zekâ Kuramına Göre Hazırlanan Türkçe Öğretiminin Öğrenci Erişisine ve Kalıcılığa Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üni.).

2004-2005 öğretim yılında İstanbul ili, Esenler ilçesi, Habibler İlköğretim Okulu'nda öğrenim gören öğrenciler arasından seçilen denekler, deney ve kontrol

grubu olarak ikiye ayrılmıştır.

Deney grubunda 3. sınıf Türkçe dersi, varlıkların özelliklerini belirten kelimelerin öğretimi, araştırmacı tarafından geliştirilen etkinlikler ve çalışma kâğıtları ile gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık kontrol grubunda öğretmene ve öğretime müdahale edilmemiş, konuların öğretimi, öğretmenin planları doğrultusunda uygulanmıştır. Deney ve kontrol grubunun öğretmenlerinin konu için eşit sayıda ders saati ayırmaları sağlanmıştır.

Sonuç olarak:

- Deney grubunda uygulanan ÇZK'ya göre hazırlanan Türkçe dersinin öğretimi, kontrol grubunda uygulanan geleneksel öğretime göre öğrenci erişisi üzerinde deney grubu açısından bir farklılığın oluştuğu,

- Deney grubunda uygulanan ÇZK' ya göre hazırlanan Türkçe dersinin öğretimi, kontrol grubunda uygulanan geleneksel öğretime göre öğrenilenlerin kalıcılığında, deney grubunun daha başarılı olduğu gözlenmiştir.

2.3. Zekâ Alanları ve Özellikleri

Beynin yapısı ve işleyişi üzerine yapılan araştırmaların geçtiğimiz yüzyılda hız kazanması ile bilimsel alanda pek çok yeni veri elde edilmiştir. Dr. Paul Mac Lean 1050'de üçlü beyin kavramını geliştirmiştir ve insan beyninin birbirinden farklı üç katmandan oluştuğu göstermiştir. 1981 yılında Dr. Roger Sperry beynin sol ve sağ yarı kürelerinin bilgiyi işleme sürecinde farklılıkları olduğunu ortaya koyan çalışmasını dünyaya duyurmuştur. Sol yarı kürenin bilgiyi daha doğrusal işlerken sağ yarı kürenin daha yaratıcı bir işlem gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Bilim adamlarının bulguları incelendiğinde oldukça karışık bir işleyiş yapısı olan insan beyni, çeşitli bölümlere ayrılmaktadır ve her bölümde farklı bedensel işleyişler ya da

zihinsel faaliyetler idare edilmektedir. Bu bilimsel sonuçlar, Gardner'ın zekâyı çoğulcu bir anlayışla değerlendiren kuramını geliştirmesinde etkili olmuştur. Kendi içinde birçok bölüme ayrılan beyin nasıl bir bütünse, Gardner'a göre zekâ da çeşitli bölümlere ayrılmış bir bütündür.

Zekâ, günümüzde en çok tartışılan ve ilgi çeken kavramlardan biridir. Eğitimciler, biyologlar, psikologlar ve bilgisayar alanıyla ilgilenen birçok bilim adamı tarafından farklı bakış açısıyla tanımlanmaya çalışılmıştır. Geleneksel yaklaşımla "zekâ nedir ?" sorusuna en sık verilen cevap; bireyin problem çözme, mantığını kullanma ve eleştirel düşünme becerisidir (Talu, 1999: 164). Bümen, geleneksel zekâ anlayışını, zekânın doğuştan geldiğine ve her bireyin belli bir zekâ ile doğup, yaşamını onunla sürdürme görüşünün hâkim olduğu ve çocuğun tek bir zekâya sahip olup, onun bir birey olduğunu göz ardı eden ve her öğrencinin benzer şekilde öğrendiğini kabul eden zekâ anlayışı olarak tanımlamaktadır (Bümen, 2002:3).

Zekânın ne olduğu ve nasıl tanımlanması gerektiği konusu uzun yıllardan beri birçok eğitimcinin ilgi alanını oluşturmaktadır. Bazı eğitimciler, insanın zihinsel işlevlerini veya performanslarını baz alıp insan zekâsını ölçtüğünü varsayan çeşitli IQ (Intelligence Quotient) testleri geliştirerek zekâyı kendilerinin hazırladıkları bu "testlerin ölçtüğü nitelik" (yani, zekâ düzeyi, zekâ seviyesi veya zekâ katsayısı) olarak tanımlarken, bazıları da zekâyı bir bireyin sahip olduğu "öğrenme gücü" olarak yorumlamışlardır (Saban, 2005: 3)

Genel olarak zekâ, yeni ve şaşırtıcı durumlarda çevreye uyum sağlayabilme, problem çözebilme, muhakeme yapabilme gücü olarak tanımlanır (Burma, 2003: 3).

Bilişsel süreçlere açılan kültürel ya da biyolojik çeşitli pencerelerden elde edilen bulguların, analiz edilmesiyle, bir arada incelenen entelektüel yetkinlik ailelerinin bir anlam ifade ettiğini ortaya çıkarmak (Gardner, 2004:82) amacından yola çıkan Gardner'a göre zekâ, bir kişinin bir veya birden fazla kültürde değer bulan bir ürün ortaya koyabilme veya günlük ya da mesleki hayatında karşılaştığı bir

problemi etkin ve verimli bir şekilde çözebilme yeteneğidir. Bir başka deyişle, değişen dünyada yaşamak ve değişimlere uyum sağlamak amacıyla her insanda kendine özgü bulunan yetenekler ve beceriler bütünüdür ve yaşadığınız toplumda faydalı şeyler yapabilme kapasitesidir (Gardner 1983: 20).

Günümüz araştırmacılarından olan Stenberg'e göre ise zekâ, bir sac ayağı üzerine kuruludur ve ayaklardan biri standart matematik yeteneğini, ikincisi sözel ifade yeteneğini, üçüncüsü ise yeniliklere açıklığı temsil eder. Zekânın çevresel unsurları seçme ve değiştirmede gerekli olan yetenekleri barındırdığı, bu nedenle de bir kişinin zeki davranmasının çevresel bağlama göre değiştiği ifade edilmiştir (Burma, 2003,15).

Bir başka tanıma göre zekâ; olaylar arasındaki bağlantıları kavrama, analoji (benzetme) yoluyla sonuçlar çıkarma, öğrenilenler arasında kombinasyonlar kurma ve bilgileri anlamlı biçimde değerlendirme yeteneğine verilen addır (Sezik, 2003 : 66).

Bloom'a göre ise genel zekânın ölçüleri, belli bir alanda gerçekleşecek olan başarıyı bu alanın bilişsel ön şartların kapsadıkları oranda yani bu alana özel bilişsel giriş davranışları ölçüsüyle örtüştükleri ve bu bilişsel giriş davranışlarının varlığını yansıttıkları oranda ortaya çıkar (Bloom, 1998: 63).

Starddat'a göre zekâ, bireyin zor, karmaşık, soyut, ekonomik, amaca uygun, sosyal değeri olan ve orijinal nitelikler taşıyan zihinsel davranışları yapabilme; bu koşullar altında enerjisini davranışlar üzerinde toplayabilme ve heyecanlara karşı koyabilme yeteneğidir (Demirel, 2006:7).

Binet'e göre zekâ kavrama, hüküm verme, akıl yürütme gibi karmaşık üst düzey işlemlerde kendini gösterir. Bireyin zekâsı çözümü yüksek zihinsel işlemler gerektiren problem durumlarıyla karşı karşıya getirilerek ölçülebilir (Selçuk, 2004:2).

Fransız Joseph Gall'ın ortaya attığı frenolojinin dayandığı temel düşünce şudur: İnsanların kafatasları birbirinden farklılık gösterir. Bu da beynin şekli ve büyüklüğünde gözlenen farklılığın bir yansımasıdır. Beynin farklı bölümleri farklı işlevleri yerine getirir. Dolayısıyla insan kafatasını dikkatlice inceleyen bir uzman, onun zihinsel kuvvetleri ve zayıflıklarına ilişkin bir görüntü çıkarabilir (Gardner, 2004:15). Bu düşüncenin doğruluğu yapılan bilimsel araştırmalarla tartışılmış ve zekânın kafatasının büyüklüğü ile ölçülemeyeceği ispatlanmıştır. Fransız cerrah ve antropolog Pierre-Paul Broca, beynin belli bir bölümüyle belli bir zihinsel yetenek arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak Gall'ın tezini bir yönüyle desteklemiştir.

Zekânın ölçülebilirliğine ilişkin bu ilk araştırmaları takiben, 1904 yılında, Fransız psikolog Alfred Binet ve bir grup arkadaşından ilköğretim birinci kademesinde başarısız olma riski taşıyan öğrencilerin belirlenmesinde kullanılabilecek bir araç geliştirmeleri istendi (Gardner, 1999). Onların bu yöndeki ortak çabaları, ilk zekâ testlerini de doğurmuş oldu. Bu testler, zamanla geliştirilerek başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Bunun sonucu olarak da, insan zekâsının objektif olarak ölçülebileceği ve zekâ seviyesinin de IQ puanı olarak bilinen tek bir sayıya indirgenebileceği görüşü günümüze değin birçok eğitimci arasında yaygınlaşarak kabul gördü (Saban, 2005:4).

IQ testine bir örnek de günümüzde halen kullanılmakta olan Scholastic Aptitude Test (SAT) tir. Bu test öğrencinin matematik, dilbilgisi, okuduğunu kavrama ve kelime bilgisi gibi yeteneklerini ölçmekte ve üniversite eğitimi için gerekli nitelikleri taşıyıp taşımadığını gösteren bir belge olarak kullanılmaktadır (Talu, 1999:164).

Zekâ testleri psikolojik testler arasındaki en eski testlerdendir. Yirminci yüzyılın başlarında Binet ve Simon tarafından geliştirilen testler, eğitimden faydalanabilenlerin ortaya çıkarılmasını hedeflemiştir. Zamanla bu testler, çok geniş bir kullanımı olan bireysel zekâ testlerini meydana getirmiştir (Kline, 1993:171).

Başlangıçta zekâ testleri, çok çeşitli zihin fonksiyonlarını örnekleyecek test durumlarından oluşturulmuş, bireyin genel zihin gelişiminin bir göstergesi olacak biçimde heterojen bir yapıda düzenlenmişti. Ancak daha sonraları kullanılan zekâ testlerinin kapsamı incelendiğinde, bu testlerin zekâ envanterinin tüm niteliklerini değil, "dille" ilgili faktörler, "sayı" ile ilgili faktörler, bunlara bağlı "muhakeme" gibi faktörleri ölçtüğü, kapsam olarak homojen bir yapı gösterdiği anlaşılmıştır. Bu faktörler, genel faktörler olmak yerine daha çok okul başarısının talep ettiği zihinsel faktörlerdir. Bu nedenle "zekâ testi" terimi 1920'li yıllardan sonra, "Akedemik Yetenek Testi" gibi daha dar kavramlarla ifade edilmiştir (Özgüven, 1994:23).

Genel olarak zekâ testlerinde kullanılan malzemeler sayısal, sözel, şekil-uzay içeriklidir. Sayısal malzemelerin tüm kültürler için ortak bir yapı sergilediği kabul edilebilir. Sözel kısımda kullanılan semboller ve kavramlar ise kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Şekillerde de farklılık olabilir. Bu nedenle bir kültür için geliştirilen zekâ testlerinin bir başka kültürde uygulanması olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Kültürler arası farklılığı elimine eden bir zekâ testinin geliştirilmesi oldukça güç görülmektedir (Ülgen, 1995:25).

Şekil 1.1. Klasik Zekâ Testlerinin Genel İçeriği
(Demirel, 2006:12)

Klasik zekâ testlerine ilişkin verilen şekil incelendiğinde görülüyor ki, bu testler tam anlamıyla insan zihninin niteliklerini ölçme noktasında yeterli değildir. Pek çok yeterliliğin tespitine imkân vermeyen zekâ testlerinin dayanağı olan zekâ tanımlarının değişime uğraması sonucu bu testler de güvenilirliklerini yitirmiştir.

Günümüzde eğitim ve psikoloji alanındaki gelişmelerle birlikte bireylerin neler yapabildiğinden çok, neler yapabileceği düşünülmeye başlanmıştır. IQ testlerinin çocukların değerlendirilmesinde yeterli olmayacağı, onların potansiyel yeteneklerinin ortaya çıkarılması gerektiği görüşü yaygınlaşmaktadır (Talu, 1999:164).

Literatürde zekâ tanımları konusunda tam anlamıyla fikir birliği olmasa da, Stenberg (1997) önerilen tanımlarda en yaygın unsurları şu şekilde tespit etmiştir;

a. Yüksek düzeyde yetenekler (soyut akıl yürütme, zihinsel temsil, problem çözme ve karar verme)

b. Öğrenme yeteneği ve çevrenin isteklerini etkili bir şekilde karşılayabilme konusunda uyum (Erkuş, 1998:31).

Zekâya ilişkin daha pek çok tanım yapılmıştır. Ancak ortak bir tanıma ulaşılamamıştır. Zekânın ne olduğu ve nasıl ölçülebileceği konusunda ulaşılan bir sonucun olmaması, geleneksel IQ testlerinin birçok problem taşıması, farklı zekâ kuramların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Sperman'ın ileri sürdüğü iki faktör kuramına göre zekâ, bir genel yetenek ve bu genel yeteneğe bağlı olarak da diğer özel yeteneklerden oluşmaktadır. Bir zihinsel etkinlik için genel yetenek birinci, özel yetenek ise ikinci faktördür (Başaran, 1992:82). Bireyler sahip oldukları genel zihinsel yetenek yönüyle farklılık gösterirler. Bu nedenle zekâyı ölçmek genel yetenekleri ölçmek anlamına gelir.

Thorndike'a göre zekâ birbirinden ayrı faktörlerden meydana gelmektedir. Faktörler birbirlerinden bağımsızdırlar. Bu duruma göre genel bir zekânın sözü edilemez. Bir zihinsel problemin çözümünde birden fazla faktör yer almaktadır. Ölçme gibi pratik amaçlarla, birbirine benzeyen zihinsel işlerde çoğu zaman birlikte çalışan faktörleri gruplamak mümkün olabilir. Thorndike'ın bu görüşü Sperman'ın "g" faktörüne karşıdır ve zekânın birbirinden bağımsız faktörlerden oluştuğunu ileri sürmektedir (Demirel, 2006:9).

Zekâyı ilk kez kuramsal düzeyde inceleyen psikolog J.P. Guilford'dur. O, zekânın sadece matematiksel ve dilsel boyutu olmadığını, bir çok bileşenden oluştuğunu savunmuş ve bu amaçla çalışmalar yapmıştır. Guilford'un geliştirdiği zekâ testi, insanın bilişsel sisteminin yapısal bütünlüğü olduğu ve süreçlerle ilgili işlemlerin bireyden bireye farklılık gösterdiği görüşüne dayanır (Yılmaz, 2002: 1). Thorndike'ın ileri sürdüğü çok faktör kuramına farklı bir bakış açısı getiren Guilford, bireyin her zihinsel etkinlik alanında aynı ölçüde yeteneğe sahip olmayabileceğini belirtmiştir.

Thurstone'un Grup Faktör Kuramına göre zihinsel etkinlikleri gerekli kılan işler gruplandırılmıştır. Bu gruplarda toplanmış yeteneklerde bireysel farklılıklar vardır. Bireysel farklılıkların nedeni kalıtım ve gelişimdir (Başaran, 1992:84).

Zekâ kuramları; psikometrik, gelişimsel, biyo-ekolojik ve çoklu yaklaşımlar olmak üzere dört ana grupta değerlendirilmektedir. Psikometrik yaklaşım öncelikle öğrenmenin sözel-dilsel ve mantıksal-matematiksel yolunu öne çıkarmaktadır. Bunun nedeni bu yaklaşımı benimseyen bilim adamlarının zekâyı nicel, tek ve bütünleşik bir kavram olarak kabul etmeleridir.

Gelişimsel yaklaşımın önemli ismi olan Piaget Uyum Kuramını ortaya atmıştır. Bu kurama göre zekâ, bireyin çevresine uyum sağlama sürecidir. Uyum, organizma ve çevre etkileşimindeki dengeyle gerçekleşir. Her zihinsel etkinliğin amacı da dengeye ulaşmaktır.

Organizma ile çevre arasında tam ve sürekli bir denge kurulmamasına karşılık, bütün çabalar denge kurmaya yöneliktir. Birey, her dengesizlik durumunda dengeyi yeniden kurmak için etkinlikte bulunur. Piaget, zekânın işleyiş ve gelişimini biyolojik etmenlerle açıklamıştır (Toker, 1968:58-59).

Vygotsky'ye göre zihin gelişimi Piaget'nin ileri sürdüğü gibi kendi başına oluşan bir süreç değildir. Çocuğun çevresindeki bireyler ona problem durumlarında yardımcı olur ve bazı bilgiler verir. Bu nedenle zekâ gelişiminin toplumsal yönü de vurgulanmalıdır (Selçuk, 2004:6).

Biyo-ekolojik yaklaşım zekâyı tek faktör teorisi ile açıklamaktan ziyade farklı şekillerde açıklamaktadır. Ceci'nin zekâ ile ilgili olan biyo-ekolojik teorisi, bir tek bilişsel potansiyelin ya da bir "g" faktörünün olmadığını ileri sürer. Bunun yerine farklı sayılarda potansiyelin olduğunu iddia eder. Bilginin ve doğal yeteneğin ayrılmaz olduklarını, bununla birlikte ortamsal, biyolojik, üst bilişsel ve güdüsel değişkenlerin de zekâ kavramı içerisinde yer aldıklarını belirtmiştir (Selçuk, 2004:6).

Çoklu yaklaşımlar içinde ise Triarşik zekâ kuramı ile çoklu zekâ kuramı yer almaktadır. Robert Sternberg zekâyı tanımlama noktasında yeni bir bakış açısı geliştirmiştir. Zekânın etkileşerek işleyen farklı bileşenlerden oluştuğunu, bireyin içsel ve dışsal dünyası ile deneyimlerinin zekâ ile ilişkili olduğunu savunmuştur. Şimdiye kadar yapılan zekâ tanımları içerik, yapı ve süreç boyutlarında gruplandırıldığında Sternberg'in tanımı "süreç" boyutundadır. Gardner bireylerde zekânın farklı türleri bulunduğunu ve her bir zekâ türünün içinde farklılaşan derecelerde yetenek barındırdığını ileri sürerek "içerik" tanımlaması yapmıştır. H.J. Eysenck ise "yapı" boyutunda tanım yapan zekâ araştırmacılarına örnek verilebilir (Selçuk, 2004:7).

Zihin öğrenme, öğrenilenden yararlanabilme, yeni durumlara uyabilme ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneği olarak nitelenen zekâ, artık tek bir tip ve tanımla açıklanmıyor. IQ (Intelligence Quotient- Zekâ Katsayısı) seviyesi ne olursa olsun hangi alanda başarılı olacağınızı, zekâ tipiniz belirliyor. Yani kişinin zeki olup

olmadığı değil hangi zekâ tipine sahip olduğu önemli (Vural, 2005:224). Zekâya ilişkin çoklu yaklaşımlar, yıllarca hâkimiyetini sürdüren ve insanların tek tip zekâya sahip olduklarını vurgulayan IQ anlayışının eksikliklerini göstererek zekânın anlaşılabilmesi için yeni bir pencere açmıştır. Bu nedenle günümüzde zekâya ilişkin çoklu yaklaşımlar önemsenmekte ve pek çok alanda uygulamaya konulmaktadır. Özellikle eğitim alanında eski zekâ anlayışını esas alan programlar yerine, yeni anlayışın kabullerinin ışık tuttuğu sistemlerin geliştirildiği gözlenmektedir.

Her insan farklıdır, tektir ve özeldir. Her insanın da insanlık kültürüne katkısı farklı yönlerdendir. Dünyanın en ünlü atletleri, en büyük müzisyenleri girdikleri IQ sınavlarından çok düşük puanlar almışlardır. Böylesine düşük IQ puanları ile bu insanlara zeki diyemiyorsak, onları kendi alanlarında bu denli başarılı kılan ne olabilir? Bu başarılı insanların zihinsel yeterliliği, farklı ilgi ve beceri alanları ile yeniden tanımlaNâbîlir. Çünkü her insanın kendini ifade ederken kullandığı dil farklıdır. Bir müzisyen kendini yaptığı bestelerle, bir tiyatrocu kendini canlandırdığı rollerle ya da bir ressam çizgileriyle kendini ifade ederken farklı diller kullanır.

Gardner, geleneksel zekâ anlayışlarını inceledikten sonra 1970'li ve 1980'li yıllarda bireylerin bilişsel kapasitelerini araştırmaya başlamıştır. Gardner'a göre insanların sahip oldukları çoklu zekâların her biri yaşamak, öğrenmek, problem çözmek ve insan olmak için kullanılan etkili birer araçtır (Mendi., 2004:56). Yeteneklerin örüntüsünü anlamaya, bilişsel veya duyuşsal kazaların etkisini belirlemeye uğraştığı araştırmalarının yanı sıra Harvard Üniversitesinde "Project Zero" adlı bir projede normal ve üstün yetenekli çocuklarla ilgili araştırmalar yapmış, bilişsel yeteneklerin gelişimini incelemiştir (Bümen, 2002:4). Projenin sayıtlısı "her çocuk, bir ya da birkaç alanda gelişim için potansiyele sahiptir (Gardner, 1993:89).

Gardner, Piagetçi yaklaşım ve bilgi işlem yaklaşımlarını belli bir tür mantıkçı ya da dilsel çözüme odaklanarak biyolojiyi görmezden gelmekle suçlamakta ve semboller sistemi yaklaşımını desteklemektedir. Kuramının temeli olan çalışmasının amacı şudur: Harvard Project Zero'da meslektaşlarım ve ben, farklı sembol

sistemlerinde gelişimin yapısını ayrıntılı bir biçimde açığa çıkarmaya çalıştık. Farklı sembol sistemlerinde belli bazı ortak süreçlerin varolup olmayacağını araştırdık; sembol sistemlerinin en iyi kendi gelişim çerçeveleri içinde anlaşılıp anlaşılamayacağı üzerinde durduk. Daha sonra Boston Veterans Administration Medical Center'da tümüyle farklı bir soru yönelttik. İnsanın çeşitli sembolik becerileri, beynin ne tür bir hasar görmesiyle yitip gidebilir? Gelişim psikolojisi ve nöropsikolojinin sunduğu bilgilerden hareketle, insanın sembolik işlevselliğinin yapısı ve örgütlenmesi konusunda daha doyurucu bir kavrayışa ulaştık. Amacımız sembol sistemlerinin doğal türleri; bir arada (ya da ayrı) duran sembol sistemleri nin aileleri olduğu, bunların insanın sinir sisteminde belli bazı biçimlerde yer alabileceği sonucuna varmaktı (Gardner, 2004:38-39).

Gardner, Çoklu Zekâ Kuramının temelinde, biyolojik ve kültürel boyutların yer aldığını savunmaktadır. Nörobiyolojik araştırmalar, öğrenmenin, hücreler arasında sinaptik değişimlerin bir sonucu olduğunu göstermektedir. Değişik öğrenme türlerinin temel elemanları, beyinde bu transformasyonların gerçekleştiği belli alanlarında bulunmuştur. Böylece, değişik öğrenme ürünlerinin beynin değişik bölgelerinde gerçekleştiği düşünülmektedir (Talu, 1999:165).

Çoklu zekâ kuramı bilişsel bilim, gelişimsel psikoloji ve nörobilimden yararlanarak her bireyin zekâ düzeyinin otonom güçler ya da yetenekler tarafından oluştuğunu ve sekiz zekâ gücünün var olduğunu savunmaktadır. Zekâlar her zaman birlikte çalışırlar; ancak bu çok karmaşık yollarla gerçekleşir. Bir zekâ, dahiler ve (beyinden kaynaklanan) özürlü bireyler dışında her zaman birbiriyle etkileşim halindedir (Talu, 1999:166).

Gardner, yaptığı çalışmada şu üç ana soru üzerinde durmuştur:

1. Çocuk, genel güçleri gibi özel bir alandaki güce de sahip midir?
2. Farklı etkinliklerdeki performanslar arasında herhangi bir ilişki var mıdır?
3. Bir çocuğun bir alamda sahip olduğu güç, diğer alanlardaki performansını kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı mıdır? (Gardner, 1993:94)

Christison ve Kennedy çalışmalarında, Gardner'ın zekâyı bir ya da daha fazla kültürel yapıda değeri olan bir ürüne şekil verme ya da problemleri çözme yeteneği olarak tanımladığını belirtmiştir (Christison; Kennedy, 1999:1).

Gardner'ın çoklu zekâ kuramının Thurstone, Thorndike ve Guilford hatta daha geniş açıdan bakıldığında Spearman tarafından ortaya atılmış eski bir görüş olduğu ortaya çıkmaktadır. Gardner standart IQ testlerini yetersiz bulan ve zekânın birden fazla boyutu olduğunu söyleyen ilk bilim adamı olmamakla beraber Guilford'a kadar uzanan kuramcılardan farkı, çoklu zekâ kuramında insan beyninin evrimine ve kültürel/toplumsal değerlerin farklılığına yer vermesidir (Yılmaz, 2001:2).

Gardner Zihin Çerçeveleri, Çoklu Zekâ Kuramı adlı kitabının önsözünde zekâya ilişkin kuramları;

1. Kaba Kuramlar
2. Standart Psikometrik Yaklaşım
3. Çoğullaştırma ve Hiyerarşi Yaratma
4. Bağlamlaştırma
5. Dağılımcı (Gardner, 2004:XIII-XIV) olarak gruplara ayırmaktadır.

Tablo 1.1

Zekâya İlişkin Geliştirilen Eski ve Yeni Anlayışların Karşılaştırılması

ZEKÂYA İLİŞKİN ESKİ ANLAYIŞ	ZEKÂYA İLİŞKİN YENİ ANLAYIŞ
1. Zekâ, doğuştan kazanılır, sabittir ve bu nedenle de asla değiştirilemez.	1. Bir bireyin genetiksel olarak kalıtımla birlikte getirdiği zekâ kapasitesi iyileştirilebilir, geliştirilebilir ve değiştirilebilir.
2. Zekâ, niceliksel olarak ölçülebilir ve tek bir sayıya indirgenebilir.	2. Zekâ, herhangi bir performansta, üründe veya problem çözme

	sürecinde sergilendiğinden sayısal olarak hesaplanamaz.
3. Zekâ, tekildir.	3. Zekâ, çoğuldur ve çeşitli yollarla sergilenebilir.
4. Zekâ, gerçek hayattan soyutlanarak (yani, belli zekâ testleri ile) ölçülür.	4. Zekâ, gerçek hayat durumlarından veya koşullarından soyutlanamaz.
5. Zekâ, öğrencileri belli seviyelere göre sınıflandırmak ve onların gelecekteki başarılarını tahmin etmek için kullanılır.	5. Zekâ, öğrencilerin sahip oldukları gizli güçleri ve doğal potansiyelleri anlamak ve onların başarmak için uygulayabilecekleri farklı yolları keşfetmek için kullanılır.

(Saban, 2005:41)

Tablo 1.1 incelendiğinde görülüyor ki, yeni zekâ anlayışları eski anlayışın kabullerini tamamen reddetmektedir. Bireyin doğuştan kodlanan bir zekâya sahip olduğunu savunan ve zekânın niceliksel olduğunu ileri sürerek, insanları zekiler ve zeki olmayanlar olarak sınıflara ayıran eski anlayışın aksine yeni yaklaşımlar, zekânın kalıtım ve çevre faktörleriyle geliştirilebildiğini, çok yönlü olduğunu ve niceliksel olarak ifade edilemeyeceğini savunmaktadır.

Arthur Jensen (1980) ve Hans Eyseck (1981) gibi bazı akademisyenler Gardner'in kuramına karşı olarak zekânın tekilliğine dayanarak, zekâyı beyni temel alarak ölçen psikometrik araçlara yönelmişlerdir. Thomas Bouchard ve meslektaşları Minnesota Üniversitesinde yaptıkları çalışmalar ile psikometrik zekânın kalıtıma bağlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Zekânın ölçülebilir ve tekil olduğuna yönelik inanç; günümüzde de kimi araştırmacılar tarafından benimsenmekte ve ispat edilmeye çalışılmaktadır.

Zekânın ne olduğuna ve nasıl geliştirilebileceğine ilişkin araştırmalar asırlardır devam etmektedir. Ortaya atılan farklı görüşler zekânın sırlarını çözme noktasında bir kilit daha açarken, elde edilen her bulgu farklı bilimsel alanlarda da araştırmaların ve uygulamaların yön değiştirmesine fırsat vermektedir. Bugün eğitim anlayışı da yenilenen zekâ kavramı gibi değişmekte ve öğrenci başarısını, eğitim kalitesini arttırmaya yönelik uygulamalara zemin hazırlamaktadır.

Gardner, Çoklu Zekâ Kuramı ile zekâ kavramına daha geniş bir bakış açısı kazandırarak insanların sahip oldukları yetenekleri ve potansiyelleri 'zekâ alanları' olarak adlandırmıştır. Gardner'in zekâ alanlarını inceleyen pek çok kişi, bu kategorilerin (özellikle de bedensel, müzikal ve uzaysal zekâ alanlarının) niçin yetenek ya da beceri değil de zekâ olarak ele alındığını merak etmişlerdir. Gardner, insanlar arasında "çok zeki değil ama müthiş bir müzik yeteneği var" gibi konuşmalar geçtiğini belirterek her kategoriyi zekâ olarak vurguladığını belirtmektedir (Tuğrul ve Duran, 2003:225).

Çoklu zekâ kuramına göre insanların sahip olduğu sekiz zekâ alanı bulunmaktadır. Bu zekâ alanları her bireyde farklı oranda gelişim göstermektedir. Bu nedenle öğretim ortamları tüm zekâ alanlarını kapsayan bir anlayışla düzenlenmelidir.

2.3.1. Sözel – Dilsel Zekâ

Dil insana iki önemli katkıda bulunur: Birincisi, birbirimizle iletişim kurmamızı sağlar (kişiler arası iletişim), ikincisi ise düşünmeyi başlatır veya sağlar (kişinin kendiyle iletişimi). Birincisi ile (kişiler arası iletişim ile) insanlar, birbirlerine fikirlerini, tutumlarını, duygularını, niyetlerini ve çeşitli konular hakkında bilgilerini iletirler. Bu yolla birbirlerini anlarlar, birbirleriyle geçinirler, grup kurabilirler ya da çeşitli konularda birbirlerine açık, kapalı mesajlar iletirler. Böylece dilin ailelerin, arkadaşların, ekonomik, politik, dinsel kuruluşların temelini oluşturduğunu görmekteyiz (Kızıltepe, 2004:62).

Gardner da dilin insan zekâsının en önemli boyutu olduğunu söylemekte ve toplumsallık için vazgeçilmez olduğunu belirtmektedir. Söz dizimindeki ustalığın önemi ve başkalarını inandırma yeteneğine, belek kapasitesine, dilin bireyin kavradıklarını açıklama kapasitesi ve bunu yapmada öğrenmenin değerine, dilim bireyin kendisini analiz etmedeki önemine dikkat çekmektedir (Demirel ve başk., 2006:17).

Lazear'ın da belirttiği gibi, bu zekâ türü dilin tüm formlarını içerir. Gazete, roman, hikaye, şiir okuma; deneme, şiir, rapor, mektup vb. yazma; bir kitleye karşı konuşma yapma, çevredeki insanlarla konuşma, onları dinleme ve özellikle karşıdakinin hem söylediklerini hem de söylemeye niyetlendiklerini anlama gibi davranışlar bu zekâda yer alır (Aktaran: Bümen, 2001:29).

Dilsel zekâ, anadili veya başka bir dili kullanma kapasitesi ve düşüncelerinin, başkalarının anlayacağı şekilde ifade edebilme yeteneğidir. Şairler dil zekâsı en üst düzeyde olan insanlardır. ancak bütün yazarlar, hatipler, avukatlar ve dili kullanmanın önemli olduğu alanlarda başarılı olanlar üstün dil zekâsına sahip insanlardır (Özden, 1998:44).

Sözel/ dilsel zekâ: Kelimelerle düşünme ve ifade etme, dildeki karmaşık anlamları değerlendirme, kelimelerdeki anlamları ve düzeni kavrayabilme, şiir okuma, mizah, hikaye anlatma, gramer bilgisi, mecazi anlatım, benzetme, soyut ve simgesel düşünme, kavram oluşturma ve yazma gibi karmaşık olayları içeren dili üretme ve etkili kullanma becerisidir.

Sözel dil zekâsı, bir bireyin kendi diline ait kavramları bir masalcı, bir konuşmacı veya bir politikacı gibi sözlü olarak ya da bir şair, bir yazar, bir editör veya bir gazeteci gibi yazılı olarak etkili bir biçimde kullaNâbîlme kapasitesidir (Saban,2005:43).

Sözel- dil zekâsı, dili, başkalarını bir işi yapmak için ikna etmek, başkalarına belli bir konuda bilgi sunmak, başkalarına belli bir işin nasıl yapılacağını açıklamak

veya bir dilbilimci gibi dilin özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak gibi dil ile ilgili bütün faaliyetleri içerir (Saban, 2005:43).

Sözel-dilsel zekâ; kelimelerle düşünme ve ifade etme, dildeki kompleks anlamları değerlendirme, kelimelerdeki anlamları ve düzeni kavrayabilme, şiir okuma, mizah, hikaye anlatma, gramer bilgisi, mecazi anlatım, benzetme, soyut ve simgesel düşünme, kavram oluşturma ve yazma gibi karmaşık olayları içeren dili üretme ve etkili kullanma becerisidir (Vural, 2005: 238).

Bellanca'ya (1998: 16) göre "sözel-dilsel zekâsı güçlü olan bir birey, dil gelişiminin en üst düzeyinde kendini ifade edebilir ve dil tekniklerini iyi kullanır. Sözel zekânın değeri, okumayı, dil sanatlarını ve diğer içeriklerde kavramayı ölçerek ortaya çıkar."

Günümüzde programların içerikleri genişletilmiş okuma ve yazmanın yanı sıra dinleme ve konuşma becerilerine yer verilmesi de önem kazanmıştır. Dinleme, konuşma, okuma ve yazma insanı bütün olarak geliştiren ve hayatı boyunca etkili olan düşünme, öğrenme, problem çözme, iletişim ve yaratma gibi niteliklere ulaştıran becerilerdir (Demirel, 2006:72).

Bunlara göz atacak olursak;

Dinleme;

- Etkin dinleme
- Öykü dinleme ve sesli okuma
- Şiir dinleme
- Öğretmenin öykü anlatması
- Dersleri dinleme

Konuşma

- Öğrencilerin öykü anlatması
- Sınıf tartışmaları
- Ezberleme
- Rapor etme

- Görüşmeler

Okuma

- Materyal bulma
- Sözcükleri anlamlandırma
- Anlayarak okuma

Yazma

- Yazma kategorileri
- Yazarak başlama
- Gerçek yazma çalışmaları
- Yazma grupları (Demirel, 2006:73)

Bu zekânın özündeki kapasiteler şunlardır (Akt. Bümen, Lazear 2000:29 – 32):

1- *Düzeni ve sözcüklerin anlamını kavrama*: Bu kapasite verilen bir metindeki sözcüklerin anlamını kavrama ve bu anlamı değiştirmek için sözcüklerin nasıl düzenleneceğini içeren karmaşık bir süreçtir. Örneğin on kelimeden oluşan bir cümledeki sözcüklerin yerlerini değiştirerek kaç cümle yapılabileceği gibi.

2- *Açıklama, öğretme, öğrenme*: Bir bilgiyi sözel ya da yazılı olarak bir başkasına açıklayabilme veya verilen bir talimatı anlayabilme gücüdür. Örneğin bazı elektronik araçların kullanım kılavuzlarında kısa yollar açıklanır ve diğerlerini anlamak zorken; bunlar kolayca anlaşılabilmektedir.

3- *Mizaha dayalı anlatım*: Bu kapasite, kelimeler üstünde oynama şeklinde örneklendirilebilir. Ancak mizahi anlatımların anlaşılmasında sosyokültürel faktörler etkilidir; komik bir söz başka bir kültüre de hakaret niteliği taşıyabilir.

4- *Yazılı ya da sözlü olarak etkili hitabet*, ikna ve güdüleme yeteneği: Politikacılar ve sunucuların topluluk önünde rahat ve etkileyici konuşabildikleri, hitabet tarzında etkili yazılar yazabildikleri ve motive edici oldukları görülmektedir.

5- *Hatırlama ve geri getirme*: Bu kapasite, beynin kısa ve uzun süreli bellekte

bilgileri tutma gücünü ifade eder.

6- *Metalinguistik analiz*: Bu zekânın en ilginç özelliklerinden biridir. Metalinguistik analiz, dili araştırma için kullanabilme yeteneğidir. Örneğin bazen günlük konuşmalarda karşımızdakinin ne demek istediğini anlayamayız ve daha açık olmasını isteriz. Bu sırada genellikle bu kişinin ne demek istediği ile ilgili sorular sorulur. Böylece karşıdakinin düşüncesi, onu başka bir düşünceye itmeden öğrenilebilir ve sorun çözülür.

Sözel-dil zekâsı güçlü olan bir öğrencinin bazı özellikleri şunlardır:

1. Normal öğrencilerden daha iyi yazar.
2. Uzun hikâyeler ve fıkralar anlatır.
3. İsimler, yerler ve tarihler hakkında iyi bir hafızaya sahiptir.
4. Yaşına uygun kelimeleri doğru bir şekilde telaffuz eder.
5. Yaşına göre iyi bir kelime hazinesine sahiptir.
6. Başkaları ile yüksek düzeyde sözel iletişime girer.
7. Tekerlemeleri, anlamsız ritimleri ve kelime oyunlarını çok sever.
8. Kitap okumayı çok sever.
9. Öğrendiği yeni kelimeleri anlamlarına uygun olarak konuşma veya yazı dilinde kullanır.
10. Dinleyerek öğrenmeyi sever (Saban, 2005:7-8).

Bu doğrultuda Gardner'a (1999) göre dilsel zekânın ipuçları; hikâyeler anlatma, espriler yapma, olaylar uydurma, hafızasının iyi olması, kelime oyunlarını sevme, okumayı yazmayı sevme, yaşına göre sözcük dağarcığı zengin olma, sözel iletişimi iyi olma olarak sayılabilir. Etkili konuşma yapabilme becerisi, bu tip zekâ sahiplerinde oldukça gelişmiştir. Bu tip kişiler dil bilgisi kurallarını etkili bir biçimde kullanarak yazarlar ve kelime dağarcıkları oldukça zengindir. Okuduklarını kolaylıkla hatırlar, anlar ve özetler. Dilsel zekâyı öğretim ortamında kullaNâbîlmek için sesli okuma etkinlikleri, öykü anlatımı, şiir dinletileri, mini konferanslar, sınıf içi tartışma, kompozisyon yazma çalışmaları gibi etkinlikleri sınıfta uygulayabiliriz. Bu

zekâ alanı için düz anlatım yöntemi oldukça etkilidir (Burma, 2003, 16). Öğretmenler dinleme konusunda iyi bir model olmalı, öğrenci ve kaynak kişileri sınıfta dikkatle dinlemesi konusunda onlara yol göstermelidir (Demirel, 2006:73).

Sözel-dilsel zekâ, en çok ezbere dayalı bir sistemde uyarılıyor gibi algılaNâbîlir. Ancak, durum tam tersidir. Çoktan seçmeli sınavlara koşullanan çocuklar anlama, anlatma, dinleme, okuma, yazma gibi sözel zekânın gerektirdiği yetenek ve bunlara bağlı beceriler konusunda zayıf kalmaktadır (Selçuk, 2004;44).

2.3.2. Kişilerarası - Sosyal Zekâ

Gardner'a göre başkalarının davranışlarına, duygularına, motivasyonlarına yöneliktir. Ayrıca diğer insanları fark edip aralarında ayrımlara gidebilmek, özellikle ruh hallerini, onları motive eden unsurları ve niyetlerini sezebilmektir (Gardner, 1983:344).

İnsanlarla birlikte çalışılabilme, sözel ve bedensel zekâ dilini etkili bir biçimde kullanarak çok farklı karakterlere sahip insanlarla kolaylıkla iletişim kurabilme, insanları yönetebilme, onlarla uyumlu çalışabilme ve insanları ikna edebilme becerisidir (Yavuz, 2002:160).

Sosyal-kişilerarası (Interpersonal) zekâ; grup içinde işbirlikçi çalışma, sözel ve sözsüz iletişim kurma, insanların duygu, düşünce ve davranışlarını anlama, paylaşma, ifade edebilme, yorumlama ve insanları ikna edebilme becerisidir (Vural, 2005:253).

Sosyal zekânın öğrenme yolu, sinerji oluşturarak, sempati kurarak, işbirliği yaparak, kaynaşarak, iletişim kurarak öğrenmedir (Vural, 2005:255).

Sosyal-bireylerarası zekâ, bizim çevrenizdeki bireylerle kurduğumuz iletişim ve karşıdaki bireyi anlama kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir. Grup üyeleri ile değişik rolleri paylaşmayı ve ilişkiler kurmayı gerektirir (Demirel, 2006:38).

Bu zekânın özündeki kapasiteler şöyle sıralaNâbîlir: (Bümen, 2004: 16) :

• İnsanlarla sözlü ya da sözsüz etkili iletişim kurma: Bu yeti sadece konuşabilmek değildir. Karşımızdaki kişinin söylediklerinin yanı sıra söylemedikleri, kullandığı beden dili ve ses tonunu da fark etmeyi kapsar.

• Bir bireyin ruhsal durumunu, duygularını okuma: Bu kapasite karşımızdaki kişinin mutlu, mutsuz, sıkılgan ya da kızgın olup olmadığını anlamamızı içerir.

• Grupta işbirliği içerisinde çalışma: Bir grupta ortaya çıkarılacak ürün, elemanların yaptıklarına bağlıdır. Bir gruba bağlı olarak neler yapıldığı ve işbirliği düzeyi bu zekâ alanının içerisinde yer alır.

• Karşıdaki kişinin bakış açısıyla dinleme: Günlük yaşamdaki konuşmalarda, karşımızdakinin neler söylediğini çoğunlukla kaçırırız. Çünkü kendi kafamızdakiler baskındır. Bu yeti sadece karşıdakinin ne söylemek istediği ile ilgilenip, onun söylediklerine konsantre olmayı ve kendi zihnimizi kapatmayı ifade eder.

• Empati kurma: Bu kapasite bir başkasının bakış açısını, duygularını, değerlerini, inançlarını özellikle bizimkinden farklı olduğunda anlayabilmeyi, ifade eder. Bu durum karşımızdakinin bakış açısına katılmayı gerektirmez; sadece onun bakış açısına değer verme ve onu anlamaya işaret eder.

• Sinerji kazanma ve yaratma: Bir grup çalışmasında elde edilen ürünün tek tek bireylerin eseri değil, grubun gücünün ürünü olduğuna inanmayı ve bu yönde çaba harcamayı ifade eder.

Sosyal-kişilerarası zekâsı güçlü olan bir öğrencinin bazı özellikleri şunlardır:

1. Arkadaşlarıyla ya da akranlarıyla sosyalleşmeyi çok sever.
2. Grup içerisinde doğal bir lider görünümündedir.
3. Problemi olan arkadaşlarına her zaman yardım eder.
4. Dışarıda iken kendi başının çaresine bakabilir.
5. Başkaları ile birlikte ders çalışmayı veya oyun oynamayı çok sever.
6. En az iki veya üç yakın arkadaşı vardır ve onları sık sık arar.
7. Başkaları daima onunla birlikte olmak ister.
8. Başkalarına selam verir, onların hatırlarını sorar ve onları önemser.
9. Empati yeteneği çok iyi gelişmiştir.
10. Bir şeyi başkalarıyla işbirliği yaparak, onlarla paylaşarak ve onlara öğreterek öğrenmeyi sever (Saban, 2005: 13).

Sosyal/bireyler arası zekâ, bireyler arasındaki farklılıkları fark etmek için çekirdek kapasite üzerine kurulmuştur, özellikle de psikolojik durumları, mizaçları, güdüleri ve niyetlerindeki zıtlıklar üzerine. Daha ileri formlarda bu zekâ becerikli bir yetişkinin gizli olmasına rağmen, diğer insanların amaçlarını ve isteklerini okumasına olanak tanır. Bu beceri yüksek derecede karmaşık bir şekilde, dini ve politik liderlerde, öğretmenlerde, terapistlerde ve ebeveynlerde görülür (Gardner, 1993: 23).

Sosyal/bireylerarası zekâ için biyolojik kanıtlar, insanlara özgü olarak görülen iki ek faktörü kapsar. Bir faktör, anneye yakın bağlılığı içeren çocukluğun ilk yıllarına uzanır. Gelişimin ilk yıllarında annenin uzaklaştığı durumlarda, normal sosyal/bireylerarası gelişim ciddi bir tehlike içerisindedir. İkinci faktör ise sosyal etkileşimde bulunan insanların bağıl önemidir. Tarih öncesi toplumlardaki avlanma, iz sürme ve öldürme gibi beceriler çok sayıda insanın işbirliği ve katılımını gerektirir. Grup kohezyonuna, liderliğe, organizasyona ve dayanışmaya duyulan ihtiyaç doğal olarak ortaya çıkmaktadır (Gardner, 1993: 23).

Sosyal zekâsı gelişmiş öğrencilere karşılıklı röportaj yaptırılabilir, gerçek veya hayali sorunlar çözdürülebilir, bir olay planlanabilir, soru avlama takımları oluşturulabilir, deney düzenlenebilir, alt sınıftaki öğrencilere öğretim yaptırılabilir, spor takımları oluşturulabilir (Selçuk, 2004: 75).

Öğrendiğini drama ile gösterme, başkalarıyla beyin fırtınası yapma, tartışma, görüşme yapma, başkalarının yaşantılarından ders alma, dinleme, grup çalışmalarına katılma, insanları betimleme, karakterlerin davranışlarını tahmin etme, aldığı notları arkadaşınınkiyle karşılaştırma, toplantı düzenleme, grupla birlikte ödev yapma, kitap kulübüne üye olma sosyal zekâ için önerilen etkinlik önerileridir (Demirel, 2000:163–197).

Sosyal zekâ alanı güçlü olan öğrenciler, en iyi olarak işbirliğine ve etkileşime dayalı öğrenme etkinliklerinde başarılı bir öğrenme gerçekleştirirler. Aşağıdaki öğretim stratejileri, öğrencilerin bir gruba ait olma ve diğerleri ile ilişkili olma ihtiyaçlarını karşılamak için öğretmenlere yardım edebilir:

1-Fikir paylaşma çiftleri: Öğrencilerin belli bir ders, konu, olay, film veya gösteri öncesinde, esnasında ya da sonrasında fikirlerini paylaşmak ve birlikte çalışmak için bir araya getirilmiş ikili gruplardır.

2-Eşli okumak: İki öğrenci dönüşümlü bir şekilde birbirlerine sesli olarak okur.

3-Proje çalışması: Öğrencilerin genellikle somut bir ürüne ulaşmak için tek başına veya küçük gruplar halinde bir görev üzerinde uzun bir süre için bireysel veya birlikte çalışmaları olarak tanımlanır.

4-İşbirlikçi öğrenme: Öğrencilerin kendi ve diğer öğrencilerin öğrenmelerini en yüksek düzeye çıkarmak için birlikte çalışmayı sağlayan küçük grupların öğretimsel kullanımıdır.

5- Simülasyonlar: Bir grup öğrencinin bir araya gelerek "sanki" durumunu oluşturması olarak tanımlanabilir (Saban, 2005:125-130).

İnsan ilişkileri ile kazanılan bilgi bireye, diğer insanların açık ya da gizli olan istek ve eğilimlerini bilme , bilgilere dayanarak, farklı bireylerden oluşan bir grubu etkileme ve istenilen doğrultuda davranmalarını sağlama olanağı verir (Demirel, 2006:38).

Demirel (2006:110) sosyal öğrenme etkinliklerini şu şekilde belirtmektedir:

1. Olumlu Sosyal Çevre Oluşturma
- Etkili gruplar için ölçütler
- Sınıf değerleri ve kurallarını belirleme
- Sınıf toplulukları

2. Birlikte Öğrenme
- Birlikte grup oluşturma
- Öğrenci rolleri
- Sosyal beceriler
- Birlikte öğrenme etkinlikleri
- Öğrenci etkileşimi

Okullarda sosyal zekâ gelişim ortamlarının oluşturulmasında ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Okullarda gerek ders içi ortamlar gerekse de öğrenci ile birlikte olunan her an, paylaşılan her zaman dilimi sosyal zekânın gelişimi için önemli bir fırsattır. Farklı kişilerin bir arada olduğu sınıflarda "biz ruhu" nu oluşturabilmek sosyal zekâ öğrenme ortamlarının oluşumuna örnektir. Grup etkinlikleri, ikili çalışmalar, sosyal zekâ öğretim araçları arasındadır. Her sınıf öğretmeninin etkili grup oluşturabilme yeteneği olmalıdır. Bir sosyal zekâ yeteneği olan "liderlik" öğretmen tarafından tespit edilip bu becerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır. Bunun için öğrenme ortamlarında her öğrenciye kendini ifade edebilme fırsatı tanınmalı, zaman zaman sınıf başkanlığı görevi verilmelidir (Burma, 2003, 20).

2.3.3. Kişisel - İçsel Zekâ

Gardner'a göre temelde bireyin kendi duygularını araştırıp öğrenmesiyle ilgilidir, artıca hoşnutluğu acıdan ayırabilme ve bu ayrım temelinde bir duruma yaklaşma ya da ondan uzaklaşma becerisinden insanın karmaşık ve son derece farklı duyguları fark edip sembolleştirmesini sağlar. İçe bakış yöntemiyle duyguları kaleme alan romancılarda, kendi duygusal hayatına dair derin bir bilgiye sahip olan bir hastada bu tür bir zekâya rastlarız (Gardner, 1983:344).

Goleman bu zekâyı duygusal zekâ olarak tanımlamıştır. Ona göre bu zekâ kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek tatmini erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, kendini başkasının yerine koyabilme ve umut beslemedir (Goleman, 1995:52).

Kişisel/ öze dönük zekâ: İnsanın kendi duygularını, duygusal tepki derecesini, düşünme sürecini tanıma, kendini değerlendirebilme ve kendisiyle ilgili hedefler oluşturabilme becerisidir. Diğer zekâ türlerinin tümünü kapsar (Köksal, 2006:475).

Kişisel öze dönük zekâ, insanın kendi duygularını, duygusal tepki derecesini, düşünme sürecin, tanıma, kendini değerlendirebilme ve kendisiyle ilgili hedefler oluşturabilme becerisidir (Vural, 2005:256).

İçsel zekâ, bir kişinin kendisini tanıması, kim olduğunu, ne yapmak istediğini ve neyi yapmak istemediğini veya çeşitli durumlarda nasıl davranması, nelere yönelmesi ve nelerden uzak durması gerektiğini bilmesi ve bütün bunlara bağlı olarak da hayatında doğru kararlar almasıdır (Saban, 2005:13-14).

İçsel zekâsı gelişmiş bireyler, yaşadıkları her olay veya deneyim üzerinde çok fazla düşünürler. Kendi içlerinde bir değer ve anlayış sistemi oluştururlar. Her şeyde kendilerinden bir şey ararlar. Yaşam felsefelerini oluşturmaya yönelik bir arayış içindedirler (Vural, 2005:257).

Yoğunlaşarak, duygu ve düşüncelerinin farkına vararak, ruhsal gerçekliklerin farkına vararak, düşünmeyi düşünerek, benliğini geliştirerek, özgün bireysel etkinlikler yaparak öğrenme, etkili öğrenme şekilleridir (Vural, 2005:258).

Kişinin duygu düşünme sürecini tanıması; kendisiyle ilgili hedefler oluşturabilme becerisidir. Kendi kendini gözleyebilme, bu zekânın geliştirilebilmesi için baş vurulabilecek bir yoldur (Campbell, Campbell ve Dickinson 1999: 195).

En ilkel biçimiyle içsel zekâ, hoşnutluğu acıdan ayırabilme ve bu ayrım temelinde bir duruma yaklaşma ya da ondan uzaklaşma becerisinden bir parça daha fazlasına tekabül eder. En gelişmiş düzeyinde ise, insanın karmaşık ve sonar derece farklı duyguları farkedip sembolleştirebilmesini sağlar (Gardner, 2004:344).

Bümen'e (2004:17) göre bireylerin "yalnız kaldığımda beni hangi etkinlikler dinlendirir? Sinirlendiğimde hangi yöntemle bunu yenerim? Gerçekten ben kimim? kendimi ve hedeflerimi nasıl değerlendiriyorum? Kişisel gelişimim için neler yapıyorum? gibi soruları yanıtlaması içsel zekâ ile ilgilidir.

Bu zekânın özündeki kapasiteler şöyle sıralanabilir: (Bümen, 2004:17):

• Konsantrasyon: Sadece bir konuya veya etkinliğe odaklanma, konsantre olma ve çevredeki diğer etkenlere karşı kapanmayı ifade eder. Örneğin, bizi derinden etkileyen bir kitabı okurken çevredeki gürültüyü fark etmeyiz.

• Düşünsellik: Günlük hayatta pek çok etkinliğimiz, otomatik pilot altında yaşanır. Bu kapasite ise, insanın kendisini durmaya, düşünmeye ve yaşantıdaki her detaya değer vermeye doğru eğitmesine işaret eder.

• Yürütücü biliş: Düşünme hakkındaki etkinliklerdir. Problemler hakkında kendi kendine konuşma, verilen kararları analiz ederek değerlendirme bu yeti içinde yer alır.

• Değişik duyguların farkında olma: Günlük yaşamda dikkat etmeden fark edemeyeceğimiz duygu değişikliklerini hissetmeyi ifade eder.

• "Öz"ü tanıma ve değer verme: Biz diğer insanların bir parçasıyız, diğer insanlarda bizim bir parçamız; biz evrenin bir parçasıyız evrende bizim bir parçamızdır görüşüne sahip olmayı ifade eder.

• Yüksek düzeyli düşünme becerileri ve akıl yürütme: Düşünme ve akıl yürütme sürecimizde aşamaların içinde aşamalar vardır. Yüksek düzeyli düşünme becerileri ve akıl yürütme yoluyla bireyler kendi düşünme süreçlerini analiz ederek, bu bilgileri öğrenme süreciyle bütünleştirmek suretiyle daha anlamlı bir yaşam elde edebilirler.

Gardner'a göre ise, Özedönük / bireysel zekâya sahip öğrenciler şu davranışları gösterir (1999: 41):

● Bağımsızlık gösterir.
● Kuvvetli yönlerini gerçekçi olarak bilir.
● Kendini yönlendirebilir.
● Grup ile çalışmaktansa yalnız çalışmayı tercih eder.
● Özgüveni ve öz tanımı yüksektir.

Özedönük/bireysel zekâ da sosyal/bireylerarası zekâda olduğu gibi, kişilik değişiminde ön lobların merkezi rol oynadığı görülür. Ön lobların daha üst kısımlarındaki hasar muhtemelen kayıtsızlık, gevşeklik, yavaşlık ve uyuşukluk (bir çeşit depresif kişilik) ortaya çıkarırken, daha alt kısımlardaki hasar öfke ve rahatlama hissine neden olmaktadır. Bu gibi "ön lob" kişiliklerde, diğer bilişsel fonksiyonlar genellikle muhafaza edilir. Bunun tam tersi olarak, yaşantılarını anlatmak için yeterince iyileşmiş olan afazi'lerde (aphasics) tutarlı delil bulunmaktadır: durumla ilgili olarak, genel değişimde bir azalma, dikkate almaya değer bir depresyon olabiliyorken, birey kendisinin çaresiz olarak, farklı bir insan olduğunu hisseder.

Kendi ihtiyaçlarını, isteklerinin ve arzularının farkına varır ve bunları gerçekleştirmek için en iyisini dener (Gardner, 1993:25).

İçsel zekânın gelişmesi için öğretmenlerin bazı düzenlemeler yapması gerekmektedir.

Bunu kolaylaştırabilecek bazı etkinlikler şöyle sıralanabilir (Selçuk, 2004: 77):

• Kişisel görüşlerin ifade edilmesine olanak sağlayacak açık uçlu sorular sormak,
• Öğrencilerin içsel değerlendirilmesi için derslerde zaman ayırmak,
• Kişisel düşünme ve bağımsız çalışma için sessiz düşmana sahip olmak,
• Kütüphane gibi sessiz çalışma alanları oluşturmak,
• Konsantrasyon ve odaklanma etkinlikleri yapmak,
• Serbest çağrışım yapmak,
• Düşündükleri üzerinde düşündürmek,
• Duygusal olarak öğrendikleri şeylere katılmalarını sağlamak,
• Zaman yönetimi çalışmaları yapmak.

Bu tür zekâya sahip olan öğrenciler en iyi kendi başlarına öğrenirler. Din adamları, psikologlar, filozoflar bu zekâ alanları gelişmiş bireylerdir (Armstrong, 1994:3).

Öğretmenler sınıf zamanının belli bir bölümünü içsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin kendilerini özerk, bağımsız ve bireysel hissetmelerini sağlayacak fırsatlar yaratarak harcamalıdırlar. Bu amaç için öğretmenler, aşağıdaki stratejilerden faydalanabilirler:

1- Bir dakikalık yansıma periyotları: Öğrencilerin öğrenmekte oldukları belli bir bilgiyi sindirmek ve onu kendi kişisel hayatlarıyla ilişkilendirmek için gerekli olan zamana sahip olmalarını sağlarlar.

2- Seçenek zamanı: Temel olarak öğrencilerin kendi öğrenme yaşantıları hakkında karar vermelerine fırsat tanımak ve kendi öğrenmelerinden sorumlu olmalarını sağlamaktır.

3- Konuşmak veya "geçiniz" demek: Öğrencilerin değişik perspektiflerini ortaya çıkarmada etkili bir yoldur.

4- Duygusal anlar yaratmak: Öğretmenlerin, öğrenciler için sınıfta gülmek, Kızgın olmak veya bir şey hakkında heyecanlanmak gibi birçok duyguyu yaşayabilecekleri anları yaratmalarıdır.

5- Sonuç cümlesi yazma: Öğrencilerin bir dersin veya kişisel bir deneyimin üzerine yansıyarak sonuç cümleleri yazmalarını istemektir (Saban, 2005: 131-135).

Bireyin kendini tanıma ve anlamasıyla ilgili bilişsel yeteneği içsel-özedönük zekânın temelini oluşturmaktadır. Kim olduğumuzu, hangi duygularımızı neden hissettiğimizi düşünmemiz bu zekâmızla ilgilidir. Bu zekâsı yüksek bireyler odaklanma, kendine güvenme, disiplinli olma, hedeflerini belirleme ve kişisel problemlerini çözme becerisi gösterirler (Demirel, 2006:41).

Öze dönük bireysel zekâya ilişkin sınıf içi ve dışında kullanılabilecek etkinlikler şu şekilde sıralanabilir:

1- Odaklanma
2- Düşünme Becerilerini Kullanma
- Eleştirel Düşünme
- Yaratıcı Düşünme
3- Meditasyon
4- Üst Biliş (Demirel, 2006:118-122).

Gelişimin farklı yüzleri- başkalarına odaklanıp toplumsal rolde ustalaşma ve benliğe yoğunlaşıp kişisel hayatta ustalaşma- her normal insanda gözlenebilir (Gardner, 2004:366).

Kişinin kendi kültürünü semboller sistemini öğrenmesiyle birlikte kişisel zekânın karakteristik bir biçim kazandığını söyleyebiliriz (Gardner,2004: 394).

İçsel zekâ, bir kişinin kendisini tanıması, kim olduğunu, ne yapmak istediğini ve neyi yapmak istemediğini veya çeşitli durumlarda nasıl davranması, nelere yönelmesi ve nelerden uzak durması gerektiğini bilmesi ve bütün bunlara bağlı olarak da hayatında doğru kararlar almasıdır (Saban, 2005:46).

İçsel zekâ kişiler arası zekâ alanıyla beraber çalışarak, planlama yer aldığı etkinliklerde özbilincinin gelişmesini sağlardı. Ayrıca bu zekâ alanları boyunca diğer zekâ alanlarının temel becerilerini öğrenebilirdi (Weber 1992, 339-40).

Gardner'in açıklamalarına göre, içsel zekânı üç temel ögesi vardır:
1- Kişinin kendi iç dünyası ve sahip olduğu kaynakların farkında olamak,
2- Düşünce ve duyguları ayırt etmek,
3- Bütün bunları davranışları anlama ve yönlendirme amacı ile kullanmak. (Selçuk, 2004: 77)

İçsel zekânın gelişmesi için öğretmenlerin bazı ortamsal düzenlemeler yapması gerekmektedir. Bunu kolaylaştırabilecek bazı etkinlikler şöyle sıralanabilir:

1- Kişisel görüşlerin ifade edilmesine olanak sağlayacak açık uçlu sorular sormak.

2- Öğrenilenlerin içsel değerlendirilmesi için derslerde zaman ayırmak.

3- Kişisel düşünme ve bağımsız çalışma çalışma için sessiz zamana sahip olmak.

4- Kütüphane gibi sessiz çalışma ortamına sahip olmak.

5- Konsantrasyon ve odaklanma etkinlikleri yapmak.

6- Serbest çağrışım yapmak.

7- Düşündükleri üzerine düşündürmek.

8- Duygusal olarak öğrendikleri şeylere katılmalarını sağlamak.

9- Zaman yönetimi çalışmaları yapmak. (Selçuk, 2004: 77)

Goleman bu zekâ türünde hazırlanmış etkili programların temel ögelerini şöyle sınıflandırmıştır:

* Duygusal Beceriler:
- Duyguları tanıyıp adlandırabilmek,
- Duyguları ifade edebilmek,
- Duyguların şiddetini değerlendirebilmek,
- Duyguları idare edebilmek,
- Doyumu erteleyebilmek,
- Stresi azaltabilmek,
- Duygular ve eylem arasındaki farkı bilmek.

* Bilişsel Beceriler:
- Kendi kendisiyle konuşmak- bir konu ya da zorlanmayla baş etme yolu olarak ya da kendi davranışını pekiştirmek için, bir "iç diyalog" sürdürebilmek,
- Sosyal işaretleri okuyabilmek ve yorumlayabilmek- örneğin, davranış üzerindeki sosyal etkileri fark edip kendine geniş toplumun açısından bakabilmek,
- Sorun çözme ve karar verme aşamalarını kullanabilmek- örneğin dürtü kontrolü, hedef belirleme, hareket seçeneklerini tanımlama, sonuçları sezinleyebilme,
- Diğer bakış açılarını anlayabilme,
- Davranış normlarını anlayabilme (kabul edilebilir ve edilemez davranışlar),
- Hayata karşı olumlu bir tavır,
- Özbilinç- örneğin, kendi hakkında gerçekçi beklentiler geliştirebilmek.

* Davranışsal Beceriler:
- Sözsüz- göz teması, yüz ifadesi, ses tonu, el kol hareketleri ve benzeri yollarda iletişim kurabilmek,
- Sözel- açıkça anlaşılır taleplerde bulunmak, eleştiriye etkili bir şekilde tepki vermek, olumsuz etkilere direnebilmek, başkalarını dinleyebilmek, başkalarına yardımcı olabilmek, olumlu akran grupları içinde yer alabilmek (Goleman 1995, 373-374).

İnsanın kendisini tanıyabilmesi için kendi derinliğine inebilmesi ve elde ettiği bulgularla barışık olması; önemli ölçüde yaşam tecrübesi gerektirmektedir.

Özedönük zekâ, zamanla ve kademeli bir şekilde gerçekleşmektedir. Sınıf ortamında planlama ve öğretim durumlarında, öğrenciyi tanıma yönünden özedönük süreçler zaman gerektirmektedir. Aynı zamanda kişinin kendi bilgisini geliştirmesini öğretmek son derece önemlidir. Çünkü böyle bir bilgi yaşamda başarının ve görev sorumluluğunun oluşmasını sağlar (Demirel, 2006:42).

Bireysel çalışma, bireysel hedef kurma, bireysel projeler, bireysel sorumluluk alma, bireysel okuma, kendine güven faaliyetleri bu zekâ boyutunda yer verilebilecek etkinlikler arsında sayılabilir. Bu zekâsı gelişmiş bireyler genellikle bir grup içinde yer almaktansa bireysel olmayı tercih ederler. Yüksek bir konsantrasyona sahiptirler ve kendilerini tanıma konusunda başarılıdırlar. Düşünürler, yazarlar, şairler bu zekâ boyutunda güçlü bireylerdir. Bireysel sorumluluk alma ve bu sorumlulukları yerine getirmekten hoşlanırlar. Dönem dönem çevreyle uyum problemi yaşayabilirler ve kendilerini bulundukları gruptan soyutlamak isterler (Demirel, 2006:118).

2.3.4. Görsel – Uzamsal Zekâ

Görsel algı, görsel düşünme ile aynı şeydir (Arnheim, 2007:28).Görme duyusunun sağladığı imkanlar zihnin ulaşabildiği şeyler olmakla kalmazlar, zihnin

işlemesi için zorunludurlar (Arnheim, 2007:34). Bir nesneyi uzam içinde görmek, onu bağlam içinde görmek demektir (Arnheim, 2007:71). Görsel algı, niteliklerin, nesnelerin, olayların imgelerini sağlayarak kavram oluşumuna zemin hazırlarlar. Gözlerin doğrudan ve anlık aldığı uyarının çok ötesin uzanan zihin, bellek yoluyla erişilen geniş imgeler alanında iş görmekte ve bütün bir hayat deneyimini bir görsel kavramlar sistemi olarak örgütlemektedir (Arnheim, 2007:326).

Gardner'a göre uzamsal zekânın özü görsel dünyayı doğru biçimde algılamak, başlangıçtaki algı üzerinde değişim ve dönüşümler yapabilmek, görsel deneyimi fiziksel uyarıcının yokluğunda dahi yeniden üretebilmektir (Gardner, 1983:246).

Nesnelerin ve boşlukların boyutlarını tahmin edebilme gibi becerileri ifade eder (Öktem, 2001:6).

Görsel - uzamsal zekâ renklerin, uzunlukları, şekilleri, formları, yüzeyleri ve ögelerin arasında var olan ilişkileri içerir (Armstrong, 1994:2).

Alışık olmadığı yerlerde bile yönünü bulabilme, bir bardağa taşırmadan su koyabilme, nesnelerin ve boşlukların boyutlarını tahmin edebilme gibi becerileri ifade eder (Öktem, 2001: 6)

Bir başka deyişle; görsel- mekânsal- uzamsal zekâ; resimler, imgeler, şekiller ve çizgilerle düşünme, üç boyutlu nesneleri algılama ve muhakeme etme becerisidir (Vural, 2005:245).

Görsel-uzaysal zekâ, resimlerle, şekillerle düşünebilme, görsel dünyayı algılayabilme, sekil renk ve dokuları zihnin gözleriyle görebilme ve bunları sanatsal formlara dönüştürebilme yeteneğidir (Yavuz, 2002: 109).

Görsel-uzamsal zekâ, yüzleri tanıma, üç boyutlu nesneleri tasarlayabilme, yön bulma ve ayrıntıya dikkat etme gücü ile ilgilidir (Demirel, 2006:29).

Görsel-uzaysal zekâ, bir insanın bir avcı, bir izci ya da bir rehber gibi görsel ve uzaysal dünyayı doğru bir şekilde algılaması veya bir dekoratör, bir mimar ya da bir ressam gibi dış dünyadan edindiği izlenimler üzerine değişik şekiller uygulaması kapasitesidir (Saban, 2005:44)

Ayrıca; görsel zekâsı gelişmiş bireyler, bir objenin farklı açılardan perspektifini anlayabilir, onu zihinde canlandırabilir. Öğrendiği bilgileri somut ve görsel sunuşlara dönüştürür. Resimler ve şekillerle düşünür. Hayâlînde gördüğü resimleri anlatabilir (Vural, 2005:245).

Bu zekâ alanı bir bireyin çevresini objektif olarak gözlemlemesi, algılaması ve değerlendirmesi ve bunlara bağlı olarak da dış çevreden edindiği görsel ve uzaysal fikirleri grafiksel olarak sergilemesi kabiliyetlerini içerir (Saban, 2005:44)

Görsel/uzaysal zekânın özünde; (1) aktif imgeleme/hayal gücü, (2) zihinde canlandırma, (3) uzayda yer/yol bulma, (4) grafik temsili, (5) uzaydaki nesneler arasındaki ilişkileri tanıma, (6) imajlarla zihinsel manevralar yapma, (7) farklı açılardan objeler arasındaki benzerlik ve farklılıkları tanıma gibi kapasiteleri kapsar (Bümen, 2002).

Bu zekâya sahip insanlar, yer, zaman, renk, çizgi, şekil, biçim ve desen gibi olgulara ve bu olgular arasındaki ilişkilere karşı aşırı hassas ve duyarlıdırlar (Saban, 2005:44).

Gardner'a göre ise, Görsel / uzamsal zekâya sahip öğrenciler şu davranışları gösterir (1999: 41):

- Net zihinsel imaj gördüğünü söyler.
- Harita çizelge ve şemaları rahatlıkla okur.
- Yaşıtlarından daha hayalcidir.
- Sanat etkinliklerinden zevk alır.
- Görsel gösterimleri sever.

● Bozyap ve yolunu bul oyunlarını sever.
● Okurken kelimelerden çok resimlerden öğrenir.

Tarih öncesi insanların mağara çizim örnekleri görsel uzaysal zekâya dayalı öğrenmenin insanlar için çok uzun zamandan beri hep önemli olduğunun iyi bir kanıtıdır (Saban, 2005:116)

Kısacası; bu zekâ, resimler ve imgeler zekâsı veya görsel dünyayı doğru olarak algılama ve kişinin kendi görsel yaşantılarını yeniden yaratma kapasitesidir. Şekil, renk biçim ve dokunuşu ve bunları somut ürünlere dönüştürme yeteneklerini içerir. Bu zekâ özelliği duygusal motor algının keskinleşmesi ile başlar. Göz, renk, şekil, biçim, dokunuş, derinlik, boyut ve ilişkilerini ayrıştırır. Zekâ gelişirken el-göz koordinasyonu, ince hareket kontrolü ile kişinin algılanan şekil ve renkleri çeşitli ortamlarda yeniden üretmesini sağlar. Mimarlar, heykeltıraşlar, ressamlar, dekoratörler, bahçıvan grafik tasarımcılar uzamsal zekâlarını en üst düzeyde kullanırlar (Demirel 2000,150).

Harita, tablo ve diyagramları anlayabilir. Sanat ve proje aktivitelerini, görsel sunuşları sever. Okurken kelimelerden çok resimlerden anlar. Tasarım, çizim ve görsellikten zevk alır. Öğrenmede daha çok sanat, video, filmler, bulmacalar ve haritalardan yararlanır. Kolaylıkla yön bulma becerisine sahiptir (Vural, 2005:245).

Bu zekânın temelindeki anahtar duyu, görme duyusu ve buna bağlı olarak şekiller tasarlama ve zihinde resimler yaratma yeteneğidir. Aşağıdaki liste görsel-uzamsal zekânın göstergelerini sıralamaktadır:

1. Fikir ya da düşünceleri ifade etmek için boya, kil, renkli ve keçeli kalemlerle çalışma
2. Düş kurma
3. Görsel detaylarla ilgilenme
4. Ayrıntıları inceleme
5. Tasarım yapma
6. Mimari, heykel, resim, grafik gibi alanlara ilgi duyma

7. Yön tayini yapabilme
8. Ayrıntılı tasvirler yapabilme
9. Perspektifi algılama, üç boyutlu düşünme
10. Zihinde haritalar oluşturma (Demirel, 2006:30).

Uzamsal bilginin yararlı bir araç olarak düşünme gücüne, bilgi birikimine, problemlerin tamamlanmasına ya da çözümne katkıda bulunarak birçok bilimsel amaca hizmet ettiği aşikardır (Gardner, 2004:273).

Uzamsal zekânın merkezi önemini göstermek için tek bir alan seçilecekse, satranç güçlü bir aday olabilir. Hamleleri ve sonuçlarını tahmin etme becerisi, güçlü bir imgelemle yakından ilgilidir (Gardner, 2004: 274).

Ayrıca; görsel-mekânsal zekâsı güçlü, resimler ve şekiller yoluyla düşünen, çizmekten çok zevk alan öğrenciler şayet, matematik gibi soyut bir dersi öğrenmede zorlanıyorlarsa, bu dersi anlamasını kolaylaştırmak için, o öğrencinin görsel zekâsını kullanarak, matematik problemlerinin şekillerini ve resimlerini yaparak ya da sayılar yerine resimler yerleştirerek anlamakta zorlandığı matematik dersine karşı öğrencinin yaklaşımı değiştirebilir.

Yapılan araştırmalar sınıflarda yer alan görsel uyarıcıların bellekte kalıcı izler bıraktığını ortaya koymuştur. Bu nedenle duvara asılan poster, tablo v.b. gibi görsel materyaller ile bireylerin öğrenmeleri daha anlamlı bir şekilde gerçekleşmektdir (Demirel, 2006:94).

Öğrenme ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda görsel betimlemelerin önemi açıkça ortaya konulmuştur. Yansılar, video görüntüleri, resimler, çoklu ortamlar ve günümüzde iyice yaygınlaşan bilgisayar, öğrenme ortamında bireyin öğrenmesini kolaylaştırmaktadır (Demirel, 2006:100).

Öğretim teknolojilerinden yararlanmanın önemi konusunda Demirel, Seferoğlu ve Yağcı (2003) görsel ögelere dayalı bir eğitimin yararlarını aşağıdaki gibi sıralamaktadırlar:

- Öğrenen bireylerin dikkatini çekerek onları güdüler,
- Öğrencilerin dikkatlerini canlı tutar,
- Duygusal tepkiler vermelerini sağlar,
- Kavramları somutlaştırır,
- Anlaşılması zor olan kavramları basitleştirir,
- Şekiller yoluyla bilginin düzenlenmesini ve alınmasını kolaylaştırır,
- Bir kavramla ilgili ögeler arasuındaki ilişkileri örgüt şemaları ve akış şemaları yoluyla kolayca verebilir (Demirel, 2006:100).

Görsel-uzaysal zekâ alanı için öğretim stratejileri:

1. Zihinde canlandırma: Bu stratejinin uygulanması, öğrencilerin kendi zihinlerindeki "yazı tahtalarını" yine kendi zihinlerinin bakış açısıyla oluşturmalarını sağlar.
2. Renklendirme: Öğretmenler renkleri kendi öğretimsel sunuları sıtasında belli ilişkileri, kuralları veya kategorileri vutgulamak için kullaNâbîliler.
3. Görsel Metaforlar: Görsel bir metaforda, bir fikri veya düşünceyi görsel bir imge ile benzerlikler kurarak açıklamaya çalışılır.
4. Zihin Haritaları: Belli bir konu, oldu veya probleme ilişkin öğrenciler tarafından geliştirilen ilişkilerin zihinsel modellerini görselleştirmektedir.
5. Grafiksel semboller: bu strateji, basit olarak, bir öğretmenin öğrettiği kavramları bir grafiksel sembolle görselleştirmesini gerektirir (örneğin, sütun grafiği, zaman çizelgesi) (Saban, 2005:117-120).

Demirel'e (2002: 112) göre ilköğretim sınıflarında öğrenciler görselliğe ağırlık veren filmler, tv'ler, dialar, slaytlar, posterler, çizelgeler, diagramlar, bilgisayarlar ve renkli materyallere olumlu tepki vermektedirler.

Sınıflarda öğrenme ortamlarını zenginleştirme ve öğrenmeyi kolaylaştırma amaçlı yapılan etkinliklerde öğrenciler şekilleri, resimleri ve bilgileri zihinlerinde

kurdukları tasarımları ürünlere dönüştürme aşamasında görsel zekâlarını geliştirirler (Yavuz, 2004: 25).

Kitaplar, ders kitapları, öğretmen kitabı, alıştırma kitabı, yazı tahtaları kara tahta pazen tahta manyetik tahta, bülten tahtası, resimler düz resimler çizgi resim, flaş kartlar, figürinler, duvar resimleri, levhalar, afişler gerçek eşyalar ve modeller projektörleri grafikler, opak projektörü, tepegöz, slayt projektörü, slaydlari film şeridi projektörü ve film şeridi öğretimde kullanılan görsel-işitsel araçlar içimde yer almaktadır (Küçükahmet, 2005:272).

2.3.5. Müziksel – Ritmik Zekâ

Gardner, müzikal zekâdaki üstünlüğün insan zekâsının diğer bütün alanlarından daha önce ortaya çıktığına dikkat çekmektedir (Demirel, 2002: 113).

Müziksel-ritmik zekâ, bir kişinin bir besteci, müzisyen ya da bir şarkıcı gibi müzik formlarını algılaması, ayırt etmesi ve ifade etmesi yeteneği olup, bu zekâ alanı bireyin müziksel olarak üşünmesi ve belli bir olayın oluş biçimini, seyrini veya düzenini müziksel olarak algılaması, yorumlaması ve iletişimde bulunması olarak tanımlanabilir (Saban, 2005:10).

Müziksel-ritmik zekâ; sesler, notalar, ritimlerle düşünme, farklı sesleri tanıma ve yeni sesler, ritimler üretme becerisidir (Vural, 2005:250).

Müzik ve duygular arasındaki güçlü ilişki nedeniyle sınıf içinde müziği kullanma, öğrenmeye yol açan olumlu duygusal ortamın yaratılmasına yardım eder. Ayrıca, kimi müzik parçalarının, dinleme ve konsantrasyon becerilerinin geliştirilmesinde de katkısı olduğu bilinmektedir (Demirel, 2006:33). Müzikal-ritmik zekâ, diğer zekâ türleri ile ilişkili olması gerekmeyen, kendi kural ve düşünme yapılarına sahiptir (Demirel., 2006:33).

Gardner'ın ortaya attığı zekâ boyutları içerisinde en çok tartışma yaratan müzikal-ritmik zekâdır. Tartışma daha çok müzikal-ritmik zekânın zekâ boyutları içerisinde tanımlanmasının doğru bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Eleştirilerin temelinde bunun bir zekâ boyutu değil bir yetenek olmasıdır. Gardner'ın savunması ise kuramın mantığı ile çelişmemektedir. Gardner kuramda zaten yetenek ya da zekâ boyutu ayrımı üzerinde durmaktan daha çok bireysel farklılıklar ve bu farklılıkların değerine vurgu yapmak istemiştir (Demirel, 2006:101).

Müziksel-ritmik zekâsı güçlü olan bir öğrencinin bazı özellikleri şunlardır:

1. Şarkıların melodilerini çok iyi hatırlar.
2. Güzel şarkı söyleyebilme sesine ve yeteneğine sahiptir.
3. Bir müzik aletini çok iyi çalar ya da çalmayı çok ister.
4. Müzik dersini çok sever.
5. Konuşurken veya hareket ederken elleri ve ayakları ile ritim tutar.
6. Farkında olmadan kendi kendine mırıldanır.
7. Ders çalışırken farkında olmadan masaya vurarak ritim tutar.
8. Çevresindeki seslere karşı aşırı duyarlı ve hassastır.
9. Bir şarkı duyduğunda farkında olmadan ona eslik eder.
10. Ders çalışırken veya bir şey öğrenirken müzik dinlemekten çok hoşlanır (Saban, 2005: 11)

Gardner, düzenli olarak müzikle bir arada olan insanın beste yapma, şarkı söyleme ve enstrüman çalma gibi müzikal etkinliklerde sahip olduğu bazı becerilerle başarılı olacağını söylemektedir (Bümen, 2002: 13).

Müziksel zekânın özündeki kapasiteler şöyledir (Bümen, 2002 : 13):

• Müziğin ve ritmin yapısına değer verme: Müziksel duyuşsal davranışlarla ilgisini ifade eder. Örneğin bazı müzikler bizi gerginleştirir bazıları da rahatlatır.

• Müzikle ilgili şemalar oluşturma: Bilinçli ya da bilinçsiz olarak belli müzik yada ritmin belli olaylarla ilişkilendirilmesidir. Örneğin sirkler için ayrı, savaş sahnelerinde ayrı müzikler duyarız. Bazı ürünler reklamlarındaki müzikle özdeşleşir.

• Seslere karşı duyarlılık: Bu kapasite günlük hayatımızda bizi uyaran seslerin öğrenilme ve duyulma kapasitesidir. Örneğin bir kişiyi ayak seslerinden tanıma, trafik yoğunluğunu ve hava durumunu seslerden kestirmek gibi.

• Melodi, ritim ve sesleri taklit etme, tanıma: Bu yeti bir başkasının yaptığı ritmik örüntüleri tekrarlamaya dayanır. Yeni bir şarkı ya da yeni bir dansın adımlarını öğrenirken bu kapasiteyi kullanırız.

• Ton ve ritimlerin değişik özelliklerini kullanma: Bu kapasite ses, ton ve ritimlerin bir iletişim aracı olarak kullanılmasını ifade eder.

Öğrencilerin müzikal bir öğrenme ortamından yarar sağlamaları için edilgin olarak fon müziği dinlemelerinin yanında etkin bir konuma geçmeleri de gerekir. Bunun için dikkatlerini müziğin kendisi üzerinde yoğunlaştırmaları gerekmektedir. Bu amaçla öğretmenin müzikal besteleri, nitelikleri ve kendileri üzerinde bıraktığı etkiyi tartışmak için öğrencileri yönlendirmesi yararlı olacaktır (Demirel, 2002:113).

Müziksel zekâya yönelik etkinlikler arasında, sözcükler ile küçük besteler oluşturma, müzikle ilgili bilgisayar yazılımı, fon müziği, ses efektleri kullanma, çalışırken müzik dinleme, matematikle ilgili şarkılar söyletileme sayılabilir. (Selçuk, 2004: 60).

Gardner'a göre, Müzikal / ritmik zekâya sahip öğrenciler şu davranışları gösterir (1999: 41):

● Detone müziği tanır.
● Melodileri hatırlar.
● Koroda söyler veya bir enstrüman çalar.
● Ritmik şekilde konuşur veya hareket eder.

Aşağıdaki stratejiler, müziği öğretim programına entegre etmeye başlama aşamasında öğretmenlere yardımcı olabilir (Saban, 2005: 120-122):

1. Ritimler, melodiler ve şarkılar

2. Müziksel koleksiyonlar
3. Hafıza müziği
4. Müziksel ton
5. Duygusal müzik

Müziksel-Ritmik zekâsı güçlü bir öğrencinin müziğe olan ilgisi, tarih derslerindeki bilgileri öğrenmede bir araç olarak kullaNâbîlir. Öğrencilerimizden, öğrendikleri bilgileri dörtlüklere dönüştürmesini ve onlardan bir şarkı hazırlamasını istediğimizde, bu işi zevkle yapacak, kendi hazırladığı şarkıyı unutmayacağından, şarkının sözlerindeki bilgileri de bu yolla çok daha kalıcı öğrenmiş olacaktır (Mendi, Toktaş ve Karabıyık, 2004:569). Ritmik zekânın bir başka öğrenme yolu,; melodi ve ritim yaratarak, empati kurarak, seslere duyarlı olarak, enstrüman kullanarak, müziğin yapısını kavrayarak öğrenmedir (Vural, 2005:252).

Gardner, müzikal-ritmik zekâdaki üstünlüğün, insan zekâsının diğer bütün alanlarından daha önce ortaya çıktığına dikkati çekmektedir. Yine de öğrencilerin hangisinde müzik yeteneğinin ya da gelişmiş bir zekâsının olduğunu belirlemek oldukça karmaşık bir iştir. Bu yüzden, bu karmaşık zekânın yalnız birkaç boyutunu içeren bir kontrol listesi kullanarak, müzikal zekâyı belirlemek güçtür (Demirel, 2006:33).

2.3.6. Matematiksel – Mantıksal Zekâ

Mantıksal/ matematiksel zekâ: Sayılarla düşünme, hesaplama, sonuç çıkarma, mantıksal ilişkiler kurma, hipotezler üretme, problem çözme, eleştirel düşünme, sayılar, geometrik şekiller gibi soyut sembollerle tanışma, bilginin parçaları arasında ilişkiler kurma becerisidir.

Mantıksal-matematiksel zekâ, matematiksel hesap yapma, problem çözme, mantıksal düşünme, tümevarım ve tümdengelimci bir mantık sürdürme, benzerlik ve farklılıklarla ilişkileri belirleme becerilerini içerir (Demirel, 2006:79).

Başka bir deyişle, Mantıksal-matematiksel zekâ sayılar ve akıl yürütme zekâsı ya da tümdengelim ve tümevarım ile akıl yürütme, soyut problem çözme ve birbiri ile ilişkili kavramlar, düşünceler arasındaki karmaşık ilişkileri anlama yeteneği olup bilimsel hipotezi sınıflandırma, öngörü, öncelik verme ve oluşturma, neden-sonuç ilişkilerini anlama becerilerini içerir (Bümen, 2002: 11).

Bu zekâ, insan ilişkilerindeki çatışmaların çözülmesi, psikolojik sorunlarla baş etme, mutlu olma, iş başarısı, doğru seçim yapma, eleştirel düşünme gibi birçok hayati konuda etkilidir (Selçuk, 2004: 49).

Zekânın bu türü, geleneksel psikologlar tarafından derinlemesine araştırılmıştır ve bu, alanları bir uçtan bir uca kesen problem çözme bölümünün veya "işlenmemiş zekânın" örneğidir. Bu belki de bir ironidir, öyleyse, kişinin mantıksal/matematiksel bir problemin sonucuna ulaştığı asıl mekanizma tam anlamıyla anlaşılmış değildir. Bu zekâ aynı zamanda deneysel ölçütler tarafından da desteklenmektedir (Gardner, 1993: 20)

Özündeki kapasiteleri şunlardır:

a-) Soyut Yapıları Tanıma: Çevredeki görüntüleri ayırt etme gücüdür. Örneğin doğal çevrede tekrarlanan görüntüleri. (Spiral görüntüler, yıldız görüntüler, üçgenler vb.) bulma gibi.

b-) Tümevarım Yoluyla Akıl Yürütme: Bu kapasite, parçalardan bütüne gitme sürecinde kullanılan mantıktır.

c-) Tümdengelim Yoluyla Akıl Yürütme: Bütünden parçalara gitme mantığı ile hareket edilir.

d-) Bağlantı ve İliskileri Ayırt Etme: Bu kapasite günlük yaşamda bireyleri bombardımana tutan verileri, sıralama ve davranışlarını içerir. Bu zekâsı gelişkin bireyler kendisi için anlamlı ve önemli seyleri seçer, diğerlerini eler.

e-) Karmasık Hesaplamalar Yapma: Bu kapasite yıllardır en çok zekâ temsilcisi olarak kabûl edilmekte olandır. Buna rağmen, sadece okulda öğrenilen sayı

ilişkileri ve matematik işlemlerini değil; bunları günlük hayatta kullanabilme becerisini de içerir.

f-) Bilimsel Yöntemi Kullanma: Bu süreçte gözleme, yargılama, tartma,,karar verme ve uygulama vardır. Günlük yaşamda bir problemle karsılaşıldığında bu yöntem kullanılır. Önce problemle ilgili tüm olaylar gözlemlenir, sonra problemle en çok hangi olayın ilgili olduğu belirlenir. Daha sonra da bir karar verilip uygulanır. (Akt. Bümen, Lazear 2000: 26 – 28).

Mantıksal-matematiksel zekâsı güçlü olan bir öğrencinin bazı özellikleri Saban (2005:8) tarafından şöyle belirtilmiştir:

• Olayların işleyişi ve oluşumu hakkında çok soru sorar
• Sayılarla çalışmayı ve hesaplama yapmayı çok sever
• Matematik dersini çok sever
• Mantıksal bulmacalar çözmeyi, satranç veya dama gibi stratejik oyunlar oynamayı çok sever
• Bilgisayar oyunlarını ilginç bulur
• Fen Bilgisi dersinde deney yapmayı ve yeni şeyler denemeyi sever
• Makinelerin nasıl çalıştığına dair çok soru sorar

Yukarıdaki maddelere göre; mantıksal-matematiksel zekâsı güçlü olan bir öğrencinin bir sınıf ortamında aşağıdaki etkinliklerin kullanılması ile becerisinin güçlenmesi sağlanacaktır (Demirel, 2002: 111) :

• Öğrencilere açık uçlu problemler sunmak
• Kavram modelleri oluşturmak
• Öğrencilerden anladıklarını somut nesneler kullanarak ifade etmelerini istemek
• Farklı alanlar arasındaki ilişki ve benzerlikleri belirlemek
• Öğrencilerden görüşlerini ya da söylemlerini kanıtlamalarını istemek
• Araştırma ya da gözlem için görüş oluşturmak
• Öğrencileri çalışmalardan anlam çıkarmaları için teşvik etmek

Günümüzdeki "matematiksel okur-yazarlık" fikri, matematiğin disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmasını ön görmektedir. Öğrencilerdeki mantıksal-matematiksel zekâ alanının gelişimini destekleyen öğretim stratejileri arasında şunlar sıralanabilir: Ölçme ve hesaplama yapma, sınıflandırma, benzerlik nedir? Fark nedir? (Saban, 2005:110-116).

Gardner, Piaget'in zihinsel gelişim evrelerinden biri olan psiko-motor evrenin bir alandaki gelişmeyi açıkladığını (ki bu da mantıksal-matematiksel zekâ alanıdır) öne sürer. Piaget mantıksal zekâ gelişimini çocukların çevrelerindeki nesneleri bireyin kendisinin düzenlemesinden başlatarak yapılandırır. Gardner, Piaget'in bilişsel gelişimin, bireyin bütün yapılarında eşit olarak rol aldığına ilişkin görüşlerine şüphe ile bakmaktadır (Demirel, 2006:21).

2.3.7. Doğacı Zekâ

Gardner, doğa zekâsına sahip bireyleri, bir bölgedeki bitki ve hayvan yapısını tanıyabilen, doğal dünyada önemli farklılıklar ortaya koyabilen ve yeteneğini örneğin avcılık, çiftçilik, biyoloji gibi alanlarda üretici bir şekilde kullanabilen birey olarak tanımlar (Meyer, 1997: 32).

Gardner doğacı zekâsı gelişmiş bir kişiyi doğal kaynaklara ve sağlıklı bir çevreye yoğun ilgisi olan, flora ve faunayı tanıyan, canlı ve cansız varlıkların ayırımını doğal dünyada yapabilen ve bu alandaki yeteneklerini üretken olarak kullanabilen bir birey olarak tanımlamaktadır (Saban, 2005:15).

Doğa zekâsı doğrudan bizim etrafımızdaki dünyayı fark etmemizle ilgilidir (Yavuz, 2004:128). Bu zekâ Gardner tarafından açıklanan son zekâdır ve doğal çevreyi anlama, tanıma ile ilgilidir (Bümen, 2002:18).

Doğacı zekâ ile bir kişinin bir biyolog yaklaşımıyla hayvanlar ve bitkiler gibi yaşayan canlıları tanıma, onları belli karakteristik özelliklerine bağlı olarak

sınıflandırma ve diğerlerinden ayırt etme kabiliyeti veya bir jeolog yaklaşımıyla dünya doğasının bulutları kayalar veya depremler gibi çeşitli karakteristiklerine karşı aşırı ilgili ve duyarlı olması kastedilmekte olup, doğa zekâsı güçlü insanlar sağlıklı bir çevre oluşturma bilincine sahiptirler ve çevrelerindeki doğal kaynaklara, bitkilere karşı çok meraklıdırlar (Saban, 2005:14-15).

Doğacı-varoluşçu zekâ; doğadaki tüm canlıları tanıma, araştırma ve canlıların yaratılışları üzerine düşünme becerisidir (Vural, 2005:259).

Doğacı zekânın düşünme yöntemi; insanın varoluşunun nedenlerini ve kendi varoluşunu düşünmektir (Vural, 2005:260).

Öğrenme yolu; doğayı ve doğada olup bitenleri gözlemleyebilme yeteneği kazanarak, kendisinin de bu dünyanın bir parçası olduğunun farkına vararak öğrenmedir (Vural, 2005:261).

Ayrıca doğa zekâsı olan öğrencilerin, doğal dünyanın diğer özelliklerine (bulutlar, taş oluşumlar) duyarlı olduğu kadar diğer yaşayan canlılar (bitkiler, hayvanlar) arasında da ayırım yapabilme yeteneğini de içerir (Checkly, 1997:12).

Bu zekâ aslında hem yapay hem de doğal çevreyi kapsamakta olup özündeki yeterlilikler şöyle sıralanabilir: (Bümen, 2002:18)

• Doğa ile bütünleşme: Doğal ortamı ev olarak hissetme, farklı doğal yapı, renk, ses, koku, şekil ve tatlarla özel bilgilere sahip olma davranışlarını içerir.
• Doğal bitki örtüsüne duyarlılık: Bu yeterlilik bitki örtüsü ile ilgilenme, onları tanıma ve anlamayı işaret eder.
• Canlılar ile etkileşim kurma, koruma: Doğadaki canlılarla ilgilenme, onları anlama ve besleme davranışlarına işaret eder.
• Doğanın tepkilerine karşı duyarlılık ve farkındalık: Doğayı hissetme ve etkilerine karşı hassasiyet göstermeyi ifade eder. Sadece doğanın insanlara etkileri ile ilgilenmeyi değil insanların doğaya etkilerini fark etmeyi de kapsar.

• Doğadaki bitki ve hayvanları tanıma ve sınıflama: Doğadaki canlıları tanıma, sınıflama, özelliklerini belirleme ve benzerlik ile farklılıkları ayırt etmeyi ifade eder.
• Bitki yetiştirme: Bitkileri ekip biçme, olgunlaştırma, hastalıklarıyla mücadele etmek gibi davranışları içerir.

Doğacı zekâsı güçlü olan bir öğrencinin bazı özellikleri şunlardır:
1. Doğaya hayvanat bahçelerine veya tarihsel müzelere olan gezileri çok sever.
2. Doğa olaylarına karsı çok hassas ve duyarlıdır.
3. Sınıftaki çiçekleri sular ve onların bakımını üstlenir.
4. Ekolojik çevreyi, doğayı, bitkileri veya hayvanları içeren konuları islerken çok meraklanır.
5. Sınıfta hayvan hakları veya çevreyi koruma ile ilgili ateşli konuşmalar yapar.
6. Kus beslemek, kelebek ve böcek koleksiyonu oluşturmak gibi doğa ile ilgili projelere katılmayı çok sever.
7. Doğayı ve canlıları içeren konularda çok başarılıdır.
8. Toprakla oynamayı ve bitki yetiştirmeyi çok sever.
9. Mevsimlere ve iklim olaylarına karsı çok ilgilidir.
10. Çevre bilinci çok iyi gelişmiştir (Saban, 2005: 15).

Bu zekâya sahip öğrencilere, doğa gezisi, kamp yaptırılabilir, doğayla ilgili videolar seyrettirilebilir, bir doğa olayında değişimler izlenebilir, bazı özelliklere (renk, boyut, form vb.) göre sınıflandırmalar yapılabilir, sınıflandırma sistemi oluşturulabilir, bir bahçe düzenlenebilir, işlenen konu doğayla ilişkilendirilebilir, büyüteçlerle incelemeler yapılabilir, bir hayvan veya bitki hakkında rapor yazılabilir, doğa gözlemleri yapılabilir (Selçuk, 2004: 70).

Doğa zekâsı gelişmiş olan bir öğrenci ise açık havada daha rahat çalışacak ya da öğreneceği şeylerin doğa ile bağdaştırılması onda daha kalıcı bir öğrenme sağlayacaktır (Mendi, Toktaş ve Karabıyık, 2004:569).

Öğrenmenin büyük bir bölümünün sınıf dışında doğal ortamda gerçekleşmesi veya doğal dünyanın sınıfa ve okul binasına daha çok taşınması yaklaşımları üzerine inşa edilmiş öğretim stratejileri şunlardır:

1.Doğa yürüyüşleri
2.Alan gezileri
3.Sınıftaki öğrenme penceresi
4.Sınıftaki bitkiler ve hayvanlar
5.Ekolojik çalışmalar (Saban, 2005:136-139).

Doğadaki varlıkların adlarını ve özelliklerini kolayca öğrenirler. Doğadaki çok küçük değişiklikleri, benzerlikleri, farklılıkları ve normal dışı durumları kolayca fark edebilirler. Kamp yapmak, yürüyüş yapmak ve dağcılık gibi açık havada yapılan etkinliklere katılmaktan hoşlanırlar. Bu çocukların koku alma, görme, duyma dokunma ve tatmayla ilgili duyusal becerileri de oldukça güçlüdür (Demirel, 2006:46).

Doğa zekâsı bireylerin, doğal çevreyi değerlendirebilme ile ilgili (varlıkları birbirinden ayırt etme, sınıflandırma gibi) tüm becerileri kapsar. Gardner, bu yeteneğin insanlığın evrimsel geçmişi ile ilgili olduğuna inanmaktadır. Ona göre, insanlığın avcı-toplayıcılık dönemi ve tarım yapmaya başladığı dönemlerde doğa zekâsı toplumlara yarar sağlamaktaydı. Günümüzde ise bu yönleri güçlü olan insanların çoğunlukla doğa bilimcisi ya da benzeri alanlarda gelişme ve ilerleme gösterdiğini düşünmektedir (Demirel, 2006:124).

2.3.8. Bedensel – Kinestetik Zekâ

Bedensel - Kinestetik zekâ, karşılaşılan bir problemi çözmek ya da bir ürün meydana getirmek için vücudun bütünsel ya da vücut kaslarının özel bir alandaki kullanımındaki yeteneğe işaret eder. Bu zekânın, nesneleri becerili bir biçimde tutma ve vücut hareketlerini kontrol etmede etkili bir rolü vardır. Zihin-kas

koordinasyonundaki üstün başarı bu zekâ boyutunun en belirgin özelliğidir (Demirel, 2006:25)

Bedensel ve kinestetik zekâ vücut ve eller ile ilgili zekâdır. Diğer bir deyişle bu zekâ, vücut hareketlerini kontrol etmeyi ve yorumlamayı fiziksel nesneleri manipüle etmeyi ve vücut ile zihin ararsında bir uyum oluşturmayı sağlar (Bümen, 2002: 14).

Bedensel-kinestetik zekâ; hareketlerle, jest ve mimiklerle kendini ifade etme, beyin ve vücut koordinasyonunu etkili bir biçimde kullanabilme becerisidir (Vural, 2005:247).

Bedensel zekâ alanı, koordinasyon, denge, güç, esneklik ve hız gibi bazı fiziksel yetenekleri ve bu yeteneklerin hepsinin bir arada işlemesini sağlayan devinimsel nitelikteki bazı özel becerileri de içermektedir (Saban, 2005: 11).

Yaşadığımız fiziksel dünyayı fark etmemizin ve kavrayabilmemizin temelleri kinestetik zekâya bağlıdır (Yavuz, 2004 : 32).

Bedensel - Kinestetik zekâ vücut ile zekâyı fiziksel bir performansta birleştirir. Bu performansta zamanlama ve düşünceyi harekete geçirme önemlidir. Bu gelişmiş bedensel zekâyı dansçılar, sporcular ve aktörlerde baskın bir şekilde görebiliriz (Demirel, 2006:26).

Bedensel - Kinestetik zekânın özündeki kapasiteler şöyle sıralanabilir (Bümen, 2002: 14):

• Vücut hareketlerini kontrol etme: Bu kapasite aynı anda farklı birkaç fiziksel hareketi yürütme olarak düşünülebilir.

• Önceden planlanmış vücut hareketlerini kontrol etme: Bazı bedensel hareketler vardır ki bunları günlük yaşamda farkında olmadan ya da eğitim alarak öğreniriz. Yürüme, koşma, bisiklete binme, araba kullanma, yüzme, vb.

• Bedenin farkında olma: Bu kapasite bedeni dinleme ve ona güvenmeyi ifade eder. Bedenimiz bize karmaşık bir radar istasyonu gibi çevrede olanlar hakkında dönüt verir. Örneğin tehlike anında kalp atışlarımız hızlanır, üşüdüğümüzde tüylerimiz dikenleşir.
• Zihin ve beden arasında güçlü bir bağ kurmak: Zihinde gerçekleşen bireyin bedeni etkilemesi ya da bunun tersini ifade eder. Örneğin tırnağın tahtaya sürüldüğü düşünüldüğünde verilen tepkiler gibi.
• Pandomim yetenekleri: Pandomim, rol yapma ve drama yeteneklerini kapsar. Çevremizdeki insanların konuşurken kullandıkları jest ve mimikler, vücut dillerinin farkındalığı örnek olarak verilebilir.
• Bedeni tümüyle iyi kullanma: Bireyler eğer bedenlerinin tüm boyutlarıyla farkında olurlarsa ve onu yönetebiliyorlarsa, baskın olmayan elleriyle tenis oynayabilir, arabalarını kaldırıma paralel olarak park edebilirler.

Gardner'a göre, Bedensel / kinestetik zekâya sahip öğrenciler şu davranışları gösterir (1999:41):
● Bir veya birden fazla spor dalında başarılıdır.
● Uzun süre oturunca kıpırdanır,elini ayağını sallar.
● Bir şeyleri parçalayıp tekrar birleştirmeyi sever.
● Yeni şeyleri eller.
● Kendini tiyatrovari şekilde ifade etmesini sever.

Öğrenme ortamında kinestetik zekâ öğrencileri bir konuyu materyaller üzerinde çalışarak, göstererek, parçalara ayırarak, bütünler oluşturarak, yaparak, deneyerek, yeni yapılar oluşturarak öğrenirler ve bu öğrencilerin bazı zayıf yönleri ise okumayı çok sevmemeleri, uzun süre oturmaktan hoşlanmamaları, kendi öğrenme tarzlarına uymayan konuları algılamakta zorlaNâbîlmeleri olarak sıralanabilir (Yavuz, 2004:32).Bedensel-kinestetik zekâsı baskın öğrenciler ile derslerde etkinlik olarak deney yapılabilir, alan gezisi yapılabilir, model yaptırılabilir (Selçuk ve diğerleri, 2004: 64).

Aşağıdaki stratejiler, el becerisine dayalı öğrenme aktivitelerini Türkçe, matematik ve fen bilgisi gibi derslerde de nasıl kolay bir biçimde entegre edilebileceğini örneklendirmektedir (Saban, 2005: 122-125):

1. Bedensel tepkiler
2. Sınıf tiyatrosu
3. Kinestetik kavramlar
4. El becerisine dayalı düşünme
5. Bir referans kaynağı olarak beden

Bedensel zekânın öğrenme yolu; zihinle bedeni birleştirerek, mimiklerle, vücudu geliştirerek, dokunarak, dans ederek, üç boyutlu tasarımlar oluşturarak öğrenmedir. Gezi-inceleme-model/maket yapma gibi fiziksel aktivitelere katılımdan zevk alırlar (Vural, 2995:249).

Bedensel - Kinestetik Zekâsı gelişmiş olan bir öğrenci ders çalışırken hoplayıp zıplayarak daha iyi öğrenecek, bir üçgenin özelliklerini hareketlerle gösterilen bir oyun içerisinde çok daha iyi kavrayacaktır (Mendi, Toktaş ve Karabıyık, 2004:569).

2.4. Çoklu Zekâ Kuramına Yapılan Eleştiriler

Gardner'ın da fikrinde açıkladığı üzere, insanlara yedi ayrı zekâ bahşedilmiştir. Örneğin avukatlar, sözcüler ve yazarlar sözel-dilsel zekânın özelliklerini gösterirlerken atletler ve dansçılar muhtemelen kinestetik –bedensel zekâyı kullanmada uzman olabilirler. Eğitimciler için zor olan bu zekâları sınıfta nasıl bulacağını anlamaktır. Çoklu zekâ kuramını ve getirilerini savunanlar olduğu gibi Howard Gardner'ın teorisinin üzerine birçok eleştiri vardır.

Prof Dr. Ali Osman Özcan: "Aklına geleni yazıp çıkarına uygun diye "çoklu zekâ" fırtınası estirip ortalığı karartarak bilimsel diye bilime ihanet etmek, bilimsel ahlaka da aykırı bir davranıştır. Bilimsellik yerini siyasi ve kişisel çıkar sağlamaya

bırakmıştır. Zekâ, anlayış ve uyanıklık bilincinin üst seviyelerini ilgilendirir. Olay ve olguları çabuk anlama, keskin bir zihne sahip olma, zihindekileri düzenleme ve kullanma gücü vb. nitelikleri kapsayan zekâ kavramını içeriğini, zekâ biçimlerine dönüştürme becerisi kurnaz çıkarcılara özgüdür." diyerek yeni eğitim programlarımıza dahil edilen çoklu zekâ kuramına oldukça sert bir eleştiri getirerek, kuramın geçerli olmadığını sert bir dille eleştirmektedir (Özcan, 2008).

Dünyada ÇZK üç açıdan eleştirilmiştir; nesnellik, uygulanabilirlik ve deneysel temel. Birçok modern bilgin Gardner'ın teorisinin açık bir amacı veya bir doğrultusu olmamasını eleştirir. Bu yüzden insanların çoğu onun teorisinin neyle ilgili olduğunu anlamakta bocalamaktadır. Çünkü bilimin mi, psikolojinin mi, dilin mi yoksa eğitim dallarının mı kapsamında yer aldığına dair kesin bir tanımı yoktur. Teorinin isminde bile sanki Gardner'ın bilişsel bilim teorisi üzerine konuşuyormuş gibi görünmesi de ciddi tepkiler almıştır ve Gardner'ın teorisinde bilişsel bilime herhangi bir tanım katkısında bulunmadığı düşünülmüştür.

Gardner bireylerin en az sekiz bağımsız zekâ türüne sahip olduğunu iddia eder, yani dilsel, mantıksal-matematiksel, uzaysal, müziksel, kinestetik- bedensel, kişilerarası, içsel ve doğa zekâsı. Yani her insanın kendi güçlü ve zayıf zekâ modeline sahip olmasının haricinde her birey sekiz zekânın tümüne sahiptir. Bundan dolayı, bazı eğitimciler okullara, öğrencilerinin zekâlarına göre değişik öğretim yöntemleri sağlamalarını tavsiye eder. Bazı insanlar bu fikrin pratik olmadığına inanmaktadırlar. Örnek olarak sekiz öğretim yöntemini sağlamak, para, zaman ve insan kaynağı kaybına neden olacaktır.

Gardner'a karşı diğer bir yaygın eleştiri de teorisinin kapsamlı deneysel bir araştırmadan ziyade fazlasıyla kendisinin sezgisi ve mantığından türediğidir. Bundan dolayı, bireylerin içerisinde var olan değişik zekâları saptamak ve ölçmek için doğru bir şekilde çalışan bir test takımı yoktur. Yine de, bazı araştırmalar birinin zekâsının bazı standart psikometri araçlarıyla ölçülebileceğini gösterir. Ama Gardner'ın standart psikometri aracı, bazı alanlarda bireyin zekâsını gerçekten ölçmez. Farklı zekâ alanlarına ilişkin yapılan testlerin sözel ya da mantıksal zekâ ile yanıtlanabiliyor

olması, zekâ alanlarının ölçümü sırasında olumlu bir bağıntı kurulmasına neden olmaktadır. Kuramının bu yönüyle eleştirilen Gardner, bütün zekâ alanlarını güvenilir şekilde ölçebilecek zekâ testlerinin oluşturulamadığını kabul etmekte; ancak bunun kuramı geçersiz kılmayacağına da dikkat çekmektedir (Acat, 2009:13). Sinirbiliminden kanıt; kendi bölümü için, Gardner teorisini hiçbir zaman, şu an Washington'daki politika yapıcıların istekte bulunduğu titiz deneylerle test etmemiştir. Klasik zekâ testlerini eleştiren çoklu zekâ yaklaşımlarının da insan zekâsını ölçmeye yönelik testler geliştirmiş olması, eleştiri oklarına tutulmasına sebep olmuştur (Acat, 2009:13).

İnsanlara ait bazı becerilerin Gardner tarafından zekâ olarak tanıtılması da büyük eleştiri alan ÇZK daha önce ortaya atılmış çoğulcu kuramların ve yetenek merkezli kuramların tekrarı olmakla da eleştirileri üzerine çekmiştir.

Çoklu zekâ kuramının uygulanmasıyla ilgili ortaya konan olumsuz görüşler; zamanın yetmediği, Türkiye'deki ders programlarının yoğunluğu, değerlendirme sistemi ve sınıflardaki öğrenci sayılarının fazlalığı nedenlerine bağlanmaktadır. Çoklu zekâ kuramının uygulamalarda bazı güçlükler doğurduğu ve bunların büyük ölçüde seviye, konu, ve zekâ alanı ilişkisini yeterince kuramamaktan kaynaklandığı ortaya konmuştur (Acat, 2009:13).

Bu ve benzeri eleştirilerin olmasına karşılık bireysel eğitim anlayışına geçişte, bu tür sıkıntıların olacağına ancak zamanla ve imkanların gelişmesi ile zorlukların aşılarak, eğitim-öğretimde istenilen hedefin yakalanabileceğine inanan büyük bir kesim de bulunmaktadır.

Yine de, Gardner'ın ÇZK'sıyla ilgili bazı eleştiriler olmasına rağmen, hala bazı eğitimciler tarafından her zaman monoton yollarla öğrencilere öğretim yapmaktansa; beceri, müfredat ve test etmenin baskın söylevlerinin ötesine bakmak için kullanılmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırma evren ve örneklemi, veri toplama teknikleri, verilerin çözümü ve yorumlanması açıklamıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada, öncelikle konuyla ilgili olarak belgesel tarama yapılarak çoklu zekâ kuramı, zekâ alanları, zekâ alanları arasındaki ilişki, çoklu zekâ kuramı doğrultusunda önerilen öğretim yöntem ve teknikleri, davranışçı kuram doğrultusunda hazırlanan edebiyatı programına ve yapılandırmacı yaklaşımın temele alındığı edebiyatı 9. sınıf ve 10. sınıf programlarına göre hazırlanan ders kitaplarında divan şiirlerinin çoklu zekâ kuramı açısından incelenmesi kuramsal düzeyde ele alınacaktır.

Belirlenen ders kitaplarındaki divan şiirleri çoklu zekâ teorisi açısından incelenerek çoklu zeka unsurları tespit edilecektir. Yapılacak araştırmada eski programa uygun ders kitapları ile yeni programa göre hazırlanmış ders kitabı karşılaştırılacaktır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni TC. MEB, TTKB'ce1992 ve 2005 yıllarında kabul edilen Orta Öğretim Türk Edebiyatı dersi öğretim programlarına uygun olarak hazırlanmış 9. sınıf ve 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarıdır. Tezin amacına uygun olacak şekilde, 2005 Orta Öğretim Türk Edebiyatı dersi öğretim programına göre MEB tarafından hazırlanış olan 9. sınıf ve 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabı

ve 1992 öğretim programına göre hazırlanmış farklı yayınlara ait on ders kitabı belirtilmiştir.

Araştırmayı desteklemek amacıyla yapılan öğretmen görüşüne yönelik anket çalışması Ankara İli, Keçiören İlçesine bağlı ortaöğretim kurumlarında, bir haftalık zaman diliminde uygulanmıştır. İlgili okul listesi ekte verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Tekniği

Araştırmada öncelikle kuramsal çerçeve ile ilgili olarak kaynak taraması yapılmıştır. Kuramsal çerçeve oluşturulduktan sonra bu çerçeve göz önünde bulundurularak belirlenen ders kitapları elde edilmiştir. Çalışmanın yapılacağı ders kitaplarında yer alan divan şiirleri çoklu zeka kuramı açısından incelenmiş ve iki programa uygun ders kitapları mukayese edilmiştir.

Araştırmayı desteklemek için uygulanan anket çalışmasındaki maddeler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir. Araştırmanın temeli kitaplari incelemeye yöneliktir. Anket uygulaması araştırmanın temelini değil, araştırmayı destekleyici unsur olarak kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

TC. MEB, TTKB'ce 1992 ve 2005 yıllarında kabul edilen Lise 1; TDE Edebiyat 1 Mahir Ünlü- Ömer Özcan İnkılap Yayınları, TDE Edebiyat 1, Osman Çeviksoy – Ethem Baran Serhat Yayınları; TDE Edebiyat 1. Rasim Şimşek, Şimşek Yayınları ile 9. sınıf Orta Öğretim Türk Edebiyatı 9 ;MEB Yayınları kitapları ve aynı yayınevlerine ait 10. sınıf ders kitapları bünyesindeki divan şiirleri çoklu zekâ teorisi açısından incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda kitaplar tasnif edilmiş, çoklu zekâ teorisi çerçevesindeki eksikleri belirlenmiş ve 1992 programına

göre hazırlanmış kitaplarla 2005 programına göre hazırlanan kitap mukayese edilmiştir.

Araştırmayı desteklemek üzere yapılandırmacı yaklaşım üzerine hazırlamış edebiyat ders kitabının uygulanabilirliğine dair öğretmen görüşlerinin alındığı anket uygulaması, öğretmenlerin verdiği cevaplara göre yorumlanmıştır.

4. BULGU VE YORUMLAR

4.1. 2005 Edebiyat Programının Kazanım ve Etkinliklernin Zekâ Alanlarına Göre İncelenmesi.

Bu bölümde 9. sınıf ve 10. sınıf EP. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler ünitesindeki kazanım, sınıf- okul içi ve okul dışı etkinlikleri zekâ alanları açısından ele alınacaktır.

4.1.1. 9. Sınıf kazanım ve etkimliklerinin zekâ alanlarına göre incelenmesi:

Sözel - Dilsel Zekâ

Öğrencilere okul dışı etkinliklerde dönemin zihniyetini, belirgin ve kabul edilmiş sanat zevki ve anlayışını, aynı konu ve temada farklı dönemlerde yazılmış metinlerden hareketle yaptırılan araştırmalar okutturulur etkinliği öğrencilerin kitaplarla iç içe olması, araştırdıklarını yazması ve yazdıklarının okunurken diğer öğrenciler tarafından dinlenmesi becerileriyle sözel zekâ alanının gelişmesine etki eder ve öğrencinin şiirin yazıldığı dönemdeki hakim zihniyeti kavramasını sağlayacaktır.

Aynı etkinliğin devamında ikili veya üçlü öğrenci gruplarının seçilen şiir parçalarında zihniyetle ilgili hangi kelime, kavram, söyleyişlerin bulunduğunu belirlemelerinin önerilmesi ve sanat metniyle dönemin zihniyeti arasındaki ilişkiyi konu alan kısa bir yazı yazdırılması, sözel-dilsel zekânın geliştirilmesi açısından doğru bir etkinliktir.

Aynı ünitenin Şiir Dili adlı bölümünde okul dışı etkinlik olarak; öğrenci grupları, bir paragraf boyutunda düz yazı ile kısa bir şiir parçasını dil bakımından karşılaştırırlar etkinliği, öğrencilere iki türü mukayese ettirdiğinden sözel zekâ uygulamalarına uygundur.

Şiirde imgenin doğuş nedenlerini gerekçeleriyle açıklar kazanımındaki sınıf-okul içi etkinliğinde renkleri ifade ederken kullanılan söz ve söz grupları sözel zekâsı gelişmiş öğrencilerin kolaylıkla yapabilecekleri bir etkinliktir, çünkü sözel-dilsel zekâ alanı gelişmiş öğrencilerin zengin bir kelime dağarcığı bulunmaktadır.

Şiirde imgenin kullanılma nedenlerini açıklar kazanımı altında verilen okul-sınıf içi etkinliğinde öğrencilerden grup oluşturarak şarkı söylemekle sohbet etmek, dans etmekle doğal olarak yürümek, fotoğraf çekmekle resim yapmak arasındaki farkları araştırmaları, sonuçları sınıfta sunmaları istenmektedir. Bu etkinlikte kinestetik, görsel, müziksel zekâ ile sözel zekânın birlikte kullanılmasının ÇZK' ya uygun olduğu söylenebilir. Aynı etkinliğin devamındaki, benzer farklılıkların düz yazılarda kullanılan dille şiirlerdeki dil arasında olup olmadığının tartışılması yine dilsel zekânın uygulanması sayesinde bu zekâ alanının gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Aynı konunun diğer bir okul-sınıf içi etkinliği olarak verilen, öğrenciler grup oluşturarak söz sanatlarına çok yer verilen şiirler bulur; bunları söz sanatlarının az kullanıldığı şiirlerle karşılaştırır etkinliği, sözel-dilsel zekâsı gelişmiş öğrenciler için seçici olacaktır. Bu etkinlikte kelimelerin derinliğine ancak bu zekâ alanı gelişmiş öğrenciler kolaylıkla katılacaklardır.

Şiirde yapının nasıl oluştuğunu belirlemeye yönelik kazanımda önerilen; öğrenciler şiirde birimin ne olduğunu, birimleri birleştiren bir düşüncenin, bir gayenin olup olmadığını belirlerler, bu birimlerin nasıl birleştiğini seçilen şiirlerde gösterirler, "Birimleri birleştirme tarzı dönemden döneme değişir mi?" sorusuna cevap ararlar etkinliği analiz, sentez ve değerlendirme basamağına uygunluğu açısından sözel zekânın gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Yine sözel zekânın ölçütlerinden olan araştırma ve karşılaştırma yeteneğine uygun olarak öğrenciler, farklı dönemlerden seçilmiş şiirleri yapı bakımından karşılaştırırlar etkinliği bu zekâ alanına uygundur.

Şiirde Tema konusunda bulunan, şiirde temayla ilgili çıkarımlarda bulunma kazanımındaki, bir önceki etkinliğin devamı olarak, bir şiirde birimlerin hangi düşünce ve duygu etrafında nasıl birleştiğini araştırır, bunun gerçeklikle ilişkisini yazılı olarak ifade eder etkinliği, düşüncelerini yazılı olarak ifade edebilme stratejisine bağlı olarak sözel zekânın uygulanmasına fırsat sağlar.

Şiirde Gerçeklik ve Anlam konusundaki, şiirde gerçekliğin özelliklerini belirleme kazanımında gruplara ayrılan öğrencilerden her bir grup kendi şiirinde ifade edilen gerçekliğin toplumdan topluma, kişiden kişiye hangi yönleriyle değiştiğini, hangi yönleriyle değişmediğini ifade eder, kısa yazılar hazırlar etkinliği sözel zekâsı gelişmiş öğrencilerin sınıf ortamında öğrenmelerini olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Öğretmen, öğrencilere seçtiği şiirlerin ait oldukları gelenekle ilişkilerini araştırmalarını ister, birkaç öğrenci araştırma sonuçlarını sözlü olarak sınıfta sunarlar etkinliği; örencilerin daha önce yaşamış şairlerin eserleriyle oluştuğunu fark ettirirken, yapılan araştırmanın sınıf önünde sunulması sözel zekâyı geliştirme stratejilerine uygun olarak sergilenmektedir.

Anlam ile yorum arasındaki ilişkiyi belirleme kazanımında, şiir metinlerinin anlam özelliklerini sıralama etkinliği bulunmaktadır. Bilimsel yazılardaki anlamla şiirdeki anlamın farklılıklarının belirtilmesi öğrenciye eleştirel düşünme fırsatı vereceğinden sözel zekânın geliştirilmesi için uygun bir etkinlik olacaktır.

Manzume ve şiir arasındaki farklılığı belirlemek üzere gruplara ayrılan öğrenciler, manzume ve şiirde kullanılan kavramların anlamlarını nerede nasıl kullanıldıklarını açıklar kazanımında, ders kitaplarında yer alan metinler başta olmak üzere, üzerinde çalışaçakları bir manzume ve şiiri belirleyip bu metinleri ahenk, yapı,

tema, dil ve anlatım bakımlarından inceler ve karşılaştırırlar, farklılıkları belirler ve arkadaşlarıyla paylaşırlar. Bu etkinlik sözel- dilsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin hazırladıkları çalışmaları sınıfta sergilemeleri öğrenmelerini olumlu yönde etkileyecektir.

Öğrencilerden Manzume ve Şiir Örnekleri İnceleme konusunda hazırlanması istenen bir şiir defteri ve incelenen şiirin yer aldığı kitabın tamamını okumaları etkinliği sözel-dilsel zekâ alanının ortaya çıkmasına imkan sağlayabilir.

Kişilerarası - Sosyal Zekâ

Şiirde ahengin, hangi ögelerle sağlandığını belirleme kazanımında öğrenciler, şiirin yazıldığı dönemdeki hakim zihniyeti fark etmek üzere, gruplara ayrılarak dönemin zihniyetini, sanat anlayışını, sosyal ve kültür hayatına ait özelliklerini tartışarak maddeleştirirler. Grupla çalışarak işbirliği içinde öğrenen öğrenciler, bir şiiri nesre çevirerek şiir ve nesir farkı üzerinde yorum yaparlar.

Şiirde ritmin önemini ve ritmin nasıl sağlandığını açıklama kazanımına ilişkin verilen etkinlikte, öğrenciler grupla çalışarak aruz, hece ve serbest vezinle yazılmış şiir parçalarındaki ritim farklılıklarını bulmaya çalışırlar. Söyleyiş tarzı, kafiye, redif, iç kafiye ve aliterasyon, asonans gibi ses benzerliklerinin şiirdeki işlevini açıklama kazanımında da öğrenciler gruplar halinde farklı temalardaki şiirleri incelerken sosyal zekâlarının gelişimini sağlarlar.

Bir paragraf boyutunda düz yazı ile kısa bir şiir parçasını dil bakımından karşılaştırılması etkinliği ile öğrenci grupları, şiir dilini incelemeyi öğrenirler.

Şiirde imgenin kullanım nedenlerini açıklarlar kazanımında, düz yazı ile şiir dili arasındaki farkları tartışan öğrenci grupları sosyal zekâ öğretim stratejilerini kulanırlar. Sosyal zekâ öğrenme stratejisine uygun olarak gruplara ayrılan öğrenciler,

söz sanatlarının şiirdeki işlevini belirlemek üzere söz sanatlarının çok kullanıldığı şiirlerle az kullanıldığı şiirleri karşılaştırırlar.

Ses ve anlam kaynaşmasından oluşan birimlerin bir tema etrafında nasıl birleştiğini belirleme kazanımında öğretmen sınıfı gruplara ayırarak, öğrencilerden şiirde yapıyı oluşturan birimlerin özelliklerini ve her eseri meydana getiren küçük birimlerin olup olmadığını belirlemelerini ister. Öğrenciler grupla işbirliği yaparak, şiirde birimlerin hangi düşünce ve duygu etrafında nasıl birleştiğini araştırırlar, grupla çalışma yöntemiyle, örnek olarak seçtikleri şiirleri inceleyip şiirde gerçekliğin özelliklerini belirlerler.

Aynı temada yazılmış farklı şairlerin şiirlerini anlam ve gerçeklik yönünden karşılaştıran öğrenci grupları, farklı dönemlere ait şiirleri anlam ve gerçeklik yönünden karşılaştırma kazanımını elde ederler.

Anlam ve yorum arasındaki ilişkiyi belirleme kazanımında manzume ve şiirde kullanılan kavramların anlamlarını ve nerede nasıl kullanıldıklarını açıklamak üzere sınıf gruplara ayrılır, manzume ve şiir örneklerini karşılaştırarak işbirliği içinde öğrenirler.

Kişisel - İçsel Zekâ

Öğrencilerin şiirdeki ses akışını ifade etmeleri için bir robotun konuşmasıyla insan konuşmasını karşılaştırmalarının istendiği etkinlik insan sesindeki duyguya dikkat çekmektedir. İçsel zekânın öğretim stratejileri arasında yer alan duygusal anlar yaratmak, bu etkinliğin içsel zekâ ile bağlantılı olduğunu göstermektedir.

İçsel zekâsı gelişmiş öğrenciler, duygu ve düşüncelerini yazarak ifade etmekten hoşlanırlar, şiirdeki gerçekliğin toplumdan topluma, kişiden kişiye hangi yönleriyle değiştiğini, hangi yönleriyle değişmediğini ifade eden kısa yazılar hazırlarlar etkinliği, şiirdeki gerçekliğin özelliklerini belirleme kazanımında örnek

etkinlik olarak verilmiştir. Seçilen şiirleri, bireysel farklılıklarına bağlı olarak anlamlandırıp, içsel olarak yorumlayacak olan öğrenciler için bu etkinlik dolaylı olarak içsel zekâyı etkilemektedir.

İçsel zekânın öğretim stratejilerinden olan günlük tutma çalışmasıyla ilişkili olarak verilen şiir defteri ve antoloji hazırlama etkinlikleri, sevdiği şiirlerden antoloji oluşturma kazanımına örnek olarak verilmiştir.

Topluluk karşısında şiir okuma kazanımında öğrencilere devlet tiyatrosu sanatçıları veya şairler tarafından seslendirilmiş kasetler dinlettirilmektedir. Öze dönük zekâsı gelişmiş öğrenciler müzik eşliğinde iç dünyalarına yönelebilmektedirler. Bu etkinlik içsel zekâyla alakalı değilmiş gibi görünse de öğrencilerin topluluk karşısına çıkması, bireysel olarak öze dönük zekânın gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Görsel - Uzamsal Zekâ

Öğrencilerden şiirin yazıldığı dönemde hakim olan zihniyeti fark etme kazanımı için istenen ön hazırlık ödevinin içeriği, çeşitli dönemlere ait zihniyetin, sanat anlayışının, sosyal ve kültürel hayata dair özelliklerin belirlenmesidir. Öğrenciler ulaştıkları sonuçları, görsel zekâya uygun olarak maddeleştirirler. Öğrencileri üniteye hazırlarken zihinlerinde şema oluşturmalarına fırsat veren bu etkinlik görsel zekâ öğretim stratejilerine uygundur.

Çeşitli dönemlere ait şiirleri ses ve ritim özellikleri bakımından karşılaştırma kazanımıyla ilişkilendiren etkinlik, kısa bir şiirin ahenk bakımından incelenmesidir. Uzamsal zekânın farkedilmesinde etkili olması için, öğrencilerin, şiiri düz yazıdan, ses ve söyleyiş bakımından ayıran özellikleri konu alan bir sunum hazırlamaları istenmiştir.

Bir paragraf boyutunda düz yazı ile kısa bir şiir parçasını dil bakımından karşılaştırma etkinliği şiir dilini inceleme kazanımında öğrenci gruplarına yardımcı olacaktır. Etkinlik sonucu, öğrencilerden ortak maddelerden oluşan bir poster oluşturmaları istenmektedir. Görsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin öğrenmelerini olumlu yönde etkileyen nokta ise poster oluşturarak sınıfta sergilemeleridir. Şiirde imgenin kullanılan nedenlerini açıklama kazanımı için tespit edilmiş okul dışı etkinlikte, öğrencilerin grup oluşturarak şarkı söylemekle sohbet etmek; dans etmekle doğal olarak yürümek; fotoğraf çekmekle resim yapmak arasındaki farkları araştırmaları ve sonuçları sınıfta sunmaları istenmiştir. Öğrencilerin sunumlarını görsel malzemeyle zenginleştirmesi, görsel zekânın öğrenme stratejileri içinde yer alır.

Görsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin öğrenme yeteneğini arttıran diğer bir yöntem de, sınıf duvarına asılan posterlerdir. Öğretime öğrencilerin katılmasını sağlayan ve çzk'nın önemsediği bir etkinlik olan, çeşitli dönemlere ait şiirleri anlam ve gerçeklik yönünden karşılaştırma kazanımına bağlı öğrenci gruplarından istenen posterlerdir.

Aynı resmin farklı insan gruplarına farklı şeyler düşündürebildiğini hatırlatma etkinliği, mana ile yorum arasındaki ilişkiyi belirleme kazanımında verilmiştir. Bu etkinlik sınıfa getirilen görseller sayesinde, öğrencilerin zihinde canlandırma yapmalarına imkan sağlayacağından uzamsal zekânın gelişimine katkıda bulunur.

Müziksel - Ritmik Zekâ

Şiirde ahnek konusu tamamen müziksel zekâ ile bağlantılıdır. Dolayısıyla şiirde ahengin, hangi ögelerle sağlandığını belirler kazanımında, bir nesir parçası şiir gibi okutulur, dinlenen nesirde ahenk olup olmadığı sorgulanır etkinliği, ahenk bulmaya yönelik olduğundan müziksel zekânın geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Müzik zekâsı gelişmiş bir öğrenci farklı seslere karşı duyarlıdır. Buna bağlı olarak bir robotun konuşmasıyla bir insan konuşması karşılaştırılır. Ses akışının farklılığına, insan sesindeki duyguya dikkat çekilir etkinliği sesleri ve sesteki duyguyu temel aldığından dolaylı olarak ritmik zekânın uygulama konusudur.

Şiirde ritmin önemini ve ritmin nasıl sağlandığını açıklar kazanımını da ritmik zekâya uygun bir kazanımdır.

Şiirde söyleyiş tarzı, kafiye, redif, iç kafiye ve aliterasyon, asonans gibi ses benzerliklerinin şiirdeki işlevini açıklar kazanımında, şiirlerde ahengi sağlayan unsurlar buldurulacağından müziksel zekânın öne çıkarılacağı etkinlikler olacaktır. Bir sonraki etkinlikte verilen şiir örneğinde ses ve ritmin unsurları buldurulur. Bu etkinlik müzik zekâsının öğretim stratejisine uygundur.

Daha önce görsel zekânın da uygulama alanında bahsettiğimiz, öğrenci grup oluşturarak şarkı söylemekle sohbet etmek, dans etmekle doğal olarak yürümek, fotoğraf çekmekle resim yapmak arasındaki farkları araştırır, sonuçları sınıfta sunarlar etkinliği şarkı söylemek ve sohbet etmek arasındaki farkı ritmik zekâsı gelişmiş öğrenciler bu zekâları geliştiği için kolayca uygulayacaklardır.

Matematiksel - Mantıksal Zekâ

Matematiksel zekâyı tümevarım ve tümdengelim, benzerlikler ve farklılıklar arasındaki bağı ilişkilendirme, soyut yapıları tanıma, gözlem için fikir yürütme yöntemleri kullanılarak geliştirilir. YY' ye göre hazırlamış 2005 EP matematiksel – mantıksal zekânın gelişimine doğrudan etki edecek olan etkinlik; şiirlerde belli bir düzen halinde yazılan birimleri birleştiren hususun neler olabileceği gruplarca belirlenir, şiirde birimlerin hangi düşünce ve duygu etrafında nasıl birleştiği araştırılır, şeklinde olup şiirdeki duyguları birleştirip şiirin temasına varması, yani tümevarım yöntemi kullanması açısından mantıksal-matematiksel zekâyı bünyesinde barındırır.

Doğacı Zekâ

2005 EP'ye göre hazırlamış 9. sınıf kazanım ve etkinliklerinde doğacı zekâ unsurlarına rastlanamamıştır.

Bedensel - Kinestetik Zekâ

2005 EP'ye göre hazırlamış 9. sınıf kazanım ve etkinliklerinde kinestetik zekâ unsurlarına rastlanamamıştır.

4.1.2. 10. Sınıf Kazanım Ve Etkinliklerinin Zekâ Alanlarına Göre İncelenmesi:

Sözel - Dilsel Zekâ

Oğuz Türkçesinin Anadolu'daki ilk ürünleri ünitesinin Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler Konusundaki "Öğrenciler; Aşık Paşa, Yunus Emre, Hoca Dehhani, Hacı Bektaş-ı Veli vb. şairlerden kısa metinler getirir. Metinleri dil ve söyleyiş yönünden karşılaştırırlar." etkinliği sözel zekânın geliştirilmesi için uygun bir etkinliktir.

Şiirin yapı özelliğini belirler kazanımında öğrenciler gruplandırılır ve ders kitaplarındaki metinlerden hareketle 13.-14. yy (yüzyıl) şiir dili konusunda bir sunum hazırlarlar ve sınıfta sunarlar. Bu etkinlik araştırma ve dili düzgün kullanabilme özelliklerinin taşıması yönüyle dilsel zekânın uygulanabileceği bir etkinliktir.

Sözel zekâ alanı gelişmiş öğrencilerin en belirgin özelliği kendisini ve düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak iyi bir şekilde ifade edebilmektir. 9.sınıf programında olduğu gibi 10. sınıf programındaki etkinliklerde de yazılı olarak öğrencilerin düşüncelerini ve araştırmalarını ifade etmelerine sıkça yer verilmiştir.

Bu doğrultuda "Metnin olay örgüsünü bulur." Kazanımında verilen "Yaşanması muhtemel olay ile olay örgüsü arasındaki farklılıkları konu alan iki paragraf uzunluğunda yazı kaleme alırlar.

Öğrenciler ders kitalarındaki metin parçalarından kişi – zaman – mekan ilişkisini, metnin temasını ve tema – zaman ilişkisini, olay örgüsünü, dil özelliklerini, yazıldığı dönem ile günümüz arasındaki ilişkiyi araştırarak saptamaları kısa cümlelerle kartonlara yazıp, ortak saptamaları belirlerler etkinliği sözel-dilsel zekânın detaylı olarak kullanıldığı ve bu zekânın geliştirilebileceği uygun bir etkinliktir. Bu etkinlik okul dışı etkinlik olarak öğrencilere verilmiştir. Devamındaki sınıf içi etkinlik olan "Öğrencilerin incelenen metinin teması, kişileri, zamanı, mekanı v.b. üzerinde düşüncelerini yazılı olarak ifade etmeleri istenir." çalışması da yine aynı şekilde sözel zekânın uygulanabildiği ve bu zekâ alanı gelişmiş öğrencilerin kolaylıkla yapabilecekleri bir çalışmadır. Bu çalışmalar bir sonraki etkinlik olan öğrencilerin metinler ilgili düşüncelerini yazma ile bağlantılıdır. Birbiri ile bağlantılı olan etkinlikler ÇZK'nın uygulama alanına uymaktadır.

Sözel zekânın öğretim stratejilerinden olan düşüncelerini iyi bir şekilde yazma özelliği 9. sınıf kazanımlarında olduğu gibi, 10. sınıf kazanımlarında da sıkça kullanılmıştır. Öğrencilerin bestelenmiş şarkı ve gazelleri önce dinleyip, sonra okuyarak metinden hareketle ses ve duygu değeri hakkındaki hissettiklerini yazmaları kazanımı da bu öğretim stratejilerine uygundur.

Sözel zekâya sahip öğrencilerin bir özelliği de uzun hikaye ve fıkra anlatabilmeleridir. 10.sınıf edebiyat dersi etkinliklerinden olan sınıfta "Nasrettin Hoca Fıkra Yarışması" düzenlenir etkinliği de bu zekâ alanı gelişmiş öğrencilerin kolaylıkla uygulayabilecekleri ve öğrenmelerini kolaylaştıracak bir etkinliktir.

Öğrencilerin hislerini ve düşüncelerini yazılı olarak ifade etmeleri sözel zekâları gelişmiş öğrencilerin öğrenme seviyelerini arttırmaktadır. Şiirde ses ve anlam kaynaşmasından oluşan birimlerini belirler kazanımına ilişkin, metnin ses ve

duygu değeri hakkında düşündüklerinin, hissettiklerini yazar etkinliği sözel-dilsel zekânın öğrenme stratejilerinin uygulanmasına fırsat sağlayacaktır.

Sözel-dilsel zekâsı gelişmiş olan öğrenciler kelime hazineleri zengin ve sözel iletişimi iyi olan kişilerdir. Bu özelliğe bağlı olarak, öğrenciler şiirde anlatılanların olduğu gibi yaşanmasının mümkün olup olmadığını tartışırlar etkinliği, öğrencinin bildiği ve yeni öğrendiği kelimeleri konuşma dilinde kullanma fırsatı verdiğinden bu zekânın gelişimine katkı sağlayacaktır.

Kişilerarası - Sosyal Zekâ

Kişilerarası sosyal zekânın sınıf ortamındaki en önemli özelliği gruplar halinde çalışmalar yapılmasıdır. ÇZK'nın öğretim yöntemlerini bünyesinde bulundurması aynı zamanda bilgiyi yaparak ve farklı öğrenme yöntemleri kullandırarak öğretmesidir. Grup halinde çalışma da bu yöntemler arasında EP'de sıkça kullanılmıştır.

Oğuz Türkçesinin Anadolu'daki ilk ürünleri konusunda; şiirde kullanılan kelimelerdeki değişikliğin sebeplerini açıklar; şiirin yapı özelliklerini belirlerler; metnin olay örgüsünü bulur; metindeki mekanın işlevini belirler, nasıl anlatıldığını açıklar kazanımlarını öğretmen sınıfta sosyal zekâya uygun şekilde öğrencileri gruplara ayırarak etkinleştirir. Öğrenci grupla çalışırken işibirliği yapmayı da öğrenir.

XV. yy'dan XIX yy ortalarına kadar Osmanlı Edebiyatı konusunda, divan şiirleri öğrencilerle işlenirken, divan şiirindeki ahengin hangi ögelerle sağlandığını belirler, şiirin yazılış amacını açıklar, metni daha önceki metinlerle karşılaştırır kazanımları yine öğrencileri gruplandırarak etkinlik haline getirilmiştir. Bu kazanımlar sosyal zekâsı öne çıkan öğrenciler için sosyalleşmeyi, empati yeteneklerini geliştirmesini ve ihtiyacı olan arkadaşlarına yardım etmesini sağlar.

Kişisel - İçsel Zekâ

İçsel zekânın gelişmesi ve ortaya çıkması için gerekli öğretim stratejileri arasında araştırma ve karşılaştırma yapmak gelmektedir. III.ünitede yer alan etkinlik ve kazanımların çoğu bu öğretim stratejisine hitap etmektedir.

"İslam kültürünün etkisiyle oluşan tasavvufun şiire yansımalarını sezer." kazanımında yer verilen tasavvufî duygu ve düşünceye şiir metnine nasıl yer verildiğini araştırır etkinliği, araştırma yönüyle içsel zekânın öğretim stratejilerindendir.

Öğretici metinler bölümünde, öğrenci grupları ders kitabındaki metnin yapısını, temasını, dil ve anlatım özelliklerini belirler etkinliği öğrenciye düşünme imkanı sağladığı için içsel zekâya uygundur. Aynı kazanım altında yer alan sınıfta Nasrettin Hoca Fıkra Yarışması düzenlenir etkinliği de sınıf ortamında kendilerini rahat hissetmelerini sağladığından ve konuyla ilgili serbest çağrışımlar yapacağından içsel zekânın gün yüzüne çıkmasında yardımcı olacaktır.

Divan şiiri konusunda da şiirde ses ve anlam kaynaşmasından oluşan birimleri belirler, özelliklerini açıklar kazanımını destekleyen; öğrenciler bestelenmiş şarkı ve gazelleri önce kasetten dinler, sonra şiir olarak okur, metnin ses ve duygu değeri hakkında düşündürdüklerini, hissettirdiklerini yazar etkinliği, içsel zekânın sınıf ortamında kullanılabilecek olan düşünce ve hislerini yazma yöntemine birebir uymaktadır.

Aynı konuda yer alan öğrenciler anlam ve ses yönünden beyitler arasındaki ilişkiyi araştırırlar etkinliği ile öğrenciler divan şiirinde kullanılan nazım şekillerinin özelliklerini araştırırlar etkinliği okul dışında yapılacak olan ve içsel zekâyı araştırma yönleriyle destekleyecek olan etkinliklerdir. Aynı şekilde bu zekâ alanına araştırma yaptırdığı için öğrenciler imgelerin farklı şiirlerde kullanılıp kullanılmadığını araştırırlar etkinliği de uygun olacaktır.

İçsel zekânın öğretim yöntemlerinden biri de "Nasıl, Neden" sorusunu sormaktır. Öğrenciler divan şiiri hakkında yazılmış değerlendirme yazılarında bu konunun nasıl ele alındığını araştırırlar etkinliği öğrenciye karşılaştırma yaptırdığından içsel zekânın öğretim stratejilerine uygundur.

Şiir dilinin ve kullanılan imgelerin ait olduğu gelenekle ilişkisi örnek metinlerden hareketle belirlenir etkinliği ve şiirin yazılış amacını açıklar kazanımındaki şiirleri ses, tema, yapı v.b. yönlerden karşılaştırırlar etkinlikleri içsel zekâsı gelişmiş öğrencilere, öğrenilen bilgileri özetleme ve ne anlama geldiklerini belirleyip, sıralama imkanı sunduğu için bu zekânın sınıfta uygulanmasına uygun etkinlikler olacaktır.

Aynı şekilde bir sonraki kazanım olan; beyitlerde ve bentlerde dile getirilen duygu ve düşüncenin zamanımız şiirlerinde ele alınıp alınmadığını belirler kazanımında da farklı dönemleri mukayese ettirerek soru üretme imkanı sunduğu için içsel zekânın gelişimine uygundur.

Görsel - Uzamsal Zekâ

Coşku ve Heyacanı Dile Getiren Metinler adlı konuda, şiirin yapı özelliklerini belirler kazanımında öğrenci gruplarından yapmaları istenen XIII-XVI. yy şiir dili konusunda hazırlanması istenen sunumda; görsel metaforlar, renklendirme, zihin haritaları ve grafiksel semboller kullanabileceğinden bu zekâ alanının öğretim stratejilerine uyum sağlayacaktır.

Görsel zekâ için öğretim statejileri arasında yer alan grafiksel semboller hazırlayabilmeye uygun olarak, metnin olay örgüsünü bulur kazanımında, öğrenci grupları ders kitabındaki metnin olay örgüsünü şema halinde gösterir etkinliği verilmiştir.

Görsel zekâsı gelişmiş öğrenciler görmeye dayalı unsurlarla daha hızlı öğrenirler. Divan şiiri konusunda da, konu hakkında yazılmış yazılarda konunun nasıl ele alındığını araştırır ve sunarlar etkinliği, bilgisayar ortamında ya da görsel malzemelerle desteklenerek hazırlanırsa bu zekâ alanının uygulanabilmesine imkan sağlayabilir.

Müziksel - Ritmik Zekâ

Edebiyat derslerinde özellikle şiirler müzik zekâsı gelişmiş öğrencilerin kolaylıkla derste etkin olmalarını sağlayacaktır.

Şiirde ahengin, hangi ögelerle sağlandığını belirler kazanımında verilen öğrencilere, Yunus Emre'nin bir ilahisi kasetten dinlettirilir etkinliği müziksel zekâsı gelişmiş öğrenciler için uygun bir yöntemdir.

Divan edebiyatında aruz vezniyle yazılmış bir şiir, Milli Edebiyat veya Cumhuriyet Dönemi'nde hece vezni ile yazılmış bir şiir, 1940 sonrasında serbest nazıma yönelmiş bir şiir örneği okumaları istenir. Ritim yönünden benzer ve farklılıklar karşılaştırılır etkinliği, divan şiirinde ahengin hangi ögelerle sağlandığını belirler kazanımının uygulanması da müzik zekâsı gelişmiş öğrenciler için uygun bir etkinliktir. Çünkü müzik zekâsı gelişmiş bir öğrenci çoğu zaman farkında olmadan ritim tutar.

Şiirde ses kaynaşmalarından oluşan birimlerin belirlenmesini kolaylaştırmak için öğrenciler bestelenmiş şarkı ve gazelleri önce kasetten dinler, sonra şiir olarak okur etkinliği melodileri rahatlıkla hatırlayacak olan müzik zekâsı gelişmiş öğrenciler için uygun bir öğretim stratejisidir.

Matematiksel - Mantıksal Zekâ

Divan şiiri konusunda beyitler ve bentler arasındaki ilişkiyi açıklama kazanımı mantıksal zekânın benzerlikler ya da farklılıkları ilişkilendirme stratejisi bakımından bu zekânın gelişmesine yardımcı olur.

Karşılaştırma yapabilme yeteneğiyle bağlantılı olarak mantıksal zekânın gelişimine etki eden şiirin yazılış amacını açıklar kazanımında, öğrencilerin getirdiği şiir örneklerini ses, tema, yapı v.b. yönlerden karşılaştırırlar etkinliği verilmiştir.

Doğacı Zekâ

2005 EP' ye göre hazırlamış 10. sınıf kazanım ve etkinliklerinde doğacı zekâ unsurlarına rastlanamamıştır.

Bedensel - Kinestetik Zekâ

2005 EP' ye göre hazırlamış 10. sınıf kazanım ve etkinliklerinde kinestetik zekâ unsurlarına rastlanamamıştır.

4.2. 9. Sınıf Edebiyat Ders Kitaplarındaki Divan Şiirlerine İlişkin Çoklu Zekâ Unsurları

4.2.1. Sözel -Dilsel Zekâ

Sözel-dilbilimsel zekanın temelini oluşturan temel beceriler; dinleme, okuma, konuşma ve yazmadır. Buna bağlı olarak sözel- dilsel zekası gelişmiş öğrenciler;

hikayeleştirme, beyin fırtınası yapma, yorumlama, inceleme- araştırma, günlük tutma, yayınlama gibi etkinlikleri kolaylıkla yapabilirler.

Şiir İnceleme Yöntemi, Şiir ve Zihniyet konusu hazırlık bölümünde bu kitapta inceleyeceğimiz divan şiirleri ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

İnceleme bölümünde Nedîm'in gazelinden bir metin örnek olarak incelenmiştir. Öğrencilere sözel zekâyı doğrudan geliştirecek "Bir nîm neşe say bu cihânın bahârını / Bir sâgar-ı keşîdeye tut lâlezârını" ve "Şevk-ı tamâm vade-i ferdâyı dinlemez " dizelerinde dönemin hangi özellikleri yansıtılmıştır? Sözlü olarak ifade ediniz." sorusu ile öğrencinin metin üzerine düşünmesi ve bu düşüncelerini sözlü olarak ifade etmesi, tartışması sağlanması bakımından sözel zekâ gelişimine doğrudan etki eder.

Anlama Yorumlama bölümünde divan şairlerinden Hayâlî'nin bir beyitine yer verilmekte ve sözel zekâyı geliştirecek sorularla beyitin daha iyi anlaşılıp yorumlanması sağlanmaktadır.

"Aşk bir şem'-i ilâhîdür benüm pervânesi
Şevk bir zencîrdür gönlüm anın dîvânesi"
Hayâlî

"Yukarıdaki dizelerde altı çizili kelimelerden yola çıkarak şiirlerin yazıldıkları dönemin "aşk" anlayışı ve sosyal hayatı ile ilgili neler söylenebilir? Sözlü olarak ifade ediniz." sorusu sözel zekâyı geliştirme stratejilerine içerik ve yöntem açısından uygun bir örnektir.

Ölçme değerlendirme bölümünde divan şiiri ile ilgili herhangi bir örneğe yer verilmemiştir.

Şiirde Ahenk (ses ve ritim) konusu, hazırlık kısmında divan şiiri üzerine bir çalışma yapılmamıştır.

Bu konunun İnceleme bölümünde Şeyhülislâm Yahya'nın bir gazel'i, Ziya Osman Saba'nın Bütün Saadetler Mümkündür şiiri ve Köroğlu'nun bir koçaklaması örnek olarak incelenmiştir. Genel olarak şiir bilgisini öğrenciye vermeyi hedefleyen bu ünitedeki sözel zekâyı doğrudan etkileyecek olan soru "Yukarıdaki şiirlerde bulunan ses ve ritim farklılıklarının sebeplerini tartışınız. Ulaştığınız sonucu defterinize yazınız" sorusudur. Bu soruda sözel zekânın öğretim stratejilerinden olan yazma etkinliği, sosyal ve müziksel zekânın öğrenme stratejileriyle desteklenmiştir. Pek çok zekâ alanının kullanılarak öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıran bu soru ÇZK' nın temel özellikleri arasındadır.

Anlama Yorumlama bölümündeki sözel zekânın gelişimini etkileyecek sorular yine farklı zekâ alanlarının gelişimine tesir edecek yöntemlerle desteklenmiştir. Asonans, aliterasyon ve iç kafiyenin tanımıyla karşılarında Sezai Karakoç, Ziya Osman Saba ve Fuzûlî'den alınan dizelerin, bu terimlerle eşleştirilmesi ve bu eşleştirme nedenlerinin deftere yazılması istenmiştir. Bu soru "deftere yazınız" ibaresini kullanması bakımından sözel zekânın gelişimini etkiler. Bu konuya ilişkin son soruda, bir önceki soruda sorulan kısa ve uzun hecelerin gösterilmesi ile ilgili soruyla bağlantılı olarak, yapılan çalışmanın öğrenciyi nasıl bir sonuca götürdüğünün sözlü olarak ifade edilmesi beklenmektedir. Bu soru yine öğrencinin bilgi ve düşüncelerini sözlü olarak ifade ettirmesi bakımından sözel - dilsel zekânın gelişimini olumlu etkileyecektir.

Ölçme değerlendirme sorularında divan şiirleriyle ilgili verilen sorularda sözel zekâ ile bağlantılı bir soruya rastlanmamıştır.

Şiirde Yapı konusunun İnceleme sorularında Râsih'in gazelinden bir metin örnek olarak incelenmiştir. Bu bölümde sözel zekâyı doğrudan ve dolaylı yoldan geliştirecek sorulara yer verilmiştir. Örneğin; "Gazel, Semai ve Lavinia'nın yapılarının nasıl oluştuğunu ve farklı olmasının sebeplerini tartışınız. Ulaştığınız sonuçları defterinize yazınız." soruları ile öğrencilerin farklı dönemlere ait şiirler

üzerine düşünmesi ve bu düşüncelerini arkadaşları ile tartıştıktan sonra yazılı olarak ifade etmesinin istenmesi sözel zekânın gelişmesi için fırsat oluşturacaktır.

Anlama yorumlama sorularında divan şiiri ile alakalı sözel zekâ gelişimine doğrudan etki edebilecek çalışma ve soru yoktur. Fakat görsel malzeme olan tablo ve şemaların doldurulmasının istenmesi dolaylı yoldan dilsel zekânın gelişimine etki eder.

Ölçme değerlendirme sorularında boşluk doldurma sorusu "Şiirde yapının bozulması ..... anlamında da bozulmasına yol açar." şeklindedir ve sözel zekânın ölçütleri arasında dolaylı olarak yer alır.

Şiirde ve Gelenek konusunda divan şiiri örneklerinden herhangi bir metin işlenmemiş olmasına rağmen, anlama ve yorumlama soruları arasında Necâtî, Bâkî, Nâilî, Nedîm ve Keçecizade İzzet Molla'nın her birinden alınan birer beyitle divan şiiri geleneğinin özellikleri verilen tabloya yazdırılarak, görsel zekâ desteğiyle sözel zekânın gelişmesine hizmet edilmiştir.

Ölçme değerlendirme sorularında sözel zekânın öğretim stratejilerine rastlanmamıştır.

Manzume ve Şiir Örneklerini İnceleme konusunda Nâbî ve Necâtî Bey'den gazel örnekleri verilmiştir. Sözel zekânın gelişimini yazma ve sözlü ifade etme becerileri ile destekleyen sorulara rastlanmıştır. Gazelin ritim-ahenk, nazım şekli ve birimi, gazellerdeki bazı beyitlerinden hareketle şairin ve şiirin yazıldığı dönemin zihniyeti hakkında söylenebileceklerin yazılması, yazma becerisi ile ilişkilendirilerek sözel zekânın gelişimine katkı sağlarken yine işlenen gazellerden alınan beyitlerden hareketle dönemin sosyal durumu ve gerçeklik unsurlarının anlamla bağlantısının sözlü olarak ifade edilmesi de sözel zekânın öğretim stratejilerine uygun olarak bu zekâ alanının geliştirilmesine fırsat verir.

YY'a göre hazırlanan Türk Edebiyatı kitabında, Anlatmaya Bağlı Edebi Metin Örneklerini İnceleme konusunda ele alınan mesnevi nazım şekline Şeyhî'nin Harname metninden bir bölüm alınmıştır. Bu metinlerde de diğer metinlerde olduğu gibi zekâ alanlarının en üst düzeyi kabul edilen sözel zekâ unsurları fazlaca kullanılmıştır. "Harnamedeki çatışmayı ve temayı bularak defteriniz yazınız." sorusu yazma becerisini etkileyecek soru örneklerinden sadece birine örnek olarak alınmıştır.

Şimşek Yayınlarına ait Edebiyat 1 kitabında manzum eserler bölümünde ele alınan hazırlık çalışması soruları çoğunlukla sözel zekânın gelişimi ile ilgilidir. Kitabı hazırlayanlar her ne kadar ÇZK'nın zekâ alanlarından olmasa da 1992 EP' ye göre hazırlanan kitaplarda da görüldüğü üzere, sözel zekâ diğer tüm zekâ alanlarının üstünde değerlendirilir.

Fuzûlî ve Nâbî'den alınan gazel örneklerine ait hazırlık çalışmalarındaki; "Şairin kişiliği ve aşk anlayışı hakkında bilgi edininiz." sorusu öğrenciyi bireysel olarak araştırma ve öğrenmeye yönlendirmesi bakımından sözel-dilsel zekânın inceleme alanına girmektedir. Nedîm'in Şitâiyyesi ile ilgili olarak öğrenciyi etkilemiş herhangi bir kış manzarası hakkında ya da kışla ilgili bir anısını kompozisyon yazarak sınıfta okunmasının istendiği soru, öğrenciyi yazılı ifadeye yönlendirip, sesli okuma yaptırdığı için sözel zekânın öğretim yöntemlerini kullandırır.

Yahya Bey divanından alınan murabbanın hazırlık çalışmalarında içsel zekâ ile ilişkilendirilen soru "Özlem duygusuna kapıldığınızda hissettiklerinizi defterinize yazınız." şeklindedir ve kompozisyon çalışması yaptırdığı için dilsel zekâyı geliştirir.

Klasik Edebiyatta Belli Başlı Nazım Türleri konusunda Fuzûlî'nin gazeline ilişkin araştırma sorularının nerdeyse tamamı dil becerilerini geliştirmeye yöneliktir. "Şairin aşk derdi içinde huzur bulduğunu dile getiren ayrıntıları gösteriniz." sorusu bunlardan birine örnek teşkil eder. Okuduğunu detayları ile anlayan sözel zekâsı gelişmiş öğrenci, okuduğu gazeldeki ayrıntıları da kolayca görebileceği için bu soru

sözel zekânın ortaya çıkmasına uygun şekildedir. Parçada yer verilen aşk enginliğine ulaşmanın tasavvufla bağlantısının açıklanacağı diğer soru, kavram ilişkilerini buldurma yönüyle sözel zekânın öğretim stratejileri arasında değerlendirilir. Şairin sevgiliye kavuşmak için kullandığı benzetme ve karşıtlıkların bulduruldığı soru, şiirdeki anlam bütünlüğünü kelimelerin çeşitli anlamlarda kullanılmasıyla ilişkilendirildiği için bu tip sorular da sözel zekânın gelişmesine katkı sağlar.

Nabî Divanından alınan gazele ait beyitlerin tümü arasında anlam bütünlüğünü bulduran araştırma sorusu sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler tarafından kolayca cevaplandırılacak niteliktedir. "Gelür gider" sözünün beyitlere anlam bakımından kattıklarını açıklayınız sorusu, kelime ve kelime gruplarının şiirlerde yüklendikleri görevleri kavrayabilme özelliğiyle sözel zekânın öğretim yöntemleri arasında yer almaktadır.

Sözel zekâsı gelişmiş öğrenci kelimelerin anlamlarıyla oynamaktan zevk alır. Nedîm'in kasidesi için hazırlanan araştırma sorusunda; gamın özellikle kış günlerinde arttığı hatırlatılarak, beyitlerde geçen "akar, dam/dumlamak" kelimeleriyle iki anlama gelebilecek beyitlerdeki anlamların belirlenmesi istenmektedir. Sözel zekâ unsurları özellikle şiirlerde baskındır. Buna istinaden özellikle divan şiirlerinde yer alan anlam çeşitliliğinin farkına vardırıldığı bu soru sözel zekânın gelişmesine hizmet etmektedir.

Yahya Bey'den alınmış murabba'ya ait araştırma sorularından; bugün söylenişi ve yazılışı değişmiş kelimelerin buldurulması, öğrencinin kelime hazinesini genişleteceği için sözel zekânın uygulanması imkanı sunar.

Divan şiirlerinde sıkça rastlanan edebî sanatlar da tamamıyla sözel-dilsel zekânın inceleme alanına girmektedir. Bu bağlamda Nedîm'in şarkısındaki bildiği bir şeyi bilmezmiş gibi davranılan sözlerin hangi beyitte olduğunu öğrenciye yönelten soru, sözel zekânın geliştirilmesi için imkân sağlamaktadır.

Sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler günlük dilde fazlaca kelime kullanırken,

atasözü ve deyimleri de çoğu zaman kullanırlar. Bu özellikle bağlantılı olarak Ziya Paşa'dan alınan Terkib-i Bentteki atasözü ve vecize değerindeki sözlerin gösterilmesi sözel-dilsel zekânın kullanılmasını sağlamaktadır.

Serhat Yayınları Edebiyat 1 kitabında divan şiirlerine ait hazırlık bölümünde "Günlük konuşmalarımızda abartılı sözlere yer vermeli miyiz? Niçin? Açıklayınız." sorusu Fuzûlî'den alınan gazelin hazırlık etkinliğidir ve bu etkinlik öğrenciye araştırma yaptırma açısından sözel zekâ alanını geliştirmeye yöneliktir. Gazel ile alakalı başka bir soru Nâbî'nin hazırlık bölümünde "Gazel okumak sözünün Türk müziğinde ve halk arasında hangi anlamlarda kullanıldığını öğreniniz."dir. Bu soru sözel zekâsı gelişmiş öğrencinin kelime hazinesine yeni bir kavram katması nedeniyle sözel-dilsel zekânın geliştirilmesi için uygun bir sorudur. Nef'î'den alınan kaside örneğinin hazırlık bölümünde yer verilen "Devletin sanatçıları koruması sanatın gelişmesini ne yönde etkiler? Bunu bir örnekle açıklamaya çalışınız." sorusu öğrencilerin dilsel becerilerini kullanmalarını sağladığı için sözel-dilsel zekânın öğretim yöntemlerine uygundur.

Serhat Yayınlarında da metin üzerinde çalışmalar bölümü, Şimşek Yayınları araştırma sorularında olduğu gibi daha çok incelemeye yöneliktir. Sorular konuyu anlama, şiirlerdeki sanatlarını bulmaya, kalıplaşmış kelime gruplarını tespit etmeye ve şiirdeki bazı kavramların şiire kattığı anlam zenginliğini açıklamaya yönelik olarak gruplandırılabilir.

Nabî gazel örneğinde verilen ölçülerin evrensel olup olmadığı hakkındaki soru, öğütlerin günümüzdeki kullanımı ile şiirin yazıldığı dönemdeki mahiyetini açıklamaya yöneliktir ve sözlü ya da yazılı ifade edileceği için sözel zekânın öğretim stratejileri arasına girer. Nef'î'nin kaside örneğindeki "Şiirde Edirne şehri, padişahın sarayı, Edirne'den geçen Meriç Irmağı ve kolları neye benzetiliyor? Açıklayınız." sorusu şiirdeki betimlemeyi tespit ettirmeye yöneliktir. Kelimelerin gerçek anlam, yan ve mecaz anlam halindeki kullanımını gerektirecek olan bu inceleme sözel zekâ unsurlarını taşır. Taşlıcalı Yahya'nın Murabba metninde, şiirin temasını söyleyiniz, sorusu sözlü ifadeye dayanmaktadır ve bu yönüyle sözel zekâyı geliştiricidir.

Aynı metinde yer alan; "Göz açtırmaz ne demektir? Belâ yağmurunun göz açtırmaması, ağlatması sözüyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız." sorusu sözel zekânın dilin anlatımsal becerilerine sahip olmayı gerektirmemektedir. Ziya Paşa'nın Terkib-i Bend'ine ilişkin metin üzerine çalışma sorusu, bendin konusunu ve bentle verilmek istenen iletiyi söyleyiniz şeklinde olup, dilin anlamsal boyutlarına sahip olan öğrenciler için sözel zekâyı geliştirmeye yöneliktir.

İnkılâp Yayınlarına ait Edebiyat 1 ders kitabındaki hazırlık çalışmaları, işlenecek konu ile ilgili kısa bilgiler içermektedir. Öğrenciye yöneltilen soru neredeyse yoktur. Sözel zekânın uygulama alanına girebilecek sorular; "XIII. XIX. yy edebiyat dönemlerimizin başlıca yeni türlerini araştırınız." " Klasik Türk Şiiri'nin yazıldığı başlıca nazım biçimlerini araştırınız." şeklindedir. İnkılâp Yayınlarının hazırlık çalışmalarında diğer yedi zekâ alanının gelişmesine yönelik herhangi bir etkinlik yoktur.

İnkılâp Yayınları araştırmalar bölümünde "Feleklerin ahtan yanması, muradın şem'inin yanması, gül-i ruh-sâra karşı gözden su akması, gül mevsiminde suların bulunmaması sözlerini açıklayınız." sorusu Fuzûlî'nin gazeline ilişkin bir sorudur. Bu sözlerin şiire kattığı anlamı bulma sözel zekâsı gelişmiş öğrencilerin kolayca cevaplandırabileceği türdendir. Bu soru öğrencilerin kelime varlıklarını da genişleteceğinden sözel zekânın geliştirilmesi için uygun bir etkinliktir.

Nedîm'in İstanbul Kasidesi ile ilgili araştırmalarından "Üçüncü beyitte İstanbul'un güzelliği nasıl anlatılıyor? Bu benzetmede dünya, gül bahçesi, cennet sözcükleri arasında kurulan bağı açıklayınız." sorusu, sözel zekâyı; anlatım, kelime anlamı ve anlam bütünlüğü açısından geliştirici doğrultudadır. Aynı metinde kasidede geçen; şehr, yekpare, mülk, bahr, hata v.b. gibi halen kullandığımız sözcüklerin anlamdaşının bulduruldu ğu soru yine öğrencinin kelime dağarcığını genişletmeye yönelik olduğundan, sözel zekânın öğretim stratejilerine uygundur.

Hüsn-ü Aşk metninde şairin kullandığı masal ögelerini buldurup, bu ögelerin kullanımındaki benzetmelerin uygun olup olmadığını açıklatan araştırma çalışması

sözel zekânın sözlü ifade edebilme becerisi ile doğrudan ilişkilidir. Yazı türleri hakkında da bilgiye sahip olan öğrenciler için bu etkinlik, dilsel zekânın gelişmesine katkı sağlar.

Ziya Paşa'dan alınan Terkib-i Bend örneğinde araştırma sorusu olarak verilen şiir, konu yönünden inceleme çalışması sözel zekânın öğretim stratejilerinden olan okuma ve yorumlamaya uymaktadır. Okuduğu metnin konu ve temasını sözel zekâsı gelişmiş olan öğrenci kolayca tespit eder.

4.2.2. Kişilerarası -Sosyal Zekâ

Etkileşim içinde işbirliğine dayalı öğretim yöntemleri sayesinde sosyal zekâsı gelişen öğrenciler daha kolay öğrenirler. YY temelli hazırlanan 9. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabında grup çalışmasına, 1992 yılında kabul edilen EP' ye göre hazırlanmış edebiyat kitaplarından daha fazla yer verilmiştir.

Şiir İnceleme Yöntemi Konusunda öğrencilerin sosyal zekâlarının gelişimini etkileyecek iki soru ile karşılaşılmıştır. "İlahi, Gazel, Karanfil, (Ahmet Haşim) Karanfil (Orhan Veli) şiirlerinin farklı dönemlere ait olduklarını hangi kavram, kelime ve söyleyiş özelliklerinden çıkarırız? Tartışınız." ve " Bir şiiri kendinden önceki şiir gelenekleriyle hangi yönlerden ilişkilendirebiliriz? Tartışınız." soruları sosyal zekânın önemli tekniklerinden "tartışma" etkinliği kullanılarak bu zekânın gelişimini olumlu yönde etkilemeyi hedeflese de uzun soluklu tartışma oluşturmaya müsait değildir. Öğretmen sınıfı gruplara ayırarak ve bu etkinliği farklı sorularla destekleyerek münazara ortamı kurabilirse sosyal zekânın gelişmesine daha fazla yardımcı olabilir.

Benzer şekilde, sosyal zekâyı geliştirmeyi hedefleyen fakat tartışma konusu olarak zayıf olan bir soru da, işlenen şiirdeki söyleyiş tarzı ve konular arasındaki ilişkiyi tartışınız şekliyle şiirde ahenk konusunda yer almıştır.

Harname metninin inceleme soruları olan şiir kahramanları öküz ve eşeğin seçilme nedenlerinin tartışılması ile seçilen beyitler baz alındığında (75. ve 88. beyitler) metindeki sembolik anlatımın sebepleri üzerinde tartışılması sosyal zekâ unsuru arasında yer almaktadır.

Şimşek Yayınlarına ait Edebiyat 1. sınıf ders kitabında sosyal zekânın gelişimini etkileyecek tek soru Nef'î divanından alınan kasidenin hazırlık çalışmalarındaki, "Edebiyat ve şiir konusunda öğrendiklerinizi göz önünde bulundurarak, şiirin belli bir maksatla yazılması konusundaki düşüncelerinizi tartışınız." sorusudur. Bu soruda sınıf gruplara ayrılır ya da fikir paylaşım çiftleri oluşturularak tartışma yaptırılırsa, sosyal zekânın gelişimine daha fazla katkı sağlanmış olur.

Serhat Yayınları ve İnkılâp Yayınlarından çıkan Edebiyat 1. sınıf ders kitabındaki hazırlık çalışmaları bölümünde sosyal zekâyı geliştirici herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Öğrenciler grupla çalıştırılma yerine bireysel çalışmalara, yazılı veya sözlü olarak kendilerini ifade etme etkinliklerine yönlendirilerek, daha çok sözel zekâlarının geliştirilmesi sağlanmıştır.

Şimşek Yayınları Edebiyat 1. sınnıf ders kitabında bulunan metinlere ilişkin verilen araştırma soruları tartışmaya dayalı olduklarından, sorular sosyal zekânın gelişimine doğrudan bir katkıda bulunmaz; fakat sosyal zekânın öğretim stratejilerinden; fikir çiftleri oluşturma, grup çalışması yapma yöntemleriyle desteklenebilir. Nâbî'nin Gazel'inde, Şeyh Gâlip'in Hüsn-ü Aşk'ında verilen tartışma soruları metinle ilgilidir ve öğrencilerin grup oluşturarak yorum yapmalarına elverişli değildir. Bu açıdan araştırma soruları sosyal zekânın gelişimine olumlu tesir etmez.

Ziya Paşa'nın Terkîb-i Bend'inde öğrencilerden kişinin özgün olabilmesinin bağlandığı düşünceyi tartışmaları beklenmektedir. Bu tartışma ortamı fikir paylaşma çiftleri oluşturularak düzenlenirse sosyal zekânın gelişimine yardımcı olabilir.

4.2.3. Kişisel - İçsel Zekâ

İçsel zekâsı gelişmiş öğrenciler kendi kendilerine grup çalışması olmayan etkinliklerde daha başarılı olacaklardır. 2005 EP' ye göre hazırlanmış 9. sınıf Edebiyat kitabındaki divan şiirlerinde öğrencinin içsel zekâsını doğrudan geliştirmeye yönelik sorulara rastlanmamaktadır. Daha çok sözel zekâyı etkileyen sorularda öğrenciyi grup çalışmasına yönlendirmeyen sorular dışındakileri bireysel olarak cevaplayacağını kabul edersek içsel zekânın gelişimine dolaylı yoldan etki eder denilebilir.

Şimşek Yayınları Edebiyat 1. sınıf ders kitabında "Sevdiklerinden, yakın çevresinden ilgi görmeyen bir insan, ne tür duygulara kapılabilir? Kendi yaşantılarınıza dayanarak açıklayınız." sorusu kendi hislerine önem veren ve bireysel olarak yaşamayı tercih eden içsel zekâsı gelişmiş öğrenciler için, öz benliklerine dönmeyi sağlayacak bir sorudur. Kendi duygularını temel alarak düşüncelerini açıklamak, bu zekâ alanı gelişmiş öğrenci için pek hoş bir durum olmasa da bu soru tamamen içsel zekânın geliştirilmesine yöneliktir.

Klasik Edebiyatta Belli Başlı Nazım Türleri konusunda verilen Terkîb-i Bend örneğinin hazırlık çalışmasında, çevresinde gördüğü olumsuzluklardan ötürü karamsarlığa düşen insanlardan bir örneğin sınıfta tartışılması, tamamen içsel zekânın gelişimine yönelik hazırlanmıştır.

Şimşek Yayınları Edebiyat 1. sınıf ders kitabında bulunan tema ve ana fikir buldurmaya yönelik olan araştırma soruları, ele alınan metinlerin incelenmesine yöneliktir. Bu sorular, öğrencilerin duygusal gelişimlerine katkı sağlarken, içsel zekâyı da kısmen geliştirmeye yöneliktir.

Serhat Yayınları Edebiyat 1. sınıf ders kitabında, Yahya Bey Divanından alınan Murabba örneğine ait hazırlık etkinliğindeki, "Üzüntülü anlarınızda kimlerden yardım beklersiniz?" sorusu sıkıntı ve mutlu anlarını tamamen kendi benliğiyle paylaşmayı tercih eden, içsel zekâsı gelişmiş öğrenciler için, öze dönük zekânın

gelişimine katkıda bulunacaktır. Aynı kitapta içsel zekânın öğretim stratejilerine uygun diğer bir soru "İnsanlar daha çok hangi mevsimde hüzünlenirler?" şeklindedir. Öz benliğinde hislerini tek başına yaşayan içsel zekâsı güçlü öğrenciler için bu tip hissettiklerini söyleme soruları öze dönük zekâlarının gelişimini sağlamaktadır.

Serhat Yayınları'ndan çıkan Türk Dili ve Edebiyatı 1. sınıf ders kitabında ele alınan metinlerle ilişkili olan sorular incelemeye dayalı olması nedeniyle daha çok sözel zekânın gelişimine etki eder. İçsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin kendilerini özgür hissetmelerini sağlayacak çalışmalar bu sorularda yer almamaktadır. Divan şiiri konusunda örnek olarak verilen şiirlerin şekil ve içerik açısından incelenmesini sağlayan sorular, doğrudan içsel zekânın gelişimine yönelik unsurlar taşımamaktadır. Öğrencilerin iç yaşantılarına etki edecek sorulara rastlanamamıştır. Terkib-i Bend (Ziya Paşa) şiirlerinin temasını buldurmayı amaçlayan sorular, duygusal anlar yaşatmak ve öğrencilerin kendilerini ölçmeleri hususunda yetersizdir; ancak içsel zekâsı gelişmiş olan öğrencilerin dolaylı olarak iç dünyalarına yönelmelerini sağlayabilir.

İnkılâp Yayınları Edebiyat 1 kitabında yer verilen hazırlık bölümünde öze dönük-içsel zekânın gelişimine olumlu tesir edecek herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

İnkılâp Yayınları Lise 1 Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında sorular genellikle bilgiyi buldurmaya yöneliktir ve öğrencilerin kendi iç seslerini dinlemelerine olanak sağlar. Gazel (Nâbî) şiirlerinden çıkarılacak sonuçlar ile ele alınan duygular öğrencilere sorularak, duygusal gelişimlerine katkıda bulunur.

Davranışçı kurama göre hazırlanmış, 1992 Türk Dili ve Edebiyatı programına dayalı olarak, incelediğimiz Şimşek, Serhat ve İnkılap Yayınları Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında, öğrencilerin ünite sonlarında bilgilerini ölçmelerini esas alan çoktan seçmeli testler, bireysel çalışmaya dayansa da, şıklar arasında seçim yapan öğrencilerin içsel zekâlarını geliştirmeye yönelik değildir.

4.2.4. Görsel - Uzamsal Zekâ

Kitapta divan şiirleriyle ilgili iki benzer görsel kullanılmıştır. Nedîm'in ve Rasîh'in gazelini görselleştirmek için şekil 4.1. de olduğu gibi Fazıl Enderuni'nin görsellerine yer verilse de bunlar divan şiirine ait mazmunlar hakkında zihinde canlandırılmalarına yardımcı olmamaktadır.

Şekil 4.1. MEB Edebiyat (S:27)

Kitapta divan şiiriyle alakalı sadece tablolara yer verilmiştir. Diyagram, kavram haritası ve şema kullanılması öğrencinin konuyu beyninde görselleştirip tekrar etmesini sağlar. Kitap görsel olarak bu düzenleyici araçlar noktasında eksik kalmıştır.

İnceleme, Anlama ve Yorumlama, Ölçme ve Değerlendirme soruları da öğrencilerin görsel-uzamsal zekâlarının geliştirilmesine yönelik sorularla desteklenmiştir.

“Evc-i hevâda sît-i çekâçâk-i tîğden
Âvâz-ı ra’d ü sâika reh güm-künân olur
Nef’î”

“Yukarıdaki beyitte kılıç, ok, davul sesleri ve insan haykırışlarının hangi kelimelerle yansıtıldığını aşağıda boş bırakılan yerlere yazınız.” sorusu tabloya istenilenlerin yazdırılması, sorunun görsel zekâ için kullanılan benzer araçlarla desteklendiğini gösterir.

Şiir inceleme yöntemi konusunda; Fuzûlî, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı’dan alınan şiirler ve anonim şiirle birimlerinin karşılarındaki tabloda verilen terimlerle eleştirilmesi sorusu; renklendirilip tablo kullanıldığı için görsel zekânın gelişimine katkı sağlar.

Aynı konunun ölçme ve değerlendirme sorularında aynı şekilde tanımlar ve terimler tablo halinde verilmiştir ve öğrenciden eşleştirme yapması istenmiştir. Kitaptaki tablo ve şemalar tek renk olsa da görsel zekânın öğretim stratejileri arasındadır.

Manzume ve Şiir Örneklerini İnceleme konusunda benzer şekilde; gazelin nazım şekli ve nazım birimini verilen tabloya yazınız ve gazelin her birimini konu bakımından inceleyip aşağıya yazınız soruları, altlarında verilen tablolara cevaplandırıldığı için görsel olarak desteklenmiştir. Renkler kullanılarak tablolara cevaplandırılması istenen bu sorular sözel zekâ temelli olup, görsel materyallerle desteklenmiştir. Dolayısıyla inceleme ve anlama yorumlama sorularında yer alan bu sorular doğrudan değil dolaylı yoldan, divan şiirinin öğrenimini görsel zekâ ile desteklemektedir.

Ölçme ve değerlendirme sorularında kullanılan tek ve güçlü görsel materyal bulmacadır. Fakat kullanılan bulmaca divan şiirleri ile bağlantılı değildir. Genel olarak şiir hakkındadır.

DK'ya dayalı TDE programına uygun şekilde hazırlanan ders kitaplarında ele alınan metinlere ilişkin sorular yer almamaktadır. Sorular çoğunlukla anlama ve açıklamaya yönelik olup, sözel zekâya hitap etmektedir. Bazı bölümlerde uzamsal zekâyı geliştirmeye bağlı sorulara rastlanılmakta, ancak görsel zekâ dikkate alınmamaktadır.

Görsel zekâyı destekleyecek herhangi bir malzeme, Hüsn-ü Aşk metninden başka bir yerde kullanılmamıştır. Hüsn-ü Aşk metninde kullanılan benzer araç, Şeyh Galip'in resmidir. Bu resim öğrencilerin şiirle bağlantı kurmasına ya da daha kolay öğrenmesine herhangi bir kolaylaştırıcı unsur katmamaktadır.

Hazırlık çalışmalarında ise görsel zekânın öğretim stratejilerine uygun hiçbir etkinliğe rastlanmamıştır.

İnkılâp Yayınları Edebiyat 1 kitabında hiçbir görsel malzeme kullanılmadığı gibi, hazırlık çalışmalarında da görsel zekânın gelişimini sağlayacak herhangi bir etkinlik yoktur.

Serhat Yayınları Edebiyat 1 kitabındaki hazırlık bölümünde hiç bir görsel zekâ unsuru yer almamıştır; fakat konu sonlarına yerleştirilmiş üç adet görsel araç kullanılmıştır. Bu görsel araçlar Eski İstanbul resimlerindendir ve öğrencilerin metinlerle bağlantı kurup, zihinde canlandırma yaparak kolay öğrenmesini sağlayacak resimler değildir.

Şimşek, Serhat ve İnkılâp Yayınlarından çıkan TDE 1 kitaplarındaki metin üzerine çalışmalar, araştırmalar ya da araştırma sorularında görsel zekâyla ilişkili unsurlara rastlanmamıştır. Kitaplar davranışçı kuramın etkisinde ve sorular sözel zekâya yöneliktir, diğer zekâ alanları dikkate alınmamıştır.

Şimşek, Serhat ve İnkılâp Yayınlarından çıkan TDE 1 ders kitaplarında ünite sonlarına yerleştirilmiş olan çoktan seçmeli testler görsel zekâya uygun değildir.

4.2.5. Müziksel - Ritmik Zekâ

Şiirde ahenk (ses ve ritim) konusunda Şeyhülislam Yahya'dan alınan gazel örneği ve Köroğlu ile Ziya Osman Saba'nın şiirlerindeki ses ve ritim farklılıklarını belirlemeye ilişkin soru öğrencilerin müziksel zekâsını geliştirmeye yöneliktir. Anlama ve yorumlama bölümündeki sorularda yer verilen Nef'î'nin bir beyitindeki seslerin, beyitin anlamına katkısının sorulması da müziksel zekânın öğretim stratejilerine bağlı olarak ritmik zekânın gelişmesini sağlar.

Şiirde Yapı Konusunda Muhibbî'den alınan gazel örneğindeki ritim, ahenk ve birimlerin nazım şeklinde uygunluğunun belirlenmesi müzik zekâsının ilerlemesine katkı sağlar. Manzume ve Şiir Örneklerini İnceleme konusunda, inceleme sorusu olan gazelin (Nabî) ritim ve ahenk unsurlarını bulma müzik zekâsının gelişimini olumlu yönde etkilemektedir.

Şimşek Yayınları Edebiyat 1 kitabında müziksel-ritmik zekânın gelişimine katkı sağlayacak tek soru Nedîm'den alınan şarkı metnine ait, hazırlık çalışmasındaki "Bu şarkının bestesiyle okunurken üçüncü mısrasında nasıl bir ezgi değişikliği oluyor? Belirtiniz." sorusu iledir. Bu soru bilinçli bir şekilde müzik zekâsını geliştirme amacıyla hazırlanmamıştır. Fakat farkında olunmadan müziksel zekânın öğretim stratejilerine uygun olarak sunulmuştur.

Serhat Yayınları Edebiyat 1 kitabında da yine fark etmeden müziksel zekânın gelişimine olumlu tesir edecek soru; Yahya Kemal Beyatlı'nın bestelenmiş şiirlerinden birini okuyunuz sorusudur. Her ne kadar Yahya Kemal Beyatlı klasik edebiyat döneminde yaşamasa da aruz ile yazdığı şarkısını kitaba örnek olarak aldıklarından, bu soru incelenmiştir.

İnkılâp Yayınları Edebiyat 1 kitabındaki hazırlık çalışmalarında herhangi bir müziksel zekâ unsuru yer almamıştır.

1992 EP doğrultusunda hazırlanan TDE 1 kitaplarından incelediğimiz Şimşek

ve Serhat Yayınları metin altı sorularında müziksel-ritmik zekâ ögesi bulunmamaktadır. İnkılâp Yayınlarında yer alan Taşlıcalı Yahya Murabba örneğindeki, son dizelerin yinelenmesinin ses bakımından şiire kazandırdıkları sorusu da müziksel zekânın gelişmesini sağlayabilecek tek sorudur.

4.2.6. Matematiksel – Mantıksal Zekâ

Bu zekâ alanında öğrencinin daha çok soruları gruplandırma ve ilişkilendirme yöntemlerini kullanarak öğrenmesi kolaylaştırılır. Mantıksal-Matematiksel zekâ'nın gelişimini doğrudan etkileyecek tek soru şiirde ahenk konusunda inceleme bölümünde sorulan; "Aruz ölçüsü, kısa ve uzun heceleri belli bir düzen içinde sıralanmasına dayanır. Açık ve kısa heceler "." İle kapalı uzun heceler "-" ile gösterilir. Sizde verilen dizedeki parantezlerin içine (.) ve (-) işaretlerini dikkate alarak yerleştiriniz. " sorusu ile kullanılmıştır.

Şimşek, İnkılâp ve Serhat Yayınlarına ait Edebiyat 1 kitaplarında, manzum eserler ünitesinin divan şiirlerinde matematiksel-mantıksal zekâyı geliştirecek sorular aruz ölçüsünü buldurmaya yönelik sorular ve mukayese yaptırmaya yönelik sorulardır.

Şimşek Yayınlarında matematiksel-mantıksal zekânın geliştirilmesini sağlayan tek soru, Fuzûlî'ye ait gazeldeki birinci beyitin açık ve kapalı hecelerini bulduran sorudur. Açık/kapalı hecelerin buldurulması beyitleri gruplandırıp kolayca kodlamayı sağladığı için mantıksal-matematiksel zekâ unsurudur.

İnkılâp Yayınlarında Nedîm'den okunan İstanbul Kasidesi ile Nef'î'den okunan kasidenin ölçü yönünden karşılaştırılması matematiksel zekanın kullanılmasını sağlayacaktır. Birden fazla veri arasında karşılaştırma yapabilme mantıksal zekâ becerisi olduğu için bu soru mantıksal zekânın gelişimini sağlar.

Serhat Yayınlarında mantıksal zekâ unsuru taşıyan tek soru Şeyh Galip'in

Hüsn-ü Aşk'taki; şiirin kalıbını beyit üzerinde uygulayınız sorusudur.

4.2.7. Doğacı Zekâ

Yapılandırmacı yaklaşım temele alınarak hazırlanmış Türk Edebiyatı kitabında doğacıya zekâyı doğrudan ya da dolaylı yoldan etkileyecek herhangi bir veriye rastlanmamıştır.

Serhat ve İnkılâp Yayınlarına ait kitaplardaki divan şiirlerinde doğacı zekâ unsurlarına hiç rastlanmazken, Şimşek Yayınlarında Nef'î'nin kasidesinde bahar mevsimiyle ilgili ayrıntılar buldurulmuş ve insanın üzerinde gösterdiği etkilerin hangi ifadelerle sunulduğu sorusu yöneltilmiştir. Aynı kitapta Nedîm'in Kasidesiyle ilgili kış mevsiminin doğa varlıklarından hangilerini etkilediği ve varlıklar üzerinde nasıl bir değişim gözlendiği sorulmuştur. Bu sorular doğacı zekâyı doğrudan etkilemese de doğa ile sürekli başbaşa kalmayı tercih eden, doğacı zekâya sahip olan öğrenciler, mevsimlerin canlılar üzerindeki etkilerini ve varlıklardaki değişimi gözlemleme becerilerine sahip olmaları neticesinde bu soruyu doğacı zekâları ile cevaplandırırlar.

4.2.8. Bedensel - Kinestetik Zekâ

YY temele alınarak hazırlanmış Türk Edebiyatı kitabında Doğacı Zekâyı doğrudan ya da dolaylı yoldan etkileyecek herhangi bir veriye rastlanmamıştır.

Davranışçı kuram baz alınarak hazırlanan edebiyat kitaplarında bedensel-kinestetik zekânın gelişimi olumlu yönde etkileyecek herhangi bir unsur bulunmamıştır.

4.3. 10. Sınıf Edebiyat Ders Kitaplarındaki Divan Şiirlerine İlişkin Çoklu Zekâ Unsurları

4.3.1. Sözel – Dilsel Zekâ

Bu ders kitabında coşku ve heyecanı dile getiren metinler (şiir) konusunda ele alınan divan şiirlerinde I. Metin Bâkî'nin gazelidir. Bâkî'nin gazelinde metin altı soruları olarak sunulan sorularda; şiirin birim değerini ve sayısını yazınız, birimlerde anlatılanları ve şiirin temasını yazınız, şiirdeki hangi beyitin matla, makta, mahlas beyti ve beytülgazel olduğunu yazınız soruları, beyin fırtınası yapma ve düşüncelerini yazılı olarak ifade etme etkinliği yaptırılması bakımından sözel zekânın öğretim stratejilerine uygun olarak hazırlanmıştır. Aynı sorunun diğer bir alt maddesi olan; "Beyitlerin yerini değiştirerek okuduğunuzda gazelin anlamında bir değişiklik meydana geliyor mu , Neden?" sorusu öğrenciye okuma yaptırıp, anlam değişikliğinin nedenini ve yeni anlamını düşündürdüğünden sözel zekâ bu soruda da öne çıkarılmıştır.

" Şiirde anlatılanların olduğu gibi yaşanmasının mümkün olup olmadığını tartışınız. Sonuçları sözlü olarak ifade ediniz." "Yukarıda incelediğimiz nazım şeklinin özelliklerini maddeler halinde tahtaya yazınız.", "Belirlediğiniz nazım şekliyle önceki bölümlerde işlediğiniz Hoca Dehhani'nin şiiri arasında nasıl bir ilişki vardır? Sözlü olarak ifade ediniz." soruları görsel ve sosyal zekânın desteği ile öğrenciyi bir önceki metin ile ilişkilendirmekte, düşündürmekte, düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak ifade ettirmektedir. Bu yöntemleri kullanması bakımından sorular sözel-dilsel zekânın öğretim stratejilerini kullanarak bu zekâ alanının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Metin altı sorusu olarak verilen "Aşağıda gazelin her dizesinin son kelimesi verilmiştir. Bu kelimeleri şiirin anlam bütünlüğünü dikkate alarak okuyunuz. Değerlendirmelerinizi aşağıdaki bölüme yazınız." sorusu şiirin her dizesindeki son kelimeleri vurgulayarak öğrenciye okutmaktadır. Okuma becerisini kullanma sözel zekânın öğretim yöntemleri arasında yer alır. Ayrıca bu soru, seslerin benzerliğinden

oluşan kafiyeyi ve kelimelerin anlam bütünlüğünü buldurup, değerlendirilmelerini yazdırdığından sözel zekâya hitap etmektedir.

Diğer bir soruda gazelde kullanılan mazmunlar verilmiştir. Bu imgelerin şiirde nasıl kullanıldığını belirleyip kitapta verilen tabloya yerleştirilmesi öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirecektir. Bu soru sözel zekânın geliştirilmesi açısından uygun bir sorudur.

5. soruda öğrencilerin gazelde gerçek anlamları dışında (mecaz ve yan anlam) kullanılan sözcükleri bulmaları istenmiştir. Sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler kelime anlamlarını derinlemesine inceleme yeteneğine sahiptirler. Bu bakımdan soru sözel-dilsel zekâ alanı gelişmiş öğrencilerin kolaylıkla yapabilecekleri bir soru olup, sözel zekânın öğretim stratejilerine de uygundur.

Birinci metinde yine sözel-dilsel zekâsı iyi gelişmiş öğrencilerin öne çıkacağı ve bu zekâ alanının gelişmesini sağlayacak olan bir soru öğrencilere yöneltilmiştir. “Okuduğunuz şiirde edebi sanatların yapıldığı sözcükler ve söz grupları aşağıda verilmiştir. Bu edebi sanatların ne olduğunu ve nasıl yapıldığını tahtaya yazınız." sorusu kelimelerin derin anlamlarını bilen öğrencilerin dilsel zekâsını geliştiren bir öğretim stratejisidir. Öğrencileri divan şiiri geleneğine ait, incelenen gazeldeki özellikleri sözlü olarak ifade etmelerinin istendiği metin altı sorusunda divan şiirinin teorik bilgisinin uygulamaya çevrilmesi ÇZK 'nın genel unsurları arasında yer alırken bu bilgileri sözlü olarak ifade etmek sözel-dilsel zekânın gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Sözel-dilsel zekânın öğretim stratejileri arasında yorumlama ve beyin fırtınası da yer almaktadır. Öğrencinin yorumlama ve yorumladıklarını kısa bir yazı ile ifade etmesini isteyen "Yapısını, anlatımını ve temasını göz önünde bulundurarak şiiri yorumlayınız. Yorumlarınızı içeren kısa bir yazı yazınız ve yazınızı arkadaşlarınızla paylaşınız." sorusunda da yazılı olarak ifade etme becerisinin kullanılması sözel zekânın bu soruda kullanıldığını göstermektedir.

9. ve son soruda öğrencilerden, okudukları gazel ve araştırma sonuçlarından hareketle Bâkî'nin fikrî ve edebî yönü hakkındaki çıkarımlarının aşağıda verilen şemaya yazılması istenmektedir. Bu soruda çıkarımlarda bulunma dolaylı yoldan beyin fırtınası sayılır ve bu yönüyle sözel zekânın gelişmesine hizmet eder. Şema kullanılarak sonuçların yazılmasının istenmesi de görsel zekâ işbirliğiyle sözel-dilsel zekânın gelişimini sağlamaktadır.

Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (şiir) Konusunda incelediğimiz Divan şiirlerinden ikinci tür olarak Fuzûlî'nin Su Kasidesinden örnek verilmiştir. 7 adet metin altı sorusunda kasideyi tür ve şekil olarak öğretmeyi hedefleyen sorularda sözel-dilsel zekâyı geliştirmeye ve ortaya çıkarmaya çalışılmıştır. "Şiirin birim değerini ve sayısını yazınız." sorusuyla şiir şekil olarak incelenmiştir. Öğrenciye şiirin birim değeri ve sayısı yazdırılarak sözel zekânın öğretim stratejilerine yer verilmiştir. "Birimlerde anlatılanları ve şiirin temasını yazınız." sorusuyla öğrenci düşünmeye ve yorumlamaya yönlendirilerek sözel-dilsel zekâ alanına öncelik verilmiştir. "Kasidenin nesib, girizgâh, methiye, fahriye ve dua bölümlerini belirleyiniz. Bu bölümlerin kaçıncı beyitler arasında olduğunu ilgili bölüme yazınız." sorusuyla yine öğrencinin şiiri düşünüp yorumlaması ve yorumlarının yazdırılmasıyla ÇZK 'nın sekiz zekâ alanından sözel-dilsel zekâ alanı öncelikli öğretim stratejisi olarak kullandırılmıştır. "Beyitler arasındaki ilişkiyi anlam ve ses yönünden inceleyiniz. Sonuçları sözlü olarak ifade ediniz." ve "Şairin kişisel duyarlılığını ve hayal gücünü en iyi ifade eden beyit hangisidir, Neden?" sorularının cevaplarını öğrencilerin sözlü olarak vermesi sözel-dilsel zekânın kullanılmasını gerektirmektedir. Aynı soru içerisinde verilen "Yukarıda incelediğiniz nazım şeklinin özelliklerini maddeler halinde tahtaya yazınız." sorusu öğrencinin öğrendiklerini maddeler halinde toparlamasını matematiksel-mantıksal zekâsını kullandırarak sağlar. Bilgileri yazıya geçirmeleri de sözel zekânın gelişimine olumlu tesir eder.

Divan şiiri örneklerinden Fuzûlî 'nin Su Kasidesi'ndeki "Seçilen bir beyitten hareketle kasidede en çok tekrar edilen sesleri ve bu tekrarın şiire etkisini söyleyiniz." sorusu seslerin şiire katkısını düşündürdüğü ve bunu sözel olarak ifade

ettirdiği için, müziksel zekânın da kullanımıyla, sözel-dilsel zekânın gelişmesini sağlamaktadır.

“Her beyit sonunda tekrar edilen "su" sözcüğü ile verilen resim arasında nasıl bir bağlantı vardır?” sorusunun cevabı sözel olarak verileceğinden sözlü ifadenin gelişimini sağlar ve bu yönüyle sözel zekâ unsuru taşımaktadır.

Karşımıza çıkan "Şairin mecaz, imge ve söz sanatları kullanmasının sebeplerini sözlü olarak ifade ediniz." sorusu, sözel zekâya sahip olan öğrencilerin dildeki karmaşık anlamları iyi değerlendirebilmeleri baz alındığında, sözel-dilsel zekânın gelişimine önemli bir katkıda bulunacaktır. Bu sorunun şiirdeki mecaz, imge ve söz sanatlarının kullanımını öğrenciye yazılı ve sözlü olarak ifade etme imkânı sunması, sözel zekânın öne çıkarılması için uygun bir soru olduğunu gösterir.

Su Kasidesi'ndeki özel isimleri bularak bunların şiirdeki işlevinin deftere yazılmasını isteyen soruda, cevabı yazılı olarak ifade edebilmek yazma becerisinin geliştirilmesi düşünüldüğünde sözel zekânın uygulama alanına girmektedir.

Diğer bir soruda yine incelenen kasidede “Divan şiiri geleneğine ait özellikleri söyleyiniz.” maddesi öğrencinin kendini sözel olarak ifade etmesi açısından bu zekâ alanının öğretim stratejileri arasına girmektedir.

Yorumlama ve yazma etkinliği yaptırılan soru da "Kasideyi tekrar okuyunuz. Sizde uyandırdığı hisleri aşağıdaki kavram haritasına yazınız." şeklinde olup, sözel zekâsı gelişen öğrenci düşüncelerinin kelimelerle ifade etme yetisine sahip olduğundan bu soru sözel zekânın sınıf içinde uygulanmasına uygundur. "İncelediğiniz kasideden ve araştırma sonuçlarından hareketle Fuzûlî'nin fikrî ve edebî yönü hakkındaki çıkarımlarınızı aşağıdaki şemaya yazınız." sorusunda öğrenci soyut ve simgesel düşünme, kavram oluşturma becerisini öne çıkarır. Bu beceriler sözel-dilsel zekânın öğretim metotları arasındadır. Şematik bir yazılımların kullanıldığı 6. ve 7. sorularda görsel zekâ temelli olup, sözel-dilsel zekânın gelişimine de katkıda bulunmaktadır.

2005 EP'ye göre hazırlanan 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitabındaki üçüncü metin olarak Rubaî nazım şekli verilmştir. Azmizâde Hâletî'den iki rubaî, Nef'î ve Kadı Burhaneddin'den birer rubaî örneği vardır. Rubaî konusunda hazırlanan metin altı sorularından "Şiirin birim değerini ve sayısını yazınız.", "Birimlerde anlatılanları ve şiir temasını yazınız." etkinlikleri öğrenciye yöneltilmiştir. Bu sorular şiirin şekil ve muhteva bilgilerini yazdırdığı için sözel-dilsel zekâyı ortaya çıkarıcı niteliktedir. İki, üç ve dört numaralı rubaîlerin temasını buldurup, öğrencilerin yazmasının istendiği diğer sorular da sözel zekânın gelişimine uygundur. Şiirde tema direk olarak verilmez, özellikle divan şiirlerinde kelimeler ve kelimelerin yüklendiği anlamları yani divan şiiri geleneğini bilmek gerekir. Bu yüzden bu rubaîlerin temasını sözel-dilsel zekâsı gelişmiş öğrenciler kolaylıkla bulacaktır. "Yukarıdaki rubaîlere temalarına uygun birer başlık veriniz." sorusu sözel zekâsı gelişmiş öğrencilerin kavram oluşturma yeteneğine hitap ettiğinden bu zekâ alanının geliştirilmesine uygun bir çalışmadır. Sözel-dilsel zekâsı gelişmiş olan öğrenciler kompozisyon yazma, kavram oluşturma gibi karmaşık yapıları içeren dili üretme becerisine sahiptirler.

Bir sonraki soruda şiirlerde anlatılanların gerçek hayatla ilişkisinin olup olmadığının sözlü olarak ifadelendirilmesi istenmiştir. Gerçek hayatla ilişkilendirip bunu sözel ifade etme becerisi sözel-dilsel zekâsı gelişmiş öğrenciler için kullanışlı bir öğretim yöntemidir. İncelenen nazım şeklinin özelliklerinin tahtaya maddeler halinde yazılması istendiği diğer bir soru ile derste öğrenilen bilgiler maddeler halinde toparlanırken, yazma becerisi ile sözel zekâ unsuru kullanılacaktır. "Rubaîleri kafiye, redif, ölçü, ses ve söyleyiş bakımından inceleyiniz. Sonuçlarını maddeler halinde tahtaya yazınız." Sorusunda da cevap yazılı olarak verileceğinden sözel zekâ uygulamalarına uygundur. " Rubaîlerde gerçek anlamları dışında kullanılan sözcükleri bularak tahtaya yazınız. Sözcükleri hem gerçek hem de şiirdeki anlamlarıyla cümle içinde kullanınız." şeklindeki soru sözel-dilsel zekâsı gelişen öğrenciler için oldukça elverişli iken bu zekâ alanının geliştirilmesi için de uygun bir çalışma olacaktır. Çünkü sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler dil üstü analizlerini yapma becerisine sahiptir. Rubaîler hakkındaki diğer soruda "Rubaîlerde kullanılan söz

sanatlarının nerelerde ve nasıl kullanıldığını belirleyerek deftere yazınız." şeklindedir. Şiir okuma ve yazma sözel zekânın temel anlayışına uygundur. Şiirdeki söz sanatlarını bulma ve nasıl kullanıldığını belirleme dilsel bir yetkinlik sonucunda yapılabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu soru sözel zekânın sınıf içi etkinliklerde uygulanması için uygundur. Divan şiiri geleneğine ait özelliklerin sözel olarak ifade edilmesi istenmektedir. Divan şiir geleneğini bilmek aynı zamanda kelimelerin dil üstü anlamlarını bilmeyi de gerektirir. Bunu ancak sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler sözel olarak ifade edebilirler. "Rubaîleri tekrar okuyunuz. Hangi rubaîyi kendinize yakın buluyorsunuz? Neden?" sorusunda rubaîleri tekrar okumak sözel zekâ becerileri arasında yer alır.

10. sınıf Türk Edebiyatı kitabında divan şiiri işlenen şarkı nazım şekline örnek olarak verilen metin Nedîm'im Şarkısıdır. Şarkı metninde de 1, 2 ve 3. metinlerde olduğu gibi ilk soru "Şiirin birim değerini ve sayısını yazınız", "Birimlerde anlatılanları ve şiirin temasını yazınız" sorularıdır. Bu soru şiiri şekil ve muhteva açısından değerlendirdiklerini yazdırması nedeniyle çoklu zekânın sözel zekâ alanına uygundur. Aynı sorunun bir diğer alt maddesinde birimleri tek tek ve ikişerli okutarak anlam farklılığı sözel olarak ifade edilmesi istenmiştir. Şiir okuma sözel zekânın tespitinde kullanılan bir faktördür. Dolayısıyla bu soruda şiir okutulması ve sözel iletişimdeki ifadelendirme sebebiyle sözel-dilsel zekânın içinde yer almaktadır. İkinci soruda da yine diğer metinlerin ikinci sorusunda olduğu gibi şarkının içeriği göz önünde bulundurularak dönemin yaşayışı ile ilgili bilgiler sözel olarak ifade ettirilmektedir. Sözlü ifadedeki yetkinlik sözel zekânın uygulama alanına girmektedir.

Sözel-dilsel zekânın öğretim stratejileri arasında okuma, kendini sözel olarak yaşıtlarından daha güzel ifade etme bulunmaktadır. Bu açıdan metin altı soruları değerlendirildiğinde “sözlü olarak ifade ediniz” sorularının tamamı sözel-dilsel zekânın uygulanabilir olduğu sorularda yer almaktadır. Şarkı metninin diğer bir sorusu; şiirdeki uzun ses değerlerini okunması gerektiği gibi ve kısa şekilde okuyup aradaki farkı sözel olarak ifade etmeyi, şarkıda “Gidelim serv-i revânım yürü Sa’d-âbâd’a’’ dizesinin her bentte tekrar edilme sebebini sözlü olarak ifade etmeyi

belirtmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu soru kökleri sözel-dilsel zekânın öğretim metotları arasına sözel olarak ifade ettirilmesi nedeniyle girmektedir. "Şarkıda gerçek anlamları dışında kullanılan sözcüklerin az olmasının sebebi nedir? Sözlü olarak ifade ediniz.'' şeklindeki soru, sözel zekâsı gelişmiş kişiler için kelimelerin gerçek, yan, mecaz anlamlarına hâkimiyeti göstermektedir. Kelimelerin gerçek anlamlarına vurgu yapan bu soru da sözel zekânın içinde yer almaktadır. İmgelerin anlamına yönelik olan diğer soru, şiirde geçen imgelerin kullanış şeklini yazdırmaya yönelik olduğundan sözel-dilsel zekânın öğretim stratejileri arasında yer alır.

Kitaptaki diğer metin altı sorusu şiirin "Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâd'a" "Görelim âb-ı hayât aktığın ejdarhâdan'' ve "Gayrı yârânı bu günlük edip ey şûh fedâ'' dizelerindeki söz sanatlarının hangi kelimelerle yapıldığını sormaktadır. Daha önce kitapta incelediğimiz gazel, kaside ve rubaide söz sanatlarıyla ilgili sorularda açıklandığı gibi; sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler kelime hazinesi zengin, kelimelerin anlamlarını kolayca öğrenebilme ve öğrendikleri kelimeleri günlük dilde sözlü yazılı olarak kullanabilme becerisine sahiptirler. Bundan sonraki işlenecek olan Murabba, Muhammes ve Terkib-i bent metinlerinde de söz konusu şiirlerde geçen söz sanatlarına vurgu yapılarak bu sanatların bulunması ve nasıl kullanıldığı sorulmuştur. Dolayısıyla söz sanatlarını buldurmaya yönelik olan sorular kelimeleri öğrenme ve kullanmayı hedefleyip, sözel olarak ifade ettirdiğinden dilsel zekânın öğretim stratejileri arasında yer almaktadır. Daha önceki metinlerde sorulduğu gibi divan şiiri geleneğinin hangi özelliklere sahip olduğunu sözel olarak ifade edilmesi bu metinde de karşımıza çıkmaktadır ve sözlü ifade yeteneğini geliştirdiği için, sözel zekânın öğretim stratejileri arasında yer almaktadır. Başka bir soruda şarkı öğrencilere tekrar okumaya yönlendirerek, öğrenciye hissettirdikleri hakkında kısa bir yazı yazdırılmaktadır. Sözel zekâsı gelişmiş öğrenci yazma kabiliyetide gelişmiş öğrencidir. Yazma etkinliği kullanıldığından bu soruda sözel-dilsel zekâ uygulama yöntemlerindendir.

Metne ait son inceleme sorusunda Nedîm'in fikrî ve edebî yönü hakkındaki çıkarımlar yazdırılmaktadır. Çıkarımda bulunma ve yazma sözel zekânın öğretim

stratejileri arasında yer aldığından bu son soru da sözel-dilsel zekâ becerilerini geliştirmeye yöneliktir.

Kitabımızda şimdiye dek incelediğimiz Bâkî'nin Gazeli, Fuzûlî'nin Su Kasidesi, Rubailer ve Nedîm'in şarkısına ait metin altı soruları soru kökü ve içeriği açısından benzerlik göstermekte olup inceleyeceğimiz Ahmet Paşa'nın Murabba'sı, Aşkî'nin Muhammes'i ve son metin olan Bağdatlı Ruhî'nin Tetkib-i Bendine ait metin altı sorularında soru kökü ve içeriği açısından benzerlik gösterdiğinden ortak olarak incelenecektir.

Son üç metnin 1. sorusu (a) ve (b) maddelerinde tamamen aynı olup şiirin birim değeri ve sayısı; birimlerde anlatılanları ve şiirin temasını yazınız şeklinde hazırlanmıştır. Bu soru tipi, öğrenciye şiirleri şekil ve muhteva yönünden düşündürüp bulduklarını yazdırdığından sözel zekânın kullanımını sağlamaktadır. Ahmet Paşa'nın Murabbası ve Aşkî'nin Muhammesinde şiirlerin nazım şeklinin özelliklerini maddeler halinde yazılması açısından sözel zekâya uygundur. Bağdatlı Ruhi'nin Terkib- i Bentinin "Şiirde anlatılanları günlük hayatla ilişkilendirdiğinizde neler söyleyebilirsiniz?" sorusunda şiirdeki anlamı buldurup sözel olarak öğrenciye ifade ettirdiği için sözel-dilsel zekânın kullanıldığı görülmektedir. Muhammes ve Terkibibent metninin diğer bir ortak sorusu şiirdeki ahenk unsurlarının belirlenerek maddeler halinde yazılmasıdır. Şiirin bölümlere ayrılarak incelenmesi ve yazılması sözel zekâya uygundur. Terkib- i Bentte bu soruya ek olarak tema ve ahenk arasındaki ilişkinin sözlü olarak ifade edilmesi istenmiştir. Bölümlerin ilişkilendirilip sözlü ifade edilmesi de ayrıca sözel zekâ alanında yer almaktadır. Her üç metinde de söz sanatlarının belirlenmesi ve nasıl kullanıldığının yazılması istenmiştir. Daha öncede belirtildiği gibi söz sanatları, kelimelerin kompleks yapılarıyla bağlantılı olup bu yetiye ancak sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler kolaylıkla cevap verebilirler. Muhammes ve Terkibibentte yer verilen imgelerin kullanılış şekli ve anlamları ortak sorudur. Bu imgelerin kullanılışı yazılı olarak cevaplandırılacaktır. Yazılı anlatım sözel zekânın öğretim stratejileri arasında bulunmaktadır. Murabba ve Muhammes şiir metinlerindeki divan şiiri geleneğine ait özellikleri anlatınız sorusu, anlatıma yer verdiğinden ve sözel olarak ifade edileceğinden dilsel zekânın öğretim stratejileri

arasındadır. Başka bir soruda Murabba ve Muhammeste yer alan deyimler buldurularak cümle içinde kullandırılmış ve cümleler deftere yazdırılmıştır. Bu türdeki bir soru deyimlerin anlamını bilme ve günlük hayatta kullanabilme becerisine uygundur. Üç metinde de ortak olan diğer bir soru şiirlerin şairleri Ahmet Paşa, Aşkî ve Bağdatlı Rûhî'nin fikrî ve edebî yönü hakkındaki çıkarımları maddeler halinde yazılmasıdır. Metinden hareketle beyin fırtınası yapma, çıkarımlarda bulunma yazma sözel zekânın geliştirilmesi ve öne çıkarılabilmesi için uygun bir etkinliktir. Murabba ve Muhammes metinlerde şiirden seçilen kelimelerin benzetmelerinin buldurulması ve Terkibibentte gerçek anlamları dışında kullanılan sözcüklerin bulunması kelimelerin gerçek, yan ve mecaz anlamlarını, cümle içinde kullanım şekillerini ve yüklendikleri anlamları buldurmaktadır. Dilin karmaşık yapısını ancak dilsel zekâsı gelişmiş öğrenciler çözebilmektedir. Bu açıdan bu sorular sözel zekâsı gelişmiş öğrencileri sınıf içinde öne çıkartacaktır.

Ortak olmayan ve aralarında benzerlik olmayan sorulara da şiirlerin metin altı sorularında yer verilmiştir. Murabba metninde ortak olmayan ilk soru şiirden hareketle şairin içinde bulunduğu ruh halini murabbadan seçilen örneklerle açıklamasıdır. Çıkarımlarda bulunarak açıklama yapabilme ÇZK' nın sözel zekâ öğretim yöntemleri arasında yer almaktadır. Benzer olmayan diğer soru ise Murabbada her dizede tekrar eden bendin şiire katkısının sözlü olarak ifade edilmesidir.

Muhammes metninde benzer olmayan tek soru şiirdeki öğütlerin maddeler halinde yazılması ve günümüzde geçerliliğini koruyup korumadığının tartışılmasıdır. Geçmiş ve günümüz arasında bağlantı kurdurup, beyin fırtınası yaptıran bu soru sosyal zekâ ile birlikte, dilsel zekânın gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Anlama ve yorumlama soruları konu sonlarında yer alan ve konuyu genel hatlarıyla öğrencinin beyninde özetlemesine yardımcı olan sorulardır.

Divan şiiri konusunun Anlama ve Yorumlama sorularının ilki "İşlediğiniz nazım şekillerini mısra örgüsü, kafiye düzeni ve tema bakımından karşılaştırınız.

Sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız." ve "İnceleme sonuçlarından hareketle nazım şekillerini benzerliklerine göre gruplandırarak verilen tabloya yazınız." şeklinde olup maddeler halinde yazdırmasıyla sözel zekânın dolaylı olarak kullanılmasını sağlar.

Anlama ve yorumlama bölümünde, " sonuçları maddeler halinde yazınız." şeklinde tamamlanan sorular; Hilmi Yavuz'un Ten Sonet'si, Faruk Nafız'ın Han Duvarları ve Nazım Hikmet'in Salkımsöğüt, Pir Sultan Abdal'ın Koşma şiirleriyle incelenen divan şiirlerini ritim, anlam, kültür açısından; Neşâtî'nin Gazelini de Koşuk ile tema, ahenk, dil, yapı, söyleyiş açısından karşılaştırıp maddelenmesi şeklindedir. Bu sorular, karşılaştırma yaptırma ve maddeleyerek de olsa yazdırması açısından sözel zekânın öğretim stratejilerini etkilemektedir. Maddeler halinde yazma sorularının diğer ikisi de "İncelenen divan şiirlerindeki ortak mazmunların bulunması" ve "Divan şiirinde Farsça ve Arapça kelimelerin sıkça kullanılma sebeplerinin yazılmasıdır.

Anlama ve Yorumlama sorularının diğer bir türü de sözlü olarak ifade etmedir. Nesîmî'nin gazeli ile Bâkî'nin gazelini söyleyiş ve ritim farkları açısından değerlendirme sorusu ve 'idealize, soyut, somut, yüce, yüksek' kavramları ile incelenen divan şiirleri arasındaki ilgiyi sözel olarak ifade ediniz sorularıdır. Sözel-dilsel zekâ tüm zekâ anlamlarının en üst düzeydeki zekâ alanı olarak kabul edilmektedir. Diğer zekâ alanlarını az da olsa içinde barındırmaktadır. Bu tür yazma ve sözlü ifade etme sorularını, bu zekâ alanı gelişmiş öğrenciler akıcı bir şekilde ifade edebilirler.

2005 yılında kabul edilen EP' ye göre YY ile hazırlanan Türk Edebiyatı 10. sınıf ders kitabında her ünitenin sonunda ölçme ve değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Ölçme ve değerlendirme soruları çoktan seçmeli, doğru-yanlış ve boşluk doldurma şeklinde hazırlanmış ve 12 sorudan oluşmuştur. Çoktan seçmeli sorular ÇZK 'nın hiçbir zekâ alanına uygun değildir. Doğru yanlış soruları ise öğrenciye o konu hakkında düşünme fırsatı verdiği kabul edilirse dolaylı olarak sözel zekâya uygundur. Boşluk doldurmalı soruların cevaplarının ipuçları bir bulmacada gizlemiş olarak öğrenciye sunulmuştur. Divan şiiri konusunda boş bırakılan kelime ve

kavramları düşündürüp bulmacanın içinden buldurduğundan matematiksel-mantıksal zekânın kullanımıyla birlikte, sözel zekânın kullanım alanları içindedir.

Şimşek Yayınları, Lise TDE Edebiyat 2 ders kitabında metinden önce hazırlık çalışmaları, metinden sonra da metin üzerine çalışmalar başlığı altında kelimeler, kısa açıklamalar ve araştırma soruları yer alır, edebiyat bilgileri ile metnin incelenmesi son bulmaktadır.

Serhat Yayınlarına ait TDE Edebiyat 2 kitabında metinden önce hazırlık, metinden sonra da kelimeler, metin hakkında açıklamalar, edebiyat bilgileri ve açıklamalar ve metin üzerinde çalışmalar olarak hazırlanan bölümler şair hakkında verilen bilgilerle son bulmaktadır.

TDE Edebiyat 2 İnkılâp Yayınlarında da metinlerden önce hazırlık çalışması, metinlerden sonra kelimeler, açıklamalar, araştırmalar ve şairlerin hayatı yer almaktadır.

1992 EP'yr göre hazırlanan TDE Lise 2 ders kitaplarındaki divan şiirlerine ilişkin hazırlık çalışmaları ve araştırma soruları dönemlere ayrılarak kendi içinde incelenecektir.

XV. Yüzyıl Türk Edebiyatı Manzum Eserler konusunda Ali Şîr Nevâî'nin gazeline ait hazırlık çalışmalarındaki mevcut iki soruda "Ali Şîr Nevâî'nin hayatı hakkında bilgi edininiz ve hamse ne demektir? Araştırıp öğreniniz." yönergeleri öğrenciyi araştırmaya yönlendirdiği için sözel zekâ unsurları arasında yer alır. Süleyman Çelebi'nin Mesnevi'sindeki hazırlık çalışmasında da benzer soru kökü ile "Mesnevi ne tür bir nazım biçimidir? Araştırıp öğreniniz." ve "Süleyman Çelebi'nin yaşamı ve edebî kişiliği hakkında bilgi edininiz." soruları ile Şeyhî'nin Harnamesi'ndeki hazırlık çalışması sorusu olan "Manzum hikâye ve fabl hakkında bilgi edininiz." soruları aynı şekilde öğrenciyi araştırarak öğrenmeye yönlendirdiği için sözel zekânın gelişmesine temel hazırlayıcı ögelerdendir. Ayrıca Harname

(Şeyhî)'nin diğer hazırlık çalışması sorusu "Kahramanı hayvan olan hikâye ve masallardan hoşlanır mısınız? Niçin?" şeklinde olup öğrenci cevabı sözel olarak ifade edeceğinden öğrencinin konuşma yeteneği gelişecektir. Bu da sözel zekânın ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

İnkılap Yayınlarına ait Edebiyat 2 ders kitabında XV. yy'a ait eserlerden Ali Şîr Nevaî'nin gazelindeki hazırlık çalışmalarında, Ali Şîr Nevaî ve Çağatay Türkçesine ait kısa bir bilginin içinde " Kültür ve edebiyat eserlerindeki başlıca dil ve anlatım özellikleri neler olmalıdır?" sorusuyla öğrenciler araştırma ve incelemeye yöneldirildiği için, sözel zekânın gelişimine temel hazırlayıcı bir etkinliktir. Süleyman Çelebinin Mevlidindeki hazırlık çalışmalarında bu nazım şekline ait bilgiler sunulmuş olup öğrenciye hiç bir soru yöneltilmemiştir. Harnâme ile ilgili hazırlık çalışmasındaki tek soru; Kelile Dimne'den, Lafontaine'den bulunan bir örneğin mukayese edilmesidir. Sözel zekâsı gelişmiş öğrenci birbiriyle bağlantılı bilgiler arasında kıyaslama yapabilir düzeydedir. Bu neden bu soru sözel zekânın uygulama alanında sayılır.

Serhat Yayınları hazırlık bölümü, İnkılâp Yayınlarında olduğu gibi öğrenciye bilgi vermez. Öğrencilere doğrudan sorular sorularak metne hazırlık sağlanmıştır. Ali Şîr Nevaî'den alınan örnekteki hazırlıkta Mukametü'l Lûgateyn'in hangi amaçla hazırlandığını, diğer soruda ise Ali Şîr Nevaî'nin Türkçenin yaygınlaşması için yaptığı hizmetleri araştırmaya öğrenci yönlendirilmektedir. Sözel zekânın öğretim stratejileri arasında araştırma ve inceleme bulunduğundan bu sorular öğrencinin dilsel zekâsını doğrudan geliştirmeye yöneliktir. Süleyman Çelebi'nin Mevlid metninden önce sunulan hazırlık çalışmalarında mevlit törenlerinde nelerin ve neden yapıldığını araştırınız sorusu sözel zekânın kendi kendine öğrenebilme mantığına uygundur. 2. soru da "Klasik edebiyat ölçülerine göre yazılan Mevlit'in yüzyıllardır halk tarafından sevilerek okunmasını hangi nedenlere bağlayabilirsiniz?" şeklindedir ve üslup olarak sözel zekânın soru sorma tekniğine uymasa da mantık olarak öğrenciye cevap yazılı ya da sözlü olarak verdirileceğinden farkında olunmadan dilsel zekânın geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Harnâme'nin hazırlık soruları tamamen davranışçı kuram soru tekniğinde hazırlanmıştır. "Fablların genel

özellikleri nelerdir?" ve "Sizce gerçekçi insan niçin özenti içinde olamaz?" sorularından birinci soru öğrenciyi sözel zekâ açısından geliştirmez; fakat ikinci soru konuşma ve yazma yaptırılacağından sözel zekâ unsurlarına uygundur.

Şimşek Yayınlarındaki araştırma soruları öğrenciye bilgiyi buldurmayı hedeflediğinden ve soruların cevabı sözlü ya da yazılı olarak verilmek zorunda olduğundan bu soruların çoğu dolaylı olarak, bir kısmı da doğrudan sözel zekâyı geliştirmeye yöneliktir. Ali Şîr Nevaî'nin Gazeline ait araştırma sorularında "Gazelde ne gibi ses ve söyleyiş özellikleri vardır? Günümüz Türkçesiyle karşılaştırarak belirtiniz." sorusu ile "Şair ayrılık temasını işlerken çeşitli benzetmelerden, ilgilerden yararlanmıştır. Bu benzetme ve ilgileri belirtiniz." sorusu öğrenciye açıklama yaptırdığı için sözel zekâ unsurları taşımaktadır. Ayrıca "Sizce, bu şiirde ayrılığı en etkili biçimde anlatan beyit hangisidir? Niçin?" sorusu da açıklama ve değerlendirme gerekliliği kattığından bu amaca uygundur. Süleyman Çelebi'nin Mesnevisi'ndeki araştırma soruları "Hz Muhammed ne zaman doğmuştur?", "Doğumu sırasında ne gibi mucizevî olaylar meydana gelmiştir?" gibi sorular olup sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler metni kolayca anlayacağı için dilsel zekâ unsurlarını dolaylı olarak taşımaktadır. Bu tip okuduğunu anlama sorularının yanında Mesnevide Hz. Muhammed'in doğumuyla ilgili olayların annesinin ağzından anlatılmasının parçaya ne gibi özellikler kazandırdığının belirtilmesiyle ilgili soru, öğrenciye düşünme ve düşüncelerini kendi cümleleriyle ifade etme imkânı verdiği için sözel – dilsel zekânın öğretim stratejileri arsına girmektedir. Şeyhî'nin Harnâme metnine ait araştırma sorularında yine "Hikâye kahramanları hangi yönleriyle tanıtılıyor?" gibi parçaya anlamaya yönelik ve parçadan çıkarılabilecek cevaplı sorulara yer verilmiştir. "Parçada geçen hayvanlar, insanlar gibi düşünüp konuşuyor hayvanlara insan özelliği verme ve onları konuşturma sanatlarına ne ad verilir?", "Parçada yer yer abartmalar var bunları örneklendiriniz." ve "Bu manzumede XV. yy Anadolu Türkçesinin dil özelliklerinden hangileri görülmektedir?" soruları bilgiyi sunma, örnekleri buldurma özellikleriyle araştırma ve açıklama yaptığı için sözel zekâya, cevaplandırma noktasında uygundur. Son soruda, parçanın sonunda okuyucuya verdiği ders sorulmaktadır. Bu soru ancak sözel zekâsı gelişmiş öğrencilerin kolaylıkla cevaplayacağı bir sorudur. Çünkü şiirler

içinde taşıdıkları mesajı doğrudan değil, dolaylı olarak verir. Kelimelerin gerçek anlamlarının daha az kullanıldığı şiirlerde ana duyguyu yakalamak dilsel zekâsı gelişmiş öğrencileri sınıfta öne çıkaracaktır. Şimşek Yayınlarında hazırlanan sorular, cevapları öğrencinin sözlü ya da yazılı olarak vermeye zorladığı için sözel zekâya dolaylı olarak hizmet etmektedir.

İnkılâp Yayınları Edebiyat 2 kitabında Ali Şîr Nevâî'nin araştırmalar bölümünde sözel zekâyla bağlantılı sorular; goncanın açılmasıyla gülün açılması arasındaki anlam ilişkinisini buldurma ve bu gazelden yararlanılarak Çağatay Lehçesinin söyleyiş özelliklerini gösterme sorularıdır. Mevlid metnine ait araştırma sorularından ilk dördü metinden doğrudan çıkarılacak cevaplardır. "Ol gece kim doğdu ol hayrül beşer, bir acep nûr kim güneş pervânesi, göklere dek nûr ile doldu cihân" mısralarının Hz. Muhammed'in doğuşuyla oluşan değişiklikleri açıklayınız." şeklindedir ve soru açıklamaya yer verdiği için sözel zekâya uygundur. Harnâme'nin araştırma sorularında "Şiirdeki kahramanları dış görünüş ve karakter özellikleriyle tanıtın. Toplumda yaşayan hangi kişilerin temsilcileri olduğunu söyleyiniz." şeklindeki soru şiirdeki olaylar ve günümüz arasında ilişkilendirme yapmaktadır. Dolayısıyla öğrenci düşünmeye yönlendirilmektedir. Soru bu yönüyle sözel zekâ unsurları taşımaktadır. Sözel zekâ ile ilişkilendirilen diğer iki soru "it artığı, acebe kalmak, bela bendine esir olmak" sözlerinin gerçek anlamını buldurmaya ve Harnâme'deki yergi öğeleriyle temayı bulduran sorulardır.

İnkılâp Yayınlarına ait Edebiyat 2 kitabında her yüzyılın bitiminde çoktan seçmeli sorularda hazırlanmış testler vardır. Çoktan seçmeli sorular sözel zekânın öğretim yöntemleri arasında yer almaz. Bu nedenle bu test soruları öğrencilerin sözel zekâ gelişimine bir katkıda bulunamaz.

ÇZK'ya göre sorular öğrenciye birebir yöneltilip, dayatmacı olarak değil, daha sempatik şekilde öğrencinin severek cevaplayacağı şekilde sorulmalıdır. ÇZK'ya göre öğrenci eliştirel düşünebilen, üretken, öğrenmeyi öğretecek şekilde olmalıdır. Şimşek Yayınları'nın kitaplarında ise öğrencinin severek öğrenmesi, bilgiyi araştırarak bulması değil, bilgiye doğrudan ulaştırma yöntemi kullanılmıştır.

XVI. yy Türk Edebiyatı Manzum Eserler konusundaki, Fuzûlî'nin gazel ile Leyla ve Mecnun metinlerine yer verilen kitabın hazırlık çalışmalarında Azerî Türkçesinin hangi etkiler altında, nasıl oluşup geliştiğine dair ve hikâye – roman türünün bulunmadığı klasik edebiyatımızda bu gereksinimin nasıl karşılandığına dair araştırma soruları yöneltilmiştir. Öğrencinin araştırarak, kendi kendine öğrenmesi ÇZK'nin hedefleri arasında yer almaktadır. "Lirik sözünün ne anlama geldiğini açıklayınız." sorusu da açıklamalarda bulunma, kelime hazinesini günlük dilde kullanma becerilerini kazandırdığı için sözel zekânın gelişimine imkân sağlar. Bâkî'nin gazelindeki hazırlık çalışması sorusu, şairin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi edinmeye yönlerdiğinden sözel zekânın öğretim stratejileri arasında yer alır.

Fuzûlî'nin gazelindeki araştırma soruları kelimelerin şiir içinde yüklendiği anlamı bulmaya 4. beyitte ki anlam inceliğini ve 5. beyitte söylenmek istenenin ne olduğunu buldurmaya yönelik olması sebebiyle sözel-dilsel zekânın öğretim stratejileri arasında yer alırlar. 6. soruda son beyitte birbirleriyle ilişkili sözcüklerin buldurulması ile tenasüp sanatına yönlendirme yapılmıştır. Bu soru birbiri ile ilişkili kelimelerin beyit içerisinde anlamı tamamlayıcı görevlerini bilip bulmak açısından sözel-dilsel zekânın gelişmesine tesir eder.

Leyla ve Mecnun metnin araştırma sorularında da parçadan çıkarılabilecek olan cevaplarla birlikte "Mecnun'un, insanoğlundan uzak kalmak istemesini nasıl açıklarsınız?", "Mecnun, akıl kaygısından uzak tutulmasını neden istemiş olabilir?" gibi öğrencinin duygudaşlık yapmasına ve ifadelenmesini sağlayan sorularla sözel-dilsel zekâ geliştirilir.

Bâkî'nin gazeline ait araştırma soruları çoğunlukla kelimelerin anlam bütünlüğünün ve anlam ilişkisinin buldurulmasına yöneliktir. "kesilmek ve şarap kelimeleri ile lal ve tığ kelimeleri arasında ne tür bir anlam ilişkisi vardır?" "Şairin "Âh ve feryâdı yeter bulup ceng ve rebabınn nağmelerine ihtiyacı olmadığını söylemesinde nasıl bir anlam inceliği vardır?" soruları örnek olarak verilebilir. Sözel

zekâsı gelişmiş öğrenciler kelimelerle oyun oynamaktan ve yeni kelimeler öğrenmekten zevk alırlar. Pek çok yeni kelime ve kelime oyunlarının olduğu divan şiirleri sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler için oldukça zevkli ve öğrenilmesi kolay bir ünite olacaktır.

İnkılap Yayınları der kitabında, XVI. yy manzum eserlerine örnek olarak koyulan Fuzûlî'nin gazeli ile Leyla ve Mecnun metninin hazırlık sorularında yer alan araştırınız, açıklayınız, tanıtınız köklü sorular sözel zekânın öğretim stratejilerine uygundur. Bu sorulara "Klasik Türk Edebiyat'ında mesnevi şeklinde yazılmış hikayelerden birini konusunu özetleyerek tanıtınız" örnek olarak gösterilebilir. Bâkî'nin ders kitabına alınan gazelindeki hazırlık çalışması sorularından Klasik Türk şiirinde betimlemelerine hangi türlerde rastlanır? Araştırınız" sorusu öğrenciyi araştırmaya yönlendirdiğinden dolaylı olarak sözel zekâya hitap etmektedir.

Serhat Yayınlarında da XVI. yy manzum eserlerine verilen örnek eserler Fuzûlî'ye ait gazel ile Leyla ile Mecnundur. Bu metinlerin hazırlık sorularından "Klasik Türk Edebiyatı Şairleri en çok hangi konu ve temaları işlemiştir? Araştırınız." dolaylı olarak sözel zekâyı etkilerken "Fuzûlî sözcüğünün ne anlama geldiğini öğreniniz. " sorusu doğrudan sözel zekânın gelişimine etki eder. Çünkü sözel zekâsı gelişmiş öğrenci kelimelerin anlamlarını öğrenmeye meraklıdır ve öğrendiği kelimeleri hafızasında saklayarak yerinde kullanır. Leyla ve Mecnun metninin hazırlık sorusu da Ferhat ile Şirin, Yusuf ile Züleyha, Kerem ile Aslı hikâyelerinden birini anlattırmaya yönelik olup doğrudan sözel zekânın gelişimini etkiler. Sözel zekâsı gelişmiş bir öğrencinin anlatımı akıcı, düzgün ve etkileyicidir. Bâkî' nin gazel metnindeki hazırlık sorusu Bâkîye verilen Sultan –üş şuara ünvanının anlamını öğrenmeye yöneliktir ve sözel zekâsı gelişmiş bir öğrenci için zevkle öğrenilecek bir tamlamadır.

Serhat Yayınları ve İnkılâp Yayınları araştırmalar bölümünde sözel zekâyı etkileyen sorular beyitlerle şiirin tamamı arasındaki anlam ilişkisini bulunduran ve söz sanatlarına bağlı olarak kelimeler arasındaki anlam derinliklerine ulaştırmayı hedefleyen sorulardır.

17. yy divan şiir ve şairlerine örnek olarak Nâbî'nin gazeli ve Nef'î 'nin kasidesine yer verilmiştir. İki şiirin hazırlık çalışmalarında da şairlerin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi edinilmeli yönergesi sunulmuştur. Kendi kendine araştırarak öğrenme yöntemi ÇZK 'nın öğrenme yöntemlerine uygundur.

17. yy Serhat Yayınları hazırlık sorularında Nefi 'nin Kasidesine ait "caize nedir? Kime verilirdi? Araştırınız" sorusu dolaylı olarak sözel zekâyı ilgilendirmektedir.

İnkılâp Yayınlarında yine Nef'î'nin kasidesi hakkındaki hazırlık çalışmalarında "yergi" ve "övgü" şeklindeki anlatım biçimlerinden örnekler bulup karşılaştırınız sorusu dolaylı olarak sözel zekânın gelişmesine etkilemektedir.

Serhat Yayınları metin üzerine çalışmalarda Nabî'nin gazelinde son beyit ve ilk dört beyit arasındaki ilgi sorulmuştur. Bu tip soruları anlam açısından da değerlendirmek gerekir. Şiirde görünen ve gizli anlamları, sözel zekâsı gelişmiş öğrenciler kolaylıkla bulacaklarından bu soru sözel-dilsel zekânın gelişimini etkiler.
İnkılâp yayınlarında sunulan araştırma sorularında " tiğ çekmesi, müje" ve benzeri kelimeleri anlamı doğrudan sözel zekâ ile alakalı iken, şairin övdüğü güzel tasvirinin gerçekle ilgisinin olup olmadığının sorulması, sözel zekâ ile dolaylı olarak ilgilidir.

İnkılâp Yayınları 18. yy manzum eserler arasında örnek olarak Nedîm 'in gazeli verilmiştir. Gazelin hazırlık çalışmalarında Lale Devri hakkında verilen birkaç satırlık bilginin arasına bu dönemde sanat ve edebiyat alanında gerçekleşen değişimleri araştırıp özetleyiniz yönergesi yerleştirilmiştir. Bu yönerge araştırma-özetleme köküne dayandığından sözel-dilsel zekânın geliştirilmesine katkı sağlar.

İkinci metin olarak Şeyh Galip'e ait Hüsnü Aşk metninde Mevlevilik ve Mevlana Celaladdin Rumi ile ilgili bilgi verilmiştir ve Şeyh Galip gibi Mevleliğin etkisi etkisinde şiir yazan Klasik Türk şiiri şairlerinin araştırılması istenmiştir. Araştırma-inceleme yapıldığı için bu soru dilsel zekâ akımına girmektedir.

Serhat ve Şimşek Yayınlarındaki hazırlık çalışmaları İnkılâp yayınlarından farklı olarak hiçbir açıklama ve bilgiye yer vermeden, öğrenciye doğrudan soru yöneltilmiştir.

Serhat Yayınlarında Nedîm'den alınan Gazel'e hazırlanan hazırlık soruları "Nedîm'in yaşadığı dönemin özellikleri nelerdir." şeklindedir ve sözel zekâ ile doğrudan alakalıdır. Şeyh Galip'ten İnkılâp Yayınlarında olduğu gibi Hüsnü Aşk metni verilmiştir ve hazırlık bölümünde "Şeyh Galip gibi şiirlerinde simgelerle anlatımı tercih eden sanatçıların bu tarz anlatım işi kolaylaştır mı, zorlaştırır mı neden?" sorusu sözel zekânın kullanım alanına girer. Çünkü simgeler, anlatıma anlam derinliği de katar. Sözel-dilsel zekâsı gelişmiş öğrenciler kelimelerle anlam yönünden oynamayı severler.

Şimşek Yayınlarında yine Nedîm ve Şeyh Galip'ten metinler örnek alınmıştır. Nedîm'den alınan Gazel'de hazırlık çalışması olarak Lale devri ve Nedîm hakkında araştırma yapılması istenmiştir. Şeyh Galip'ten alınan Hüsnü Aşk metninin hazırlık çalışması sonunda bu eser ve şairi hakkında bilgi toplanmasıdır. Her iki metnin hazırlık çalışması soruları öğrenciyi araştırma –incelemeye yönlendirdiği için sözel zekânın öğretim yöntemleri arasına girmektedir.

İnkılap Yayınlarının araştırmalar bölümünde Nedîm' in gazelinde "bût-i tersa" , "sen ne câmın mestisin?" sözleriyle anlatılmak istenen nedir" soruları ve "Gazel'in konu birliği ve konuyu anlama bakımından bir düzenin olup olmadığını gösteriniz sorusu anlama ve yorumlama yaptırdığından sözel zekâ alanına girmektedir. Hüsn-ü Aşk'ın araştırmalarında da yine divan geleneğine simgeleyen tamlamaların şiir içinde temsil ettiklerinin sorulması sözel zekâyı geliştirici rol oynar.

Serhat Yayınlarında metin üzerinde çalışmalar başlığı ile verdiği sorularda Nedîm 'in gazeli ile ilgili anlam soruları vardır. "Havanın ney içinde yakıcı bir ateşe dönüşmesi ne demektir? " sorusu buna örnektir. Bunun yanında "Şairin huzurunu kaçıran, onu kararsız kılan nedir? Söyleyiniz" ve gazelin tamamından hareketle şairin

kişiliği ve yaşadığı çevre hakkında neler söylenebilir?" soruları ile öğrencinin sözel ifade yeteneğinin geliştirilmesi hedeflendiğinden bu sorular sözel dilsel zekânın inceleme alanına girmektedir.

Hüsn-ü Aşk metninin tüm metin üzerine çalışmalar, soruları aşk ve tasavvuf arasında kurulan bağlantı ile ilgili olup kavramlar ve olaylar arasında ilgi kurma sözel zekânın öğretim stratejileri arasına girmektedir. Bu nedenle bu sorular sözel zekâyı geliştirici niteliktedir.

Şimşek Yayınlarında Nedîm 'in gazelindeki ince hayaller, abartmalar, mecaz, benzetme ve imalar buldurulmaktadır. Söz sanatlarını sözel zekâsı gelişmiş öğrencilere kolayca tespit edilir. Hüsn ü Aşk için hazırlanan soruda ise Şeyh Galip'in, eserine başlarken Şems-i Tebrizi'den feyiz almasını öğrencilerce değerlendirilmesi ile 'Beni Muhabbet' kabilesinin neyi temsil ettiğinin sorulması öğrenciye düşünme ortamı oluşturup, kendi ifadeleri ile değerlendirttiği için sözel zekânın inceleme alanına girmektedir. Yine aynı parçadaki mecaz ve benzetmelerin buldurulması da kelimelerin anlam ilişkisine yönelik olduğundan bu zekâ alanının öğretim stratejileri arasındadır.

Şimşek ve İnkılâp Yayınevlerinde Nedîm'in Gazeli ve Şeyh Galip 'in Hüsn ü Aşk'ından başka yine Şeyh Galip 'in Naat'ından bir bölüm bu türe örnek olarak verilmiştir. Şimşek Yayınları Naat'ı ayrı bir metin olarak değerlendirilmiştir. İnkılâp yayınları Hüsn ü Aşk'ın devamında yer vermiştir. Bu nedenle yeni bir hazırlık çalışmasına yer vermemiştir. Şimşek Yayınlarının hazırlık çalışmasında ise Klasik edebiyatımızın önemli bir nazım türü olan Naat hakkında bilgi edininiz sorusuna yer verilmiştir. Bu soru öğrenciyi araştırmaya yöneltip kendi kendine öğrenme hazırlığı yaptırıldığından sözel zekânın inceleme alanına girer.

Araştırma sorularında her iki yayınevinin ortak sorusu şiirin dil ve söyleyiş özelliklerini belirtmektedir. Bu soru doğrudan sözel zekâ ile ilişkili olup Şimşek Yayınlarında "Ahmed" ve "Mahmud" kelimeleri ışığında "Hak'dan bize Sultan-ı mueyyedsin efendim" nakaratını açıklayınız.", İnkılâp Yayınında ise "ceza günü

mahkemesi" ne demektir, açıklayınız soruları "araştırınız" kökü ile şekil olarak sözel zekâya uygunken, aynı zamanda anlamı değerlendirildiğinden sözel zekânın gelişimini etkileyecektir.

XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı Manzum Eserler İnkılap yayınları Edebiyat 2. ders kitapları Yenişehirli Avnî ' ye ait gazel 'in hazırlık çalışması sorularından sözel-dilsel zekâ alanına etki eden soru "Yenişehirli Avnî 'nin şiirlerinde daha çok hangi temaları işlediğini araştırınız."dır. Enderunlu Vâsıf'ın şarkısına ait hazırlık çalışmasında sadece bilgilendirmeye yer verilmiştir. Kitapta divan şiirlerinin sonuncusu Keçizade İzzet Molla'nın Mihnet-i Keşan 'dan bir bölümdür. Hazırlık çalışmalarında "Bir mevsim-i baharına geldik ki âlemin Bülbül hamûş, havz tehî, gülistan harab" beyti nasıl bir bakış açısıyla söylenmiştir" sorusu sözel dilsel zekânın gelişimine tesir eden tek sorudur.

Şimşek Yayınları Edebiyat 2 ders kitabında İnkılâp Yayınlarında da yer alan şair ve şiirlere yer verilmiştir. Yenişehirli Avni'nin gazeli için hazırlanan hazırlık çalışması, Klasik Türk şiirinin, hangi nedenlerden dolayı zayıflamış olabilir? araştırınız sorusuyla, sözel zekânın öğretim stratejileri arasında yer alır. Enderunlu Vasıf-Şarkı metninde sözel zekâya katkı sağlayacak bir soru yer almamıştır. Son olarak Mihnet-Keşan Latife metninin hazırlık sorusu olan "Klasik şairler kendilerinden neden söz etmektedir. Şimdiye kadar öğrendiklerinden yaralanarak belirlemeye çalışınız." Sorusu öğrenciye daha önceki öğrendiklerinden yola çıkarak yorum yaptırmaktadır. Yorum becerisine katkı sağlamasıyla bu soru, sözel-dilsel zekânın gelişimine katkıda bulunur.

Serhat Yayınlarında da İnkılâp ve Şimşek Yayınlarında olduğu gibi Yenişehirli Avni, Enderunlu Vasıf, Keçecizade İzzet Molla ve eserleri anlatılmıştır. Yenişehirli Avni 'nin Gazel'indeki hazırlık 1. sorusu sözel zekânın gelişimine şekil olarak uygun değildir fakat cevabın sözel ya da yazılı verileceği düşünülürse dolaylı yoldan bu zekânın gelişimine yardımcı olacaktır. Bu sorular; "Gazel 'in biçim özellikleri nelerdir?", "Sizce hayatı anlamlı kılan nedir ya da nelerdir? " sorusunda öğrenci kendi düşüncelerini ifade edecektir. Bu yönüyle sözel zekâya uygundur.

Enderunlu Vasıf ‘ın şarkısıyla ilgili hazırlık soruları “Şarkı nazım biçimi hakkında bildiklerinizi söyleyiniz.”ve” Şarkı ile semai arasında içerik yönünden benzerlikler var mıdır? Araştırınız.” şeklindedir. Birinci soru sözlü ifade edilmesinden ötürü ikinci soru da araştırma sorusu olduğu için sözel zekânın gelişimine etki etmektedir. Aynı şekilde Mihnet i Keşan ‘ın hazırlık bölümündeki sorular “Mesnevi nazım biçiminin özelliklerini söyleyiniz.” ifadesiyle sözlü cevaplandırılacağından , “Size göre sanatçılar devlet yönetiminde görev almalı mıdır, almamalı mıdır? Niçin?” sorusu da sözel cevaplanacağından bu zekâ alanının gelişimine katkıda bulunur. Şimşek Yayınları metin üzerinde çalışmalar adı altında sunulan araştırma sorularından “Şiirde ‘ney o ney, hem-dem o hem-dem, sohbet ol sohbet değil” gibi ifadelerde son bölüm olumsuz, ondan önceki bölümler olumlu ek fiil yüklemiyle bağlanan cümlecikler vardır. Cümlenin bütün bölümlerini olumsuz ek fiil yüklemiyle bağladığınızda şiirde nasıl bir anlam değişikliği olabileceğini açıklayınız” sorusu hem cümlenin kurumuyla ilgili olduğundan hem de açıklamam istediğinden sözel zekâyı geliştirir. Sözel zekâsı gelişmiş öğrenci cümle kurulumunda başarılıdır. Dolayısıyla bu soru dilsel zekâsı gelişen öğrenciyi öne çıkaracaktır.

Diğer sorularda “belirtiniz” kökü kullanılmıştır. “Parça size, şair hakkında ne gibi düşünceler kazandırmıştır? Belirtiniz” sorusu örnektir. Enderunlu Vasıf-Şarkı metninde; “Şairin sevgiliye sesleniş nedenlerini belirtiniz”, “Şarkının nakarat dizesinin ona ne gibi özellikler kattığını belirtiniz.” “Bu şiirden giderek şairin, Nedîm’e benzeyen yönlerini belirlemeye çalışınız.” soruları açıklamaya dayalı ifade edileceğinden öğrencilerin sözel zekâsının gelişimine katkı sağlar. Keçecizade İzzet Molla’nın Mihnet-Keşan Latife metninin araştırma sorularından şairin, kendi durumunu alaylı bir yaklaşımla ele aldığını nereden anlıyorsunuz? “ sorusu tamamen metni anlamaya dayalıdır. Sözel zekâsı gelişmiş öğrencinin anlama becerisi gelişmiştir. Diğer bir soruda “Latife” sözcüğünün terim anlamını bulmaya yöneliktir. Bu soru öğrencinin kelime dünyasına yenilik katacağından sözel zekânın gelişimine katkıda bulunur.

Serhat Yayınlarında Yenişehirli Avni'nin metin üzerine çalışmalar sorularında sözel zekânın gelişmesini sağlayan sorular, yer geçmek göklere çıkmak, sözlerinin kullanımını, insan hayatı ve ırmaklar arasında ilgi için buldurulması şeklinde hazırlanmıştır.

Enderunlu Vâsıf 'ın şarkısıyla ilgili metin üzerinde çalışmalardaki "Gösterişli gül sözü ile kim anlatılmak isteniyor?" sorusu yine şiirdeki anlam bütünlüğüne ulaşan sözel zekâsı gelişmiş öğrencileri çıkarır. Mihnet i Keşan'ın metin üzerine çalışmalarında alaycı ve mizahlı söyleyişleri bulma ile şairin "Dünya o gün gibi gün görmesin" yakınışını açıklayınız soruları, sözel zekâyı anlam bütünlüğünü saptama yönüyle geliştiricidir.

4.3.2. Kişilerarası - Sosyal Zekâ

Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler Konusunda Bâkî'den alınan Gazel'in inceleme bölümündeki "Şiirde anlatılanların olduğu gibi yaşanmasının mümkün olup olmadığını tartışınız." sorusu tartışma ortamı oluşturduğu için sosyal zekânın gelişmesine de katkı sağlar. Aynı metne ait "Yapısını, anlatımını ve temasını göz önünde bulundurarak şiiri yorumlayınız. Yorumlarınızı içeren kısa bir yazı yazınız. Yazınızı arkadaşlarınızla paylaşınız." sorusu grup içi iletişimine dayalı bir yöntemle cevaplanacaktır. Sosyal zekânın gelişmesine en büyük katkı grupla çalışma etkinliği olduğundan bu soru, bu zekâ alanını geliştirmeye yöneliktir.

Türk Edebiyatı 10. sınıf kitabında ikinci metin olan Fuzûlî'nin Su Kasidesine ait "İncelediğiniz kasideden ve araştırma sonuçlarından hareketle Fuzûlî'nin fikrî ve edebî yönü hakkındaki çıkarımlarınızı aşağıdaki şemaya yazınız." inceleme sorusu kasideden hareketle öğrencinin Fuzûlî gibi düşünmesini gerektirdiği, bir bakıma empati kurdurduğu için sosyal zekâ unsuru taşımaktadır.

Üçüncü nazım şekli olarak verilen Rubaide "Şiirlerde anlatılanların gerçek hayatla ilişkisi var mıdır?" inceleme sorusu, öğrencinin beyninde hayali bir

simülasyon ortamı kurmasını sağlayacağından kişiler arası zekânın öğretim stratejilerine uygundur.

Dördüncü metin olarak verilen Nedîm'in şarkısına ait "Şarkının içeriğini göz önünde bulundurarak dönemin yaşayışı ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?" sorusu, öğrencinin öğrendiklerinden hareketle kendini o dönemdeymiş gibi hem empati kurdurup, hem hayalinde benzer ortam kurmasını sağlayacağından bu zekâ alanına ait bulgular taşır. Aynı metinde yer alan "Şarkıyı tekrar okuyunuz. Size hissettirdikleriyle ilgili kısa bir yazı yazınız. Yazılarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız." etkinliği sözlü iletişim kurdurup grup içi paylaşım sağladığı için bu zekâ alanı içine girer. İncelenen şarkıdan hareketle Nedîm'in fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunduran soruda, öğrencinin kendini Nedîm gibi hissetmesi, empati kurduğunu gösterir ve kişilerarası – sosyal zekânın öğretim stratejileri arasında yer alır.

Beşinci metin olarak Ahmet Paşa'dan alınan murabba örneğinde, şairin nasıl bir ruh hali içinde olduğunu soran soru, empatik düşünceyi geliştirir. Soru bu yönüyle sosyal zekânın gelişimine katkıda bulunur. Aynı metine ait diğer bir soruda; öğrencilerden ritim tutarak tekrar okutulan şiirde, ritmin şiire katkısının tartışılması istenmiştir. Tartışma sosyal zekâyı geliştirme stratejileri arasında olduğu için bu soru da kişiler arası zekâya uygundur. İncelenen murabbadan hareketle Ahmet Paşa'nın fikri ve edebi yönü hakkında çıkarımlarda bulunma sorusunda kendini karşındakinin yerine koyarak düşündürdüğü için sosyal zekânın gelişimine katkı sağlar.

Altıncı metin olarak verilen Aşkî'nin muhammesinde sosyal zekâ unsuru taşıyan şiirdeki öğütlerin günümüzde geçerliliğini koruyup korumadığını tartışarak buldurma sorusu, tartışma ortamı sayesinde grup içi iletişimi geliştirmektedir. Diğer metinlerde olduğu gibi bu metinde de Aşkî'nin fikrî ve edebî yönünün empati kurdurularak buldurulması sosyal zekânın gelişmesine olumlu yönde tesir etmektedir.

Türk Edebiyatı 10. sınıf divan şiirleri arasında son metin olarak verilen Terkib- i Bentte şiirde anlatılanların günlük hayatla ilişkilendirilmesi öğrenciye karşılaştırma olanağı sağlar. Bu yönü ile ilişkilendirme köklü sorular sosyal zekâyı geliştirici yöndedir. "Şiirdeki ahenk unsurlarının şiire katkısını tartışınız." sorusu tartışma ortamı sağlamasıyla sosyal zekânın öğretim stratejileri arasına girer. Bağdatlı Ruhî'nin fikrî ve edebî yapısını okunan terkib- i bentten hareketle tespit etmek, metin baz alınarak çıkarımlarda bulundurduğu için sosyal zekânın gelişimini etkiler.

Anlama ve yorumlama bölümünde; öğrenilen divan şiirleri nazım şekillerinin mısra örgüsü, kafiye düzeni ve teması bakımından karşılaştırılması; Cumhuriyet dönemine ait verilen Hilmi Yavuz'un Ten Sannet'si ile divan şiirlerinin duygu ve düşüncenin işlenişi açısından karşılaştırılması; Pir Sultan Abdal'dan alınan koşma örneği ile kitapta incelenen divan şiirlerinin kültür ve toplumla ilgisinin tartışılması sorularının tamamı sosyal zekânın gelişimine katkı sağlamaktadır.

Ölçme ve değerlendirme bölümünde yer verilen çoktan seçmeli, doğru yanlış ve boşluk doldurma soruları sosyal zekânın gelişimine hiçbir katkı sağlayamaz.

Kitapta her ünitenin sonunda verilen Öz Eleştiri Tablosunda neler biliyordum, neler öğrendim, neleri kavrayamadım ve kavrayamadıklarımı nasıl öğrenebilirim sorularıyla öğrencinin kendini değerlendirmesine yardımcı olmaktadır. "Bu sorularda kavrayamadıklarımı nasıl öğrenebilirim?" sorusu öğrencinin yalnız kaldığında kendi başının çaresine nasıl bakacağıyla ilgili durum değerlendirmesi yaptırmaktadır. Kişilerarası- sosyal zekâsı gelişmiş öğrenci kendi sorunlarına çözüm üretebilir, dolayısıyla bu soru için gerekli önerileri de kendisine sunacaktır.

İnkılâp, Serhat Yayınları Lise Türk Dili ve Edebiyatı, Edebiyat 2 ders kitabında İslami Devir Türk Edebiyatı ünitesinin XV. yy, XVI. yy, XVII. yy, XVIII. yy, XIX. yy Türk Edebiyatı konularındaki hazırlık bölümünde kişiler arası sosyal zekâ unsurları yoktur.

Şimşek Yayınlarına ait incelediğimiz Lise 2 ders kitabında, XIX. yy Türk Edebiyatı konusunda, Yenişehirli Avnî'nin gazelinden önce yer verilen hazırlık çalışmalarındaki 'Klasik şiirin zayıfladığı bir dönemde, bu geleneği sürdüren şairlerden bazı örnekler okuyacaksınız. Dünya şiiri ile atbaşı giden ve kendine özgü üstünlükler yaratmış olan Klasik Türk şiiri hangi nedenlerden ötürü zayıflamış olabilir? Araştırarak öğreniniz, öğrendiklerinizi sınıfta tartışınız.' etkinliği grupla çalışma ortamı sağladığı için kişiler arası sosyal zekânın öğretim stratejileri arasına giren tek sorudur. Diğer metinlerde sosyal zekâ alanlarının uygulanmasına ilişkin bulguya rastlanmamaktadır.

Serhat Yayınları XIX. yy Türk Edebiyatına örnek alınan Yenişehirli Avni'nin gazelinde metin üzerine çalışmalar sorusu olarak verilen 'Şiirin tamamında insan yapısı ve hayatı somut bir anlayışla mı, yoksa soyut bir anlayışla mı ele alınmıştır. Niçin?' sorusu sosyal zekânın uygulama alanına direk girmese de sınıf gruplandırarak tartışma ortamı oluşturabilirse sosyal zekânın öğretim stratejileri arasına girer. Serhat yayınlarında öğrenciye yöneltilen metin üzerinde çalışmalarda sosyal zekâ unsurlarına direk olarak rastlanmamaktadır. Fakat uygulamadaki örnekte verildiği gibi 'niçin?' bağlantılı sorular sınıf içinde uygun ortamlar sağlanabilirse sosyal zekânın gelişmesi için fırsat oluşturulmuş olur.

İnkılâp yayınları edebiyat ders kitabındaki divan şiirlerine ait araştırmalar bölümündeki sosyal zekânın uygulama alanlarına rastlanmamıştır. Ancak "neden, niçin" şeklinde sorulan sorular öğretmen tarafından sınıf içerisinde uygun ortamlar hazırlandığında sosyal zekânın öğretim stratejilerinden olan, işbirlikçi öğrenme, gurupla çalışma ve fikir paylaşma çiftleri gibi tekniklerle sosyal zekâyı geliştirici yönde uygulanabilir.

Kitapta sadece XV. yy Türk Şiirlerinin sonunda yer verilen tartışma- yazma konusunda: "Bâtıl isteyü haktan ayrıldım. Boynuz umdum kulaktan ayrıldım." Beyiti, Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmak deyimi ile bu konudaki davranışlarımıza bir yol gösterici olabilir mi? Niçin?" Sorusu ile tartışma konusu oluşturulduğu için kişiler arası zekânın gelişimine olumlu rol oynar.

Şimşek Yayınlarına ait Edebiyat 2 ders kitabında da araştırma soruları içerisinde neden, niçin sorularının öğretmen tarafından sosyal zekâyı geliştirici olarak desteklenmesi dolaylı yönden bu zekâ alanını etkilese de doğrudan bu zekâ alanını ilgilendiren herhangi bir bulguya rastlanmamaktadır.

4.3.3. Kişisel - İçsel Zekâ

Kişisel – içsel zekâsı gelişmiş öğrenci kendi başına kalmayı tercih eder, kendi geleceği ve hedefleri hakkında düşünür, kendi kişiliğini iyi bilir. 10.sınıf Türk Edebiyatı ders kitabında içsel zekâ unsurlarına sosyal zekâya uygun sorular kadar çok rastlanmamıştır. Su Kasidesi metnindeki "Şairin kişisel duyarlılığını ve hayal gücünü en iyi ifade eden beyit hangisidir, Neden?"sorusu, içsel zekâsı gelişmiş öğrencinin kendine özgü duyarlılığının ve hayal gücünün gelişmiş olmasıyla bağlantı kurulduğunda içsel zekâyı ilgilendirmektedir. Su Kasidesinin öğrenciye uyandırdığı hislerin sorulduğu soruda öze dönük zekânın öğretim stratejileri arasında yer almaktadır. 3.metin olarak verilen Rubailere ait inceleme sorularından "Hangi Rubaiyi kendinize yakın buluyorsunuz, Neden?" sorusu tamamıyla içsel zekânın uygulama alanına girer. Çünkü öze dönük zekâsı gelişmiş öğrenci kendini çok iyi tanır ve duygularına tercüman olan Rubaiyi de zevkle ve kolaylıkla seçer. Kendisi hakkında konuşmaktan pek hoşlanmasa da bu tercihin nedenini doyurucu bir şekilde açıklayacaktır. Nedîm'in şarkısı için hazırlanan inceleme sorularında da içsel zekâyı ilgilendiren tek soru; Şarkının öğrenciye hissettirdikleri ile ilgili kısa bir yazı yazdırılmasıdır. Öze dönük zekâsı gelişen öğrenciler kendilerini sözlü ifadeden ziyade yazılı olarak daha iyi ifade edecektir.

"Murabba'ı tekrar okuyunuz. Sizde bıraktığı etkiyi söyleyiniz." inceleme sorularında sözel zekâ ile desteklenmiştir. Okunan metinlerin öğrencide bıraktığı hisler ve izler içsel zekânın inceleme alanına girmektedir. Ahmet Paşa'nın Murabba metni içinde de içsel zekâya yönelik tek sorudur.

10. sınıf Türk Edebiyatı kitabının divan şiiri bölümünde içsel zekâya yönelik son soru Aşkî'nin Muhammes'inde yer almaktadır. Şiirin yine öğrenciye hissettirdiklerinin sorulduğu, kendi hislerine hakim olan öze dönük zekâsı gelişmiş öğrencilerin başkalarının hislerini de anlayacağından hareketle öğrenciye yöneltilmiştir.

İçsel zekâsı gelişmiş öğrenciler kendi öz benliklerine eğilerek meseleleri değerlendirirler. 1992 EP'de diğer zekâ alanlarında da olduğu gibi, içsel zekânın gelişimine katkı sağlayacak çalışmalar neredeyse yoktur.

Serhat Yayınları Lise 2 ders kitabındaki hazırlık bölümünde sadece XVII. ve XIX. yy Türk şiiri içerisinde, içsel zekânın gelişimine tesir edecek soru bulunmaktadır. Bu sorular Nâbi'den alınmış gazel örneğinde "Onurlu bir insan hangi özelliklere sahip olmalıdır?" ve Yenişehirli Avnî'nin gazeli için hazırlanan "Sizce hayatı anlamlı kılan nedir ya da nelerdir?" sorularıdır. Bu sorular öğrencinin özben kavramı ile bireysel ve toplumsal olarak kendini değerlendirmesine katkı sağladığı için öze dönük- sosyal zekânın inceleme konuları arasında yer alır.

Şimşek Yayınları XIX. yy Türk Edebiyatında Yenişehirli Avnî'den alınan gazelin hazırlık çalışmasında "Çevrenizdeki insanların ve insanlar arasındaki ilişkilerin değiştiğini , artık size farklı geldiğini hissettiğiniz anlar olmuş mudur? Olmuşsa, bunu fark ettikten sonra ne gibi duygulara kapıldığınızı anlatınız." sorusu öğrencinin kendi duygularına yoğunlaşmasını sağladığından içsel zekânın geliştirme stratejileri arasında yer alır. Fakat bu soru "anlatınız" değil de "yazınız" veya "bu konuda bireysel proje hazırlayınız" gibi etkinliklerle desteklenirse, kendi kendine kaldığında daha başarılı olan içsel zekâsı gelişmiş öğrencinin bu zekâ alanının öne çıkmasına destek sağlar.

İnkılâp Yayınlarına ait Lise 2 ders kitabındaki divan şiirlerinde hazırlık çalışması bölümünde hiçbir öze dönük-içsel zekâ unsuru kullanılmamıştır.

Metin üzerine çalışmalar kısmında XV. yy Türk Edebiyatında verilen örneklerde içsel zekâ unsurlarına dolaylı yollardan "Bahardan etkilenmesi şairin hangi duygular içinde olduğunu gösterir" sorusuyla uygulanmıştır. Bu soruda içsel zekâsı gelişmiş öğrenci kendi duyguları hakkında sahip olduğu hislerden yola çıkarak şairin duygularını bilebilir. Bu nedenle dolaylı olarak içsel zekâ unsurları soruda bulunmaktadır.

Şimşek Yayınları araştırma sorularında XVI. yy Türk Edebiyatından alınan Fuzûlî'nin Leyla ve Mecnun metninde "Mecnun'un insanoğlundan uzak kalmak istemesini nasıl açıklarsanız?" sorusu tamamen kendi dünyasında ve yalnız kalmayı tercih eden öze dönük zekâsı gelişmiş bir öğrencinin beklentileri ile Mecnun'un beklentileri aynı doğrultudadır. Dolayısıyla bu soru içsel zekânın göstergesidir.

Araştırmalar başlığı altında İnkılâp yayınlarında incelenen sorularda içsel zekâ unsurları bulunmamaktadır.

4.3.4. Görsel - Uzamsal Zekâ

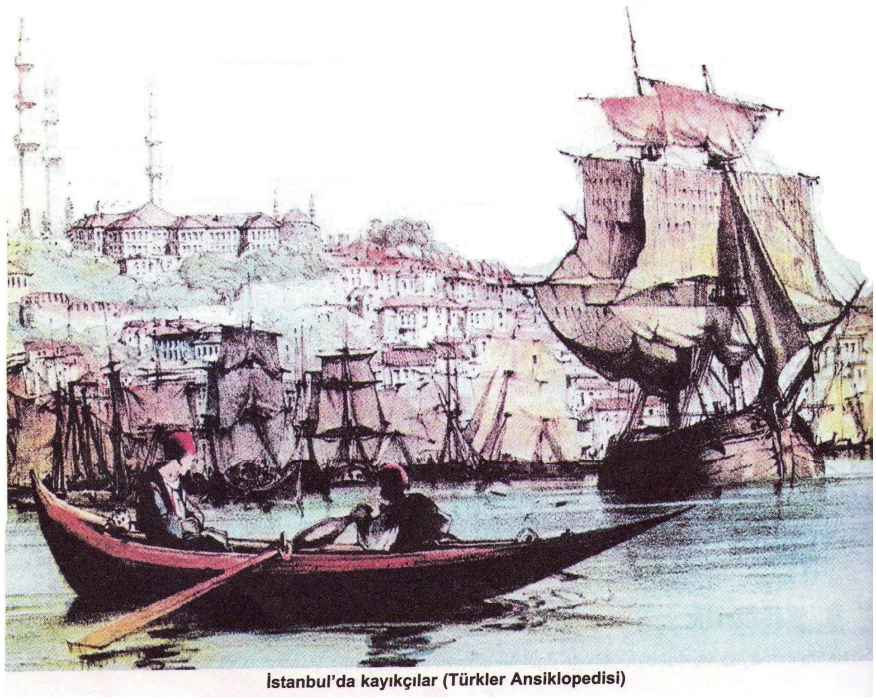
XV. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı, Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (şiir), Divan Şiiri konusunda 6 adet gerçekçi ve benzer araçlardan resim ve motif, 20 adet düzenleyici araçlardan şema ve tablo kullanılmıştır. Anlama ve Yorumlama bölümünde 1 adet gerçekçi ve benzer araç, 3 adet düzenleyici araç bulunmaktadır. Ölçme ve Değerlendirme Bölümü görsel araçlar açısından zayıftır ve 1 adet bulmaca kullanılmıştır.

Divan şiirine ait kullanılan gerçekçi ve benzer araçlar hiç bir şekilde divan şiirinde kullanılan mazmunları desteklememektedir. Divan şiirlerinin Osmanlı Edebiyatı örneği olmasından hareketle, aynı dönemi hatırlatacak benzer araçlarla bağlantı kurdurulmaya çalışılmıştır. Bâkî'nin gazelinde sevgili hatırlatması yapmak için (s.122) resmi, Nedîm'in şarkısına ilk dörtlükte geçen "kayık" kelimesine istinaden İstanbul'da Kayıkçılar (s.134) resminin kullanılması tam olarak metinler

görsellerle desteklenmese de kullanılan malzemeler arasında en uygunudur denilebilir.

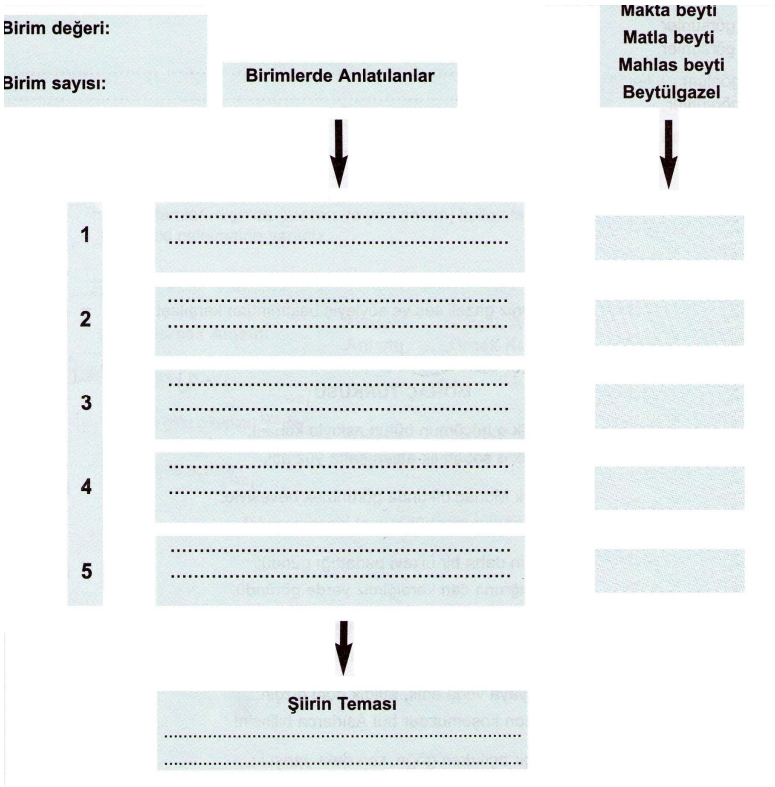

Şekil 4.2. MEB Edebiyat (S:122)

Şekil 4.3. MEB Edebiyat (S:134)

Divan şiir konusu inceleme bölümünde sorulan 20 sorunun cevabı verilen tablo ve şemalarda boş bırakılan yerlere yazılarak görsel zekânın kullandırılmasına imkân sağlanmıştır. "Yukarıda incelediğiniz nazım şeklinin özelliklerini maddeler halinde tahtaya yazınız.", "Mohaç Türküsü ile incelediğiniz gazeli ses ve söyleyiş bakımından karşılaştırınız. Sonuçlarını maddeler halinde tahtaya yazınız.", "Okuduğunuz şiirde edebi sanatların ne olduğunu ve nasıl yapıldığını tahtaya yazınız.", "Rubaileri kafiye, redif, ölçü, ses ve söyleyiş bakımından inceleyiniz. Sonuçları maddeler halinde tahtaya yazınız." şeklindeki ortak kullanımlarda tahta görseli kullanıldığı için görsel zekânın etkin kullanımına imkân tanımaktadır. Anlama ve yorumlama bölümünde 3 sorunun cevabı verilen tabloya yazdırılarak görsel zekâ kullandırılmıştır. Ayrıca 1. sorunun (b) maddesindeki tabloyu renkli kartonlara yazarak sınıf panosuna yazınız etkinliği renkler kullanılarak bilginin kalıcılığını sağlamaya çalışmıştır.

Şekil 4.4. MEB Edebiyat (S:123)

Pir Sultan Abdal'a ait koşma ile incelenen divan şiirlerinin kültür ve toplumla ilişkisinin ve divan şiirinde Farsça ve Arapça kelimelerin kullanış nedenlerinin tahtaya maddeler halinde yazdırılması, kısa cümlelerle şemalar oluşturulduğundan görsel zekânın kullanılmasına katkı sağlar.

Ölçme ve değerlendirme bölümündeki boşluk doldurma sorularının cevapları bulmaca içine saklanmıştır. Sorulardaki cevapların bulma ile görselleştirilmesi bu zekâ açısından olumlu tesir oluşturur.

Ü	S	F	H	K	N	S	D	T	U	I	S
F	G	H	V	J	N	M	A	Z	M	U	N
S	B	A	G	A	T	R	I	Ö	B	E	T
F	E	H	T	Y	S	J	G	F	T	C	M
A	N	R	K	L	V	I	Y	U	E	K	L
R	Z	C	E	T	F	Ö	T	O	C	K	N
U	E	V	R	G	H	T	K	A	A	U	M
Z	T	M	A	K	T	A	K	İ	H	V	B
O	İ	B	F	G	E	Ç	F	U	Ü	B	R
K	L	M	E	G	N	B	D	H	L	N	G
H	E	D	A	M	A	E	E	D	İ	Ö	H
G	N	V	Ç	M	S	Y	S	E	A	T	J
F	Z	T	İ	Y	Ü	İ	T	T	R	U	R
E	O	D	Ü	O	P	T	G	H	İ	D	E
D	E	R	C	Z	L	Ü	E	Y	F	Ü	S
N	B	E	N	Z	E	Y	E	N	T	B	R

Şekil 4.5. MEB Edebiyat (S:151)

1992 Edebiyat programına göre İnkılâp, Serhat ve Şimşek Yayınlarının hazırladığı Lise TDE 2 kitaplarında hiçbir görsel malzemeye yer verilmemiştir. Bu durum kitapların görsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin öğrenmesini zorlaştıracağını açıkça göstermektedir.

Kitaplarda herhangi bir görsel malzeme kullanılmadığı gibi hazırlık çalışmalarında da görsel zekânın gelişimini destekleyecek herhangi bir veri kullanılmamıştır.

Şimşek Yayınları XVIII. yy Türk edebiyatı bölümündeki araştırma sorularında "Şair, sevgilisinin güzelliğini tasvir ederken birçok ayrıntıdan yararlanıyor. Bu ayrıntıları gösteriniz" ve "Şair, hangi ince hayallere yer veriyor?" soruları, öğrencinin okuduklarından hareketle kafasında bir şekil oluşturmasını istemektedir. Görsel zekâsı gelişmiş öğrenci okuduğu veya dinlediği bir metni

beyninde resmedebileceği için bu sorular dolaylı olarak görsel zekânın gelişimine katkı sağlamaktadır.

İnkılâp Yayınlarında 15. yy'a ait metin olarak verilen Şeyhî'nin Harnâmesindeki "Hikâyeyi; serim, düğüm, çözüm bölümlerine ayırınız." araştırma sorusu metnini şemalaştırarak görsel zekâsı gelişmiş öğrencinin anlamasını kolaylaştırabilir. Fakat bu soru dolaylı olarak bu zekâyı etkiler. Şayet soruya ek olarak "Bu bölümleri şemalaştırarak tahtaya yazınız." denmiş olsaydı görsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırılabilirdi. XVII. yy metinleri arasında verilen Nef'î'nin kasidesindeki "Kasidedeki uyak örgüsünü ve bölümlerini bir şema halinde gösteriniz." araştırma sorusu görsel zekânın öğretim stratejilerine düzenleyici araçlardan şema kullanıldırıldığı için uygundur.

Serhat Yayınlarının hazırladığı TDE 2 kitabında hiçbir görsel malzemeye rastlanmamaktadır.

4.3.5. Müziksel - Ritmik Zekâ

Ritmik zekâsı gelişmiş öğrenciler müziksel düşünür, bir olayın oluş sırasını veya düzenini ritmik olarak algılar ve bu şekilde iletişime geçerler. İnceleme konumuz olan Türk Edebiyatı 10. sınıf ders kitabının inceleme, anlama ve yorumlama bölümlerinde ritmik zekâyı geliştirici sorgulamaya oldukça yer verilmiştir.

Türk Edebiyatı 10. sınıf ders kitabında, Mohaç Türküsü ile Bâkî'nin gazeli arasındaki ses ve söyleyiş biçimlerindeki farkı buldurmaya yönelik olan inceleme sorusunda, seslere ve söyleyiş tarzına karşı duyarlı olan müzik zekâsı gelişmiş öğrencileri öne çıkarması hedeflenmiştir. Benzer bir amaçla yöneltilen soru Fuzûlî'nin Su Kasidesindeki beyitler arasında yer alan ses ilişkisidir. Yine Su Kasidesi inceleme soruları arasında yer alan; bir beytinden hareketle kasidede en çok

tekrar edilen sesleri ve bu tekrarın şiire etkisinin buldurulduğu soru müzik ve ritmin şiire katkılarıyla, müziksel zekâ arasında doğrudan ilişkilidir.

Gazel ve kaside de yer alan şiiri ses ve söyleyiş bakımından inceleme, rubailer konusunda da ortak soru olarak öğrenciye yöneltilmiştir.

Nedîm'in şarkısında öğrenciye sunulan "Şiirdeki uzun ses değerlerini önce kısa sesmiş gibi, daha sonra okunması gerektiği gibi okuyunuz. İki okunuş arasındaki farlılıkları belirleyiniz." sorusu tamamen ritim ve müziğin şiire katkılarını öğrenciye fark ettirmek için yazılmıştır. Bu yönüyle soru doğrudan ritmik zekânın gelişimine katkı sağlayacaktır. Aynı metinde her bentte neden aynı dizenin tekrar edildiğinin sorulması ahenk unsurlarının buldurulmasıyla ritmik zekânın gelişmesine imkân sağlayacaktır.

Verilen şarkıyı besteleyerek okuyunuz şeklinde sunulan diğer soru, karşılaştığı her bilgiyi müziksel hale getiren ya da sürekli ritim tutan müzik zekâsı gelişmiş öğrencilere keyif vererek bu zekâ alanının gelişimini sağlayacaktır.

Müzik zekâsı öne çıkan öğrenciler, ritmik kalıplara duyarlıdırlar. Murabbanın kalıplarına ayırıp, ritim tutarak okunmasının istendiği soru tamamen ritme duyarlı öğrenciler için bir gelişim sağlayacaktır. "Vây gönül vây bu gönül vây gönül ey vây gönül" dizesinin her bentte tekrar edilmesinin şiire katkısını inceleten etkinlik de, şiirde ahenk unsurlarından birini buldurmaya yönelik olduğundan müziksel zekânın öne çıkmasını sağlayacak bir unsurdur.

Muhammes metindeki ahenk unsurlarının bulunarak verilen tabloya yazılması görsel-uzamsal zekâ ile müziksel-ritmik zekânın bir arada kullanılmasına örnek teşkil eder.

Bağdatlı Rûhî'den alınan Terkib-i Bent örneğinde yer alan ahenk unsurlarının belirlenerek, maddeler halinde tahtaya yazılması ve şiire katkısının sınıf ortamında

tartışılması sosyal ve görsel zekâ ile desteklenen, müzik zekâsının çıkmasına yardımcı olan bir etkinliktir.

Anlama ve yorumlama bölümünde müziksel zekâya etki edecek üç soruyla yer verilmiştir. Bu sorular Milli Edebiyat ve cumhuriyet dönemine ait verilen şiir örneklerinin, incelenen divan şiiri ile ritim yönünden karşılaştırılması; Nesîmî ve Bâkî'den alınan gazel örneklerinin ritim farklılıklarının sözlü olarak ifade edilmesi; Nesîmî ve Bâkî'nin gazellerinin hangisinin ritim bakımından daha başarılı olduğu ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme dönemiyle bu gazellerin söyleyiş – ritimlerinin ilişkilendirilmesi şeklindedir.

Ölçme ve değerlendirme sorularının müziksel-ritmik zekâ ile bağlantısı saptanamamıştır.

Müziksel-ritmik zekânın gelişmesi için herhangi bir etkinlik ya da soruya İnkılap, Şimşek ve Serhat Yayınları, Edebiyat 2 ders kitabı, hazırlık çalışmaları bölümünde yer verilmemiştir.

Şimşek Yayınlarının incelenen kitabında Ali Şîr Nevâî'nin gazeliyle ilgili "Gazelde ne gibi ses ve söyleyiş özellikleri vardır?" araştırma sorusu müziksel zekâsı geliştiğinden ses ve söyleyişteki incelikleri kolayca fark eden bu öğrenciler için uygun bir sorudur.

Yenişehirli Avnî'nin gazelindeki "Birinci beytin hecelerindeki ses değerlerini denkleştirerek gazelde hangi ölçünün kullanıldığını belirtiniz."araştırma sorusunda aruz vezninin ritimle bağlantısı öğrenciye fark ettirilmektedir. Müziksel zekâsı gelişmiş bir öğrenci öğrendiği her şeyi ritmik kodlayarak bilgiyi kalıcı olarak saklayabilir. Bu nedenle aruz vezni ve bu vezinle yazılmış tüm şiirler müziksel zekâsı gelişmiş öğrencilerin keyifle okuyup, öğrenebileceği şiirlerdir.

İnkılâp Yayınlarının kitabında Şeyh Galip'in Naat metni için "Bentlerin sonunda tekrarların niçin yapıldığını söyleyiniz." araştırması müziksel zekâsı

gelişmiş öğrenci şiirdeki tekrarları kolayca fark edeceğinden bu zekânın öne çıkmasına dolaylı olarak yardım eder. Enderunlu Vasıf'ın metni ile ilgili "Şarkıda kullanılan aruz kalıbı, uyaklar ve uyak örgüsü, sizce şiire ne gibi özellikler katıyor?" araştırma sorusu müziksel zekâyı ilgilendiren ritim ve ahengi öğrenciye hissettirmek istenmiştir.

Serhat Yayınlarının hemen her dönemin içinde yer verilen ve müziksel zekâ ile iliştirilebilecek soru "Metnin ölçüsünü bularak bir beyte uygulayınız." sorusudur. Bu soru şiirin ritim ve ahengini buldurmaya yönelik olduğundan müziksel zekâ ile ilgilidir.

4.3.6. Matematiksel - Mantıksal Zekâ

Matematiksel zekâ denilince akla sadece sayısal hesaplamalar yapmak gelmemelidir. Bu zekâsı gelişmiş olan öğrenciler muhakeme yapmış, bilgiler arasında bağlantı kurabilme, kategorilerine ayırma, ilişkileri fark etme yeteneğine sahiptir ve bu sebep-sonuç ilişkilerini kolayca anlar. Bu bağlamda Türk Edebiyatı 10. sınıf kitabının önceki bölümlerinde işlenen Hoca Dehhanî'nin şiiri ile Bâkî'nin gazeli arasında nasıl bir ilişki olduğunu buldurma sorusu sözel zekâyı ilgilendirdiği kadar mantıksal-matematiksel zekâ ile de ilgilidir.

Fuzûlî'nin Su Kasidesinde her beyitin sonunda tekrar eden "su" sözcüğü ile verilen resim arasında nasıl bir bağlantı kurabileceği sorusu görsel zekâ ile desteklenmiş bir mantıksal zekâyı geliştirme sorusudur. Rubaîlerde şiirlerle anlatılanların gerçek hayatla ilişkili olup olmadığını saptanması da mantıksal-matematiksel zekânın öne çıkmasına katkıda bulunmaktadır.

Ahmet Paşa'dan alınan Murabba'nın aşk ile müzik arasında ilgi kuran bendinde, bu ilginin nasıl kurulduğunun günümüzde ilişkilendirilerek ifade edilmesi ilişkileri ve ilgileri fark etme yeteneği gelişmiş olan mantıksal-matematiksel zekâsı güçlü olan öğrencilerin sınıf içinde öne çıkmasını sağlar.

Bağdatlı Ruhî'nin Terkib-i bentinde en kapsamlı yargının hangi beyitte olduğu sorusu neden-sonuç ilişkisine dayandırılarak yargıya ulaşılacağından bu zekâ alanıyla ilişkilendirilir.

Anlama ve yorumlama bölümünde Cumhuriyet Dönemine ait Hilmi Yavuz'un Ten Sanet'si şiir örneğinde ele alınan duygu ve düşüncenin işlenişinden yola çıkarak incelenen divan şiirlerinin birim anlam ilişkini karşılaştırma sorusu, farklı dönemler arasında bağlantı kurdurması nedeniyle mantıksal zekânın inceleme alanına girer.

İlişkilendirme dolayısıyla mantıksal-matematiksel zekânın öğretim stratejileri arasına giren sorular; "Pir Sultan Abdal'ın Koşması ile incelenen divan şiirlerinin kendilerini üreten kültür ve toplumla ilişkini tartışınız.", "Nesimî ile Bakî'den alınan gazellerin Osmanlı Devleti'nin Kuruluş ve Yükselme Döneminde söyleyiş ve ritimlerini ilişkilendiriniz." şeklindedir. Bu sorular sosyal zekâ ve ritmik zekâ ile doğrudan bağlantılı iken dönemler arasında ilişkilendirme açısından da dolaylı olarak matematiksel-mantıksal zekânın öğretim ve geliştirme yöntemleri arasına girer.

Ölçme ve değerlendirme soruları çoktan seçmeli, boşluk doldurma ve doğru yanlış sorularından oluştuğu için matematiksel-mantıksal zekâ ile doğrudan ilişkili değildir.

Mantıksal zekâ unsurlarına Serhat ve Şimşek Yayınlarına ait kitaplarda rastlanmamasına rağmen İnkılap yayınları XV. yy metinlerinden Harnâmenin hazırlık çalışmasında "Kelile ve Dimne'den, La Fontaine'den birer örnek bularak karşılaştırınız." sorusu matematiksel mantıksal zekânın önemli stratejilerinden olan karşılaştırma yöntemini içerdiğinden bu zekâ alanına uygundur.

Serhat Yayınları metin üzerine çalışmalarda matematiksel-mantıksal zekâ unsurlarından olan neden-sonuç ilişkilerini kavrayabilme yetisi "şiirin bütününden hangi düşünce çıkarılabilir?" sorusuyla Nâbî'nin gazelinde ele alınmıştır. Hüsn ü Aşk

metnindeki “Aşk, sözle savaşmayı niçin kesmiştir , yorumlayınız.” sorusu muhakeme yeteneği gelişmiş öğrenciler için uygun bir mantıksal zekâ unsurudur. Serhat Yayınlarının kitabındaki divan şiirlerinin çoğundaki ortak metin üzerine çalışmalar sorusu verilen nazım şekli ve şiire ait ölçünün bir beyite uygulanmasıdır. Aruz vezninde kullanılan açık ve kapalı heceleri bulma, mantıksal-matematiksel zekâsı gelişen öğrencilerin beyiti gruplandırarak ölçüyü bulmasını sağladığı için bu sorular mantıksal zekânın öğretim stratejilerine uygundur. Aynı tip beyit üzerinde ölçü buldurma soruları şimşek yayınlarında da metinlerin ortak sorusudur. Aynı zamanda XVI. yy Türk şiirlerinden Fuzûlî’nin gazeline ait araştırma sorusu olan “Şiirde bir kapalı+bir açık hece değerinde okunacak sözcüklerle ölçü gereği uzun okuması gereken heceleri gösteriniz.” şeklindeki soruda yukarıda açıklanan mantıkla beyitleri açık, kapalı şeklinde kategorize ettirdiğinden mantıksal-matematiksel zekâ unsuru sayılır.

İnkılâp Yayınları Ali Şîr Nevâî’nin Gazeliyle ilgili araştırmalardaki “Bu gazel ile daha önce okuduğunuz Ahmedî’nin gazeli arasında konu , duygular , sanatlar bakımından bir benzerlik var mıdır? Gösteriniz.” sorusu konular arasında bağlantı kurabilme yeteneğine sahip mantıksal zekâsı öne çıkmış olan öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırmaktadır.

Harnâme metnindeki hikayeyi serim, düğüm, çözüm bölümüne ayırarak, konuyu özetleme sorusu yine metni gruplandırmaya yönelik olduğundan mantıksal zekâsı gelişmiş öğrencileri öne çıkaracaktır. Kitapta son olarak bu zekâ alanıyla ilişkilendirilebilecek soru XIX. yy Türk şiirlerinden Endurunlu Vâsıf’ın şarkı metnindeki “Nedîm’in Sâdâbad adlı şarkısıyla, bu şarkıyı konuları bakımından karşılaştırınız sorusudur. Bu soru öğrenciye birbiriyle ilişkili konular arasında bağlantı kurdurup, karşılaştırma yaptırması açısından matematiksel zekânın öğretim yöntemleri arasında yer almaktadır.

4.3.7. Doğacı Zekâ

1992 ve 2005 Edebiyat programına göre hazırlamış 10. sınıf ders kitaplarında ki hazırlık, metin altı soruları ve ölçme değerlendirme sorularında doğacı zekâ unsurlarını olumllu yönde geliştirmeye yönelik herhangi bir bulguya rastlanamamıştır.

4.3.8. Bedensel - Kinestetik Zekâ

1992 ve 2005 Edebiyat programına göre hazırlamış 10. sınıf ders kitaplarında ki hazırlık, metin altı soruları ve ölçme değerlendirme sorularında kinestetik zekâ unsurlarını olumlu yönde geliştirmeye yönelik herhangi bir bulguya rastlanamamıştır.

5. DİVAN ŞİİRLERİNİN ÇOKLU ZEKÂ KURAMINA UYGUNLUĞU HAKKINDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Divan şiiri uygulamaları	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Kararsızım
1. Çoklu zekâ kuramı esas alınarak işlenmektedir.	1	7	24	68	-
2. Her öğrencinin gelişen zekâ alanına hitap etmektedir.	-	11	88	1	-
3. Her zekâ alanının gelişmesine olanak sağlamaktadır.	6	13	79	1	1
4. Bireysel ve grupla çalışmalara elverişlidir.	9	66	21	3	1
5. Görsel materyallerle desteklenmektedir.	57	21	3	19	-
6. Şekil, grafik, tablo ve diyagram kullanımına elverişlidir.	93	3	2	2	-
7. Öğrencilerin konuşma ve yazma etkinliklerini geliştirmektedir.	81	16	1	1	1
8. Öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirmektedir.	2	12	13	73	1
9. Mantıksal- matematiksel işlemlere fırsat vermektedir.	-	6	28	66	-
10. Aruz vezni kullanımıyla öğrencilerin matematik zekâsını geliştirmektedir.	1	17	57	22	3
11. Ahenk unsurlarıyla müziksel zekâya hitap etmektedir.	-	20	68	12	-
12. Ritmik hesaplamalara imkan sağlamaktadır.	3	17	71	9	-
13. Drama çalışmalarına elverişlidir.	-	2	5	93	-
14. Öğrencilerin bir topluma ait olma hissini kuvvetlendirmektedir.	3	79	16	2	-
15. Sosyal etkinliklere ve sosyalleşmeye katkı sağlamaktadır.	1	63	22	14	-
16. Öğrencilerin kişiler arası gelişimlerine imkan sağlamaktadır.	-	68	20	12	-
17. Öğrencilerin kendilerini sorgulamalarına fırsat verir.	-	8	88	3	1
18. Öğrencilerin kendi yeterliliklerini fark etmelerine yardımcı olur.	2	77	19	1	1
19. İmgelerle doğa teması işlenmektedir.	1	72	26	1	-
20. Öğrencilerin hayal kurma becerilerini geliştirmektedir.	4	8	84	3	1

21. Öğrencilerin hayal ve gerçek arasındaki farkındalığını artırır.	1	2	96	1	-

Anket uygulaması ile yapılan araştırmaya katılan edebiyat öğretmenlerinin %87'si genel olarak 2005 yılında kabul edilen EP'ye uygun hazırlanan 9. ve 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarındaki divan şiiri uygulamalarının ÇZK esas alınarak hazırlanmadığı görüşündeler. Bununla beraber bu konu üzerinde olumlu düşüncelerin oranı %13'te kalmıştır.

Öğretmenlerin ilk olarak Divan Şiiri uygulamalarında "ÇZK esas alınmaktadır" konusundaki fikirlerine başvurulmuş ve kesin bir çoğunlukta bu fikre katılmadıkları anlaşılmıştır. Hazırlık, inceleme, anlama ve yorumlama, ölçme ve değerlendirme bölümlerinin her öğrencinin gelişen zekâ alanına hitap etmediği ve her zekâ alanının gelişimine imkân sağlamadığında da hemfikirdirler.

Divan Şiirlerini sosyal zekâ açısından yorumlayan sorulara bakıldığında öğretmenlerin %72,25'inin öğrencinin sosyal zekâsını geliştirecek etkinliklerin bulunduğu görüşündedirler.

Konu çalışmalarının grup çalışmalarına elverişli olması öğrencinin sosyalleşmesine fayda sağlamakla beraber yine grup etkinlikleri sayesinde öğrenci toplumun bir parçası olduğunun farkına varır.

Ankette çoklu zekâ kuramlarından görsel zekânın gelişmesini sağlayacak unsurları görebilmek için öğretmenlere yöneltilen sorulardan çıkan sonuç; %87'lik oranla kitapların görsel malzemelerle desteklendiği ve öğrencinin görsel zekâsını geliştireceği kesin fikir birliktelikleri ile kanıtlanmıştır.

Divan Şiiri uygulamalarının görsel materyallerle desteklendiği kadar öğrencilerin konuşma ve yazma becerilerini geliştirdiği fikri %97'lik bir dilimle kesin kabul görmüştür. Bununla beraber öğretmenlerin kelime hazinelerini

geliştirmeye katkı sağlar sorusuna %86'lık bir oranla katılmadıkları ortaya çıkmıştır. İki soru da kitaplarda sözel zekâ unsurlarının bulunup bulunmadığını sorgulamasına rağmen, bu sorularda tezat cevaplara rastlanması öğretmenlerin kendileri içinde çeliştiğine gösterge oluşturur.

Matematiksel – Mantıksal işlemlere fırsat verilip verilmediğinin ve aruz vezninin matematik zekâsını geliştirici yönünün sorgulandığı anket maddelerinde öğretmen görüşleri, %83,5'lik bir oranla kitapların bu zekâ alanına katkısı olmadığı yönündedir. Aynı zamanda kitaplardaki Divan Şiirlerinin müziksel zekâyı geliştirici hiçbir nitelik taşımadığı düşüncesinde öğretmenler %80'lik bir dilimle hem fikir olmuşlardır.

Anketlerde Divan Şiiri uygulamalarının öğrencilerin kendilerini sorgulamalarına fırsat vermediği fikri %91, öğrencilerin hayal kurma becerilerini geliştirmediği fikri %87 ve öğrencilerin hayal ve gerçek arasındaki farkındalığını arttırmadığı yargısı %97'lik oranlarla kesin fikir birliktelikleri ile kanıtlanmıştır.

2005 Edebiyat Programına göre hazırlanmış Türk Edebiyatı kitaplarında bedensel zekâ gelişimini destekleyici drama çalışmalarının sorgulandığı soruya verilen cevaplar, %98'lik bir oranla kitaplarda bu uygulamalara yer verilmediğinin göstergesidir. Bununla beraber doğa sevgisinin aşılanıp aşılanmadığıyla ilgili soruya %73'lük bir oranla katılıyorum diyen öğretmenler Divan Şiirlerinin Doğacı Zekâyı geliştirdiğini düşündüklerini gösterir.

Anket maddelerinde bulunan "Kararsızım" seçeneğinin %0,43 gibi yok denecek kadar az tercih edilmesi, öğretmenlerin tamamının divan şiirlerini çoklu zekâ kuramı açısından değerlendirebilecek kadar fikre ve bu donanıma sahip oldukları düşüncesini doğurması gerekirken; birbiriyle bağlantılı sorulara verilen çelişkili cevapların kesinlik arz edici sonuçlar çıkarması, öğretmenlerin ÇZK özelliklerini, öğretim stratejilerini ve geliştirecekleri becerileri kavrayamadıklarını göstermektedir.

Genel olarak anket uygulamasında çıkan sonuç, öğretmenlerin %54,61'lik kısmının Divan Şiirlerinin çoklu zekâ unsurları taşımadığı konusunda hemfikir olması, bununla birlikte %44,95'lik bir kısmınınsa aynı şiirlerin çoklu zekâ unsurları taşıdığı fikrini beyan etmeleri, öğretmenlerin konuya hâkim olmadıkları yargısını istatiksel olarak tekrar önümüze çıkarmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

1. 2005 yılı Edebiyat Programında yapılandırmacı yaklaşım ışığında hazırlanan 9. ve 10. sınıf kazanımları ve etkinliklerini konu alan incelememizin sonucunda; kazanımların çoklu zekâ kuramına sözel zekâ ağırlıklı olmak üzere uygun olduğu, bedensel ve doğacı zekâya ise yer verilmediği görülmüştür.

2. 1992 yılı DK üzerine hazırlanmış olan Lise I ve Lise II. sınıf TDE ders kitaplarında incelediğimiz Manzum Eserler konusundaki metinlerde, hazırlık ve metin altı sorularının neredeyse tamamının, sözel zekânın gelişmesini destekleyici unsurlar olduğu tespit edilmiştir. 2005 yılı YY ışığında hazırlanan 9. ve 10. sınıf Edebiyat ders kitaplarında ise yine sözel zekânın gelişimi desteklenmiş ancak soru sayısı azaltılmıştır.

3. 9. ve 10. sınıf ders kitaplarındaki coşku ve heyecan dile getiren metinler incelendiğinde ilişkilendirme ve tartışma etkinlikleri desteklenerek sosyal zekânın gelişmesini olumlu yönde etkileyecek unsurlara rastlanmıştır. Lise I ve Lise II ders kitaplarında sosyal zekâyı dolaylı yoldan geliştirecek bulgulara rastlanmıştır.

4. İçsel Zekâyı geliştirecek öğretim stratejilerine YY göre hazırlanan kitaplarda da DK göre hazırlanan kitaplarda da neredeyse rastlanmamıştır. Dolaylı yoldan bu zekânın gelişimini olumlu yönden etkileyecek bir kaç soruya yer verilmiştir.

5. Görsel malzemeler Lise I ve Lise II ders kitaplarında hiç kullanılmamıştır. 9. ve 10. sınıf ders kitaplarında ise gerçekçi ve benzer araçlar az da olsa kullanılmakla beraber verildikleri şiir örneğini anımsatacak ve konunun öğrenilmesine yardımcı olacak nitelikleri taşımamaktadırlar. Yine aynı ders kitaplarında görsel zekânın gelişimini olumlu etkilemesi beklenen düzenleyici araçlara inceleme ve anlama-yorumlama bölümlerinde yer verilmiştir.

6. İnceleme konumuzun şiir olması sanatın diğer bir dalı olan müzik ile doğrudan bağlantı kurulması beklentisini doğurur. Ancak DK doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında sadece şiirdeki ahenk unsurlarının bulunmasıyla müziksel zekâya yer verilmiştir. YY temel alınarak hazırlanan 9. ve 10. sınıf ders kitaplarında da ahenk unsurlarının bulunmasına ek olarak coşku ve heyecanı dile getiren metinlerden bestelenmiş olanlarının dinletilmesi vb etkinliklerle müziksel zekâ daha çok desteklenmiştir.

7. Her iki programda da matematiksel zekâ unsurları aruz vezninin beyitlere uygulatılması ve ilişkilendirme, karşılaştırma sorularıyla desteklenmiştir.

8. Doğacı zekânın öğretim stratejilerine her iki program dahilinde hazırlanan kitaplarda rastlanmamıştır. Ancak doğacı zekâ ile içsel zekânın, kendi kendine kalmayı tercih etme özelliğinin ortak olduğu düşünüldüğünde içsel zekâyı geliştiren soruların doğacı zekâya da dolaylı yoldan etki edebileceği düşünülmüştür.

9. Her iki programa göre hazırlanan ders kitaplarında kinestetik zekâyı geliştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmemiştir.

10. Araştırmayı destekleyici unsur olarak kullanılan anket maddelerinden çıkan sonuca göre, edebiyat öğretmenlerinin çoklu zekâ kuramı ve uygulama alanları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir.

6.2. Öneriler

1. Edebiyat kitapları sosyal zekânın geliştirilmesi için öğrencilere röportaj – görüşme yaptırma, soru avlama takımları kurma, drama ile gösterme, insanları betimleme, karakterlerin davranışlarını tahmin etme etkinlikleri ile zenginleştirilebilir.

2. İçsel zekâyı en geniş anlamıyla kendini tanıma ve ifade etme olarak açıklayabiliriz. Bu tanımdan yola çıkarak kendini tanımayan birey toplumu tanıyamaz ve fikir yürütemez. Araştırmamıza konu olan ders kitaplarında içsel zekâ becerilerinin gelişmesini destekleyici herhangi bir unsur bulunmayışı öğrencinin özbilinç kapasitesinin sınırlandırılmasına neden olmaktadır. Öğrenciye bireysel etkinliler verilerek, kendiyle kalması sağlanabilir, belirli bir konuya odaklanması ve düşünme becerilerini kullanarak da özbenliğinin gelişmesi hedeflenebilir.

3. Hikaye haritaları, kavram haritaları, balık kılçığı modeli gibi görseller öğrencilerin işledikleri konuyu özetlemelerine ve beyinlerinde kodlamalarına yardımcı olur. İncelediğimiz kitaplarda şema ve tablolara yer verilmiştir, ancak kullanılan bu şekillerin benzer nitelikte olması kitabı durağanlaştırmaktadır. Bu nedenle görsel zekâ malzemelerinden düzenleyici araçlara, farklı renk ve çeşitlerle kitaplarda yer verilebilir. Aynı zamanda metinlerle ilişkilendirilerek verilen benzer ve gerçekçi araçlar şiirin teması, yazıldığı dönem hakkında bilgi verecek nitelikte olmalı, gerekirse yeniden çizilmelidir.

4. Her ne kadar şiir konusunda doğacı ve bedensel zekâyı kullanmak zor görünse de, imkanlar dahilinde incelenen metinler içinde geçen doğa unsurlarının tasvir ettirilmesi yoluyla öğrencinin doğaya karşı hassasiyeti arttırılabilir. Bedensel zekânın geliştirilmesi ise özellikle, mesnevi işlenirken, öğrencinin drama yöntemini kullanarak metni canlandırması etkinliği ile sağlanabilir.

5. Çoklu zekânın uygulaması noktasında eksikleri tespit edilen öğretmenlerin çeşitli hizmet içi kurslarla konu hakkında bilgilendirilmesi önerilir.

KAYNAKLAR

ACAT, B. (2009, Ocak 05)**. Çoklu Zeka Kuramının Türkiye Koşullarında Öğrenme-Öğretme Ortamlarının Planlamasında ve Düzenlenmesinde Kullanılabilirliği.** <http://www.anadolu.edu.tr.>

ARMSTRONG, T. (1994)**. Multiple İntelligences in The Classroom**. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

ARMSTRONG, T. (1994)**. Multiple İntelligences: Sewen Waysto Approach Curriculum**. Educational Leadership.

ARMSTRONG, T. (2000)**. Multiple Intelligences in The Classroom**. (Second Edition). Virginia USA: ASCD Publication.

ARNHEIM, R. (2007)**. Görsel Düşünme.** Çeviren: ÖĞDÜL, RAHMİ. İstanbul: Metis Yayınları.

BAŞARAN, İ. E. (1992) **.Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

BELLANCA, J. (1998)**. Active Learning Handbook for the Multpile Intelligences Classroom.** USA: IRI/Skylight Training and Publishing, Inc.

BİLEN, M. (2003)**. Plandan Uygulamaya Öğretim.** Ankara: Takav Yayıncılık.

BLOOM, B. (1998)**. İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme.** Çeviren: SARI, N. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

BURMA, Ş. (2003)**. Çoklu Zeka Kuramına Göre Öğretim Ortamlarının Yapılandırılması.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BÜMEN, N. (2002)**. Okulda Çoklu Zeka Kuramı.** Ankara: Pegem A Yayıncılık.

CAMPBELL, B., CAMPBELL L., and DICKINSON D. (1996)**. Teaching & Learning Through Multiple Intelligences. (**Second Edition). Massachusetts: Allyn and Bacon, A Simon and Schuster Company.

CEMİLOĞLU, M. (2003)**. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi.** Bursa: Alfa Yayınları

CEYHAN, E., Yiğit, B. (2003). **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**. Ankara: Anı Yayıncılık.

CHRISTISON M., KENNEDY D. (1999)**. MI: Theory and Practise in ESL.** <http//www.Eric Digest.com>.Washington DC.

DEMİREL Ö. (2000)**. Planlamadan Uygulamaya Öğretme Sanatı.** Ankara: Pegem

Yayıncılık.

DEMİREL, Ö. (2002)**. Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı.** (Dördüncü Baskı). Ankara : Pegem Yayıncılık.

DEMİREL, Ö., BAŞBAY, A., ERDEM E. (2006)**. Eğitimde Çoklu Zeka Kuram ve Uygulama.** Ankara: PegemA Yayınları.

ERKUŞ, A. (1998)**. Goleman'ın Duygusal Zeka Görüşünün Psikometrik Açıdan Eleştirisi ve Dinamik Etkileşimsel Model Örneği.** Türk Psikoloji Yazıları Dergisi. 31-40.

FİDAN, N., ERDEN M. (2001)**. Eğitime Giriş.** İstanbul: Alkım Yayınları

GAGNE, R. M., DRISCOLL M. P. (1988)**. Essential of Learning For Instruction.** Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall.

GARNDER, H. (1983)**. Zihin Çerçeveleri: Çoklu Zeka Teorisi.** (Birinci Baskı). Çeviren: KILIÇ E.. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

GARDNER, H. (1993)**. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences.** (Second Edition). London: Fontana Press.

GARDNER, H. (1993)**. Multiple Intelligences: The Teory In Prractice.** Ny:Basicbooks.

GARDNER, H. (1997). Multiple Intelligences as a partner in school improvement. **Educational Leadership.** 55 (1)

GARDNER, H. (1999). **Multiple İntelligences:The Theory and Essasy**. Çeviren: TÜZEL Meral. İstanbul: Enka Okulları.

GARDNER, H. (2004)**. Zihin Çerçeveleri Çoklu Zeka Kuramı.** Çeviren: KILIÇ Ebru. İstanbul: Alfa Yayınları.

GOLEMAN, D. (1995)**. Duygusal Zeka.** (Yedinci Baskı). Çeviren: YÜKSEL B.Seçkin. İstanbul: Varlık/Bilim Yayınları.

GOLEMAN, D. (2000)**. Duygusal Zeka Neden IQ'dan Daha Önemlidir?.** Çeviren: YÜKSEL B.S. İstanbul: Varlık yayınları.

HALİS, İ. (2002). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.** (Birinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

JOHNSON, D. W., JOHNSON, R.T., and HOLUBEC E., J. (1994)**. The Nuts And Bolts Of Cooperative Learning.** Edina, Minesota: Interaction Book Company.

KAPTAN, F., KORKMAZ, H. (2001)**. İlköğretimde Fen Bilgisi Öğretimi.** Ankara: MEB Yayınları.

KAVCAR, C. (1999)**. Edebiyat ve Eğitim.** Ankara: Engin Yayınevi

KAYA, O.N. (2002). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Atom ve Atomik Yapı Konusundaki Başarılarına, Öğrendikleri Bilgilerin Kalıcılığına, Tutum ve Algılamalarına Çoklu Zeka Kuramının Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı.

KILIÇ, A., SEVEN, S. (2002). **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi.** (İkinci Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

KIZILTEPE (AVANOĞLU), Z. (2004)**. Öğretişim, Eğitim Psikolojisine Çağdaş Bir Yaklaşım .** İstanbul: Ofset Yayınevi.

KLINE, P. (1993)**. The Handbook Of Psychological Testing.** London.

KÖKSAL M. S. (2006).Kavram Öğretimi ve Çoklu Zeka Teorisi**. Kastamonu Eğitim Dergisi.** Cilt:14, No:2, 473-480.

KÖKSAL, H. (2001)**. Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Görsel Materyaller.** Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Hayat Bilgisi 1-3. KÜÇÜKAHMET, L. (Ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

KÜÇÜKAHMET, L. (2004). **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KÜÇÜKAHMET, L. (2005)**. Sınıf Yönetimi.** (Yedinci Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

KÜÇÜKAHMET, L. (2005)**. Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.** (On yedinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (1995)**. Ders Kitapları Yönetmeliği.** Tebliğler Dergisi, Cilt:58, Sayı:2434. Ankara

MENDİ, F., TOKTAŞ, İ., KARABIYIK, Ö. (2004). Teknik Resim Dersinde Açınımlar Konusunun Çoklu Zeka Kuramına Göre Bilgisayar Destekli Öğretimi**. Teknoloji Dergisi.** Cilt:7, Sayı:4, 565-578.

MEYER, M. (1997)**. The Greening of Learning: Using the Eighth Intelligence.** Educational Leadership-September, pp. 32-34. Massachusetts: A Simon & Schuster Company.

ÖZCAN A. O. (2008)**. Öğretimde "Çoklu Zeka Fırtınası".** http://www.ufukotesi.com. 04.09.2008

ÖZDEN, Y. (1998)**. Öğrenme ve Öğretme.** Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ÖZDEN, Y. (2002)**. Eğitimde Yeni Değerler.** Ankara: Pegem A Yayıncılık

ÖZGÜVEN, İ. E. (1994)**. Psikolojik Testler.** Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

SABAN, A. (2005). **Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitim.** (Beşinci Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

SABAN, A. (2005)**. Öğrenme Öğretme Süreci, Yeni Teori ve Yaklaşımlar.** (Dördüncü Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

SEBER G. (2001). Çoklu Zeka Alanlarında Kendini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

SELÇUK, Z., KAYILI, H., OKUT, L. (2004)**. Çoklu Zeka Uygulamaları.** (Üçüncü Baskı). Ankara : Nobel Yayın Dağıtım.

SEZİK, N. (2003)**. Sınırsız Beyin Gücü.** (Dördüncü Baskı). İstanbul: Hayat Yayınları.

SUSAR (KIRMIZI) F. (2006). İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Öğretiminde Çoklu Zeka Kuramına Dayalı İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Erişi, Tutumlar, Öğrenme Stratejileri ve Çoklu Zeka Alanları Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.

ŞAHİN, T., YILDIRIM, S. (1999). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.** Ankara: Anı Yayıncılık.

TALU, N. (1999). Çoklu Zeka Kuramı ve Eğitime Yansımaları**. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** Sayı15, s. 164-172.

TARMAN, S. (1999). Program Geliştirme Sürecinde Çoklu Zeka Kuramının Yeri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TAŞPINAR, M. (2004)**. Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri.** Elazığ: Üniversite Kitabevi.

TOKER, F. (1968)**. Zeka Kuramları.** Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu.

TOPSES, G. (2001)**. Hayat Bilgisi Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Hazırlama Gerekçesi.** Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Hayat Bilgisi 1-3.

KÜÇÜKAHMET, L. (Ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

TUĞRUL, B., DURAN E. (2003). Her Çocuk Başarılı Olmak İçin Bir Şansa Sahiptir: Zekanın Çok Boyutluluğu Çoklu Zeka Kuramı**. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** 24, 224-233.

ÜLGEN, G. (1995)**. Eğitim Psikolojisi.** Ankara: Lazer Ofset.

VURAL, B. (2005)**. Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zeka.** (Üçüncü Baskı). İstanbul: Hayat Yayıncılık.

WEINREICH-HASTE, H. (1985). The varieties of intelligence: An interview with Howard Gardner. **New Ideas in Psychology.** 3(4), 47-65.

YAVUZ, K. E. (2001). **Eğitim Öğretimde Çoklu Zeka Teorisi ve Uygulamaları**. Ankara: Özel Ceceli Okulları, Eğitim Dizisi 1.

YAVUZ, K. E. (2002)**. Eğitim-Öğretimde Çoklu Zeka Teorisi ve Uygulamaları.** Ankara: Ceceli Okulları Yayınları.

YILMAZ, G. (2001). İlköğretim 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Vatan ve Millet Ünitesinde Çoklu Zeka Kuramına Göre Geliştirilen Eğitim Durumunun Öğreniminin Akademik Başarıya Etkisi ve Öğrenci Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

EK 1.
ANKET FORMU

Sayın Meslektaşlarım,

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı'nda yapmakta olduğum Yüksek Lisans tez çalışmamın konusunu destekleyici olarak hazırlamış olduğum bu anket, yeni program doğrultusunda hazırlanmış olan 9. sınıf ve 10. sınıf Türk Edebiyatı ders kitaplarındaki divan şiirlerinin çoklu zeka kuramı açısından incelenmesi hakkındaki görüşlerinizi almayı amaçlamaktadır.

Sonuçlar, bilimsel bir araştırma için kullanılacağından isimleriniz kesinlikle saklı tutulacaktır. Araştırmanın güvenilirliği için gerçek fikirlerinizi yazmanız önemlidir. Her sorunun yanında "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum, kararsızım" seçenekleri vardır. Sizce hangi seçenek en uygunsa (X) şeklinde işaretleyiniz. Eğer maddelerdeki hiç bir durum size uymuyorsa, lütfen "kararsızım" kısmını işaretleyiniz. Her sütun için yalnızca bir işaret kullanınız. Araştırmanın planlanan sürede tamamlanabilmesi için anketlerin en geç bir hafta içinde cevaplandırılması gerekmektedir. En kısa sürede yanıtlayacağınızı umar, yardımlarınız için teşekkür ederim.

Divan şiiri uygulamaları	**Kesinlikle Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Kararsızım**
1. Çoklu zekâ kuramı esas alınarak işlenmektedir.					
2. Her öğrencinin gelişen zekâ alanına hitap etmektedir.					
3. Her zekâ alanının gelişmesine olanak sağlamaktadır.					
4. Bireysel ve grupla çalışmalara elverişlidir.					
5. Görsel materyallerle desteklenmektedir.					
6. Şekil, grafik, tablo ve diyagram kullanımına elverişlidir.					
7. Öğrencilerin konuşma ve yazma etkinliklerini geliştirmektedir.					
8. Öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirmektedir.					
9. Mantıksal- matematiksel işlemlere fırsat vermektedir.					
10. Aruz vezni kullanımıyla öğrencilerin matematik zekâsını geliştirmektedir.					
11. Ahenk unsurlarıyla müziksel zekâya hitap etmektedir.					
12. Ritmik hesaplamalara imkan sağlamaktadır.					
13. Drama çalışmalarına elverişlidir.					
14. Öğrencilerin bir topluma ait olma hissini kuvvetlendirmektedir.					
15. Sosyal etkinliklere ve sosyalleşmeye katkı sağlamaktadır.					
16. Öğrencilerin kişiler arası gelişimlerine imkan sağlamaktadır.					
17. Öğrencilerin kendilerini sorgulamalarına fırsat verir.					
18. Öğrencilerin kendi yeterliliklerini fark etmelerine yardımcı olur.					
19. İmgelerle doğa teması işlenmektedir.					
20. Öğrencilerin hayal kurma becerilerini geliştirmektedir.					
21. Öğrencilerin hayal ve gerçek arasındaki farkındalığını artırır.					